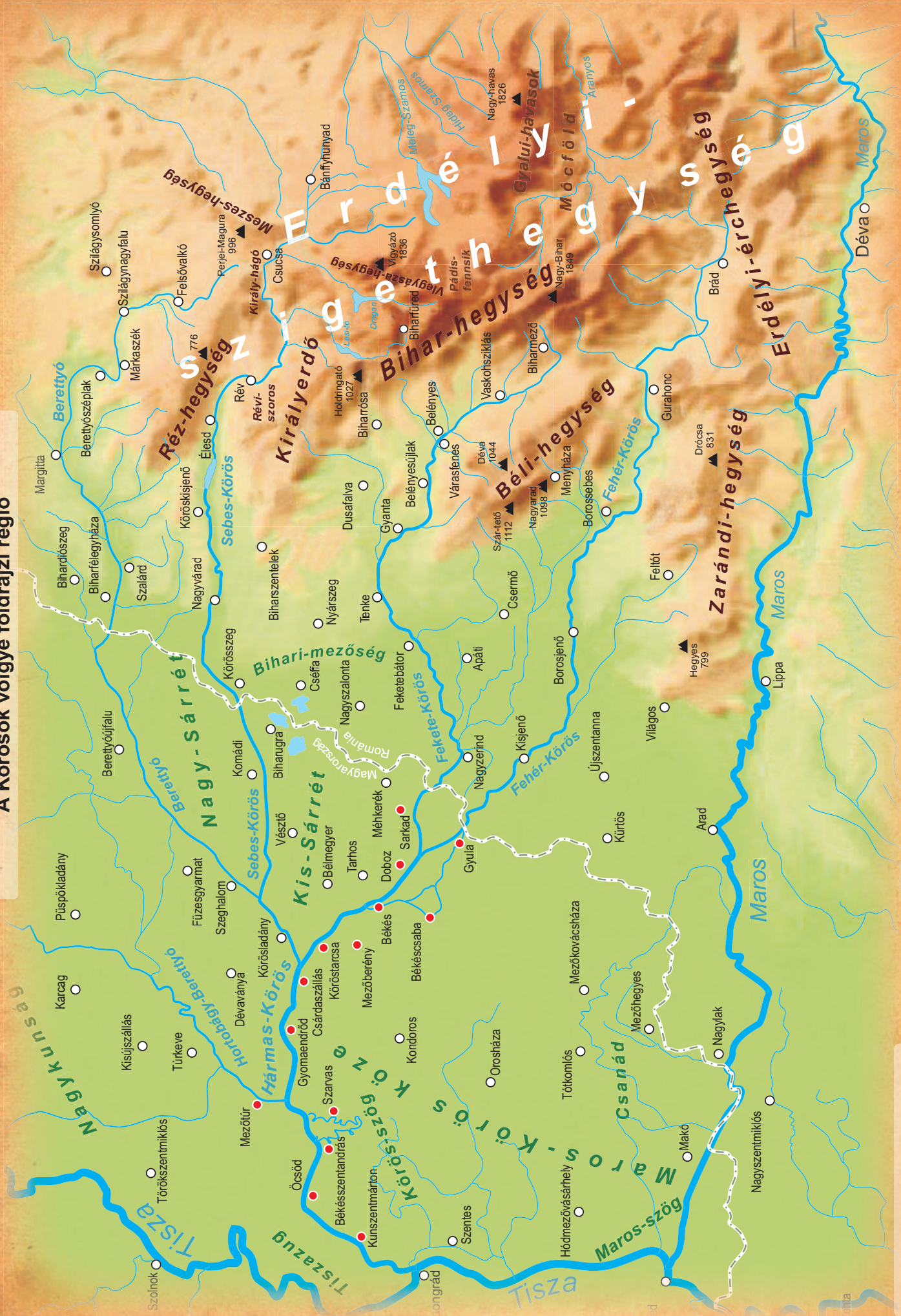


Körösök Völgye

...*több mint*
élménymagazin

- ▶ NATURE CORNER
- ▶ NATÚRPARKI TELEPÜLÉSEK
- ▶ FOTÓGALÉRIA
- ▶ KÖRÖS-VÖLGYI ZÖLD KINCSEK
- ▶ TÁJ ÉS KULTÚRA
- ▶ TÚRAÉLMÉNY
- ▶ ÉRTÉK A VIDÉKBEN
- ▶ SZEMLÉLET ÉS JÓ GYAKORLATOK
- ▶ KÖZÖSSÉGEK
- ▶ LÍVIUSZ MESÉI
- ▶ KÖRÖS-VÖLGYI ÍZEK

A Körösök völgye földrajzi régió



Köszöntő

Tovább folytatjuk felfedező utazásunkat ezen a titokzatos, ezerarcú tájon. A Körösök Völgye Natúrpark Egyesület munkaszervezeti vezetőjeként büszkeséggel és örömmel tekintek térségünk mindazon értékkeremtő folyamatára, amely az ember és környezetének fenntartható kapcsolatát szolgálja.

Természeti adottságaink, kulturális örökségeink, turisztikai sokszínűségünk és tudatos szemléleti irányaink nemcsak kimeríthetetlen lehetőséget, hanem rengeteg feladatot is adnak arra vonatkozóan, hogy közös natúrparki kincseink mind érdemlegesebb gondozása és okszerű felhasználása érdekében társadalmi kapcsolatainkat szükségyszerűen az együttgondolkodás mentén erősítsük.

Második lapszámunkban számos olyan példát találunk erre vonatkozóan, amely ennek létjogosultságát igazolja. Akár közösségekről, akár civilszervezetekről, akár önkormányzatokról vagy szolgáltatókról legyen is szó, láthatóan minden szereplő tevékenységében fontos szempont annak a potenciálnak valamilyen szintű kiaknázása, amelyet a Körösök völgyének természetföldrajzi egysége, illetve az abban megjelenő brandérték hatékony összefogást sürgetve kínál.

A „The Nature Corner” – Nagyszalonta–Békéscsaba határ menti térség természeti értékeinek védelme és fejlesztése elnevezésű határon átnyúló román–magyar program – amelynek jelen magazin is része – alighanem kiemelkedő példája mindennek. Az ilyen és ehhez hasonló volumenű megvalósulási folyamatok olyan léptékű proaktív szervezeti műhelymunkát képesek generálni, amelynek nyomán a natúrparki pillérek (természet, kultúra, turizmus, szemléletformálás) a hozzáadott értékek egyedülálló sorával és módon gyarapodhatnak.

Ezeknek az értéknövekményeknek a folyamatos megjelenése ma már elengedhetetlen kritériuma egy fenntartható ember-táj kapcsolatnak.

Oklevél átadás a Tanyák a Körösök Körül tanyagazda-hálózat program megnyitó ünnepségén a békéscsabai Körösök Völgye Látogatóközpontban

A Körösök völgye rendkívül egyedi térség. Biogeográfiai területeket, két országot és nemzetiségeket egyesít sajátos vonatkozásban. Turisztikai lehetőségeit és elérhető jövőbeni fejlesztési eredményeit tekintve jól formálható, fiatal célterülete Európának. Ennek felismerését fontos küldetésünknek tekintjük mindazon értékhorozás mentén, amelyre magazinunk soron következő száma is egyedülálló módon rávilágít.

Az itt felvonultatott ismeretek természetesen nem tudnak teljes képet adni ennek a hatalmas térségnek minden érdemlegességéről. De azt hűen tükrözik, hogy milyen kivételesen szerteágazó aktivitási tér áll rendelkezésre környezetformálási törekvéseinkhez.

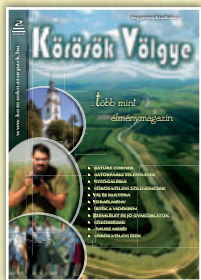
Különösen fontosnak tartom bemutatni azokat a cselekvési folyamatokat, amelyeknek a kiterjedt szakmai és társadalmi kapcsolatok az alapjai. A következő oldalakon bemutatásra kerülő prioritásaink, mint a zöld infrastruktúrahálózat és a tájértékek témaköre vagy a Tanyák a Körösök Körül program, mind-mind alapvetésként magukban hordozzák ezeket.

Zárogondolatként ezért köszönetemet fejezem ki mindazon Körös-völgyi szereplők felé, akik felismerve ennek központiságát, egymással partnerséget keresve igyekeznek tenni tájegységünk fenntartható értékeiért.

Baran Ádám

a Körösök Völgye Natúrpark Egyesület munkaszervezet-vezetője

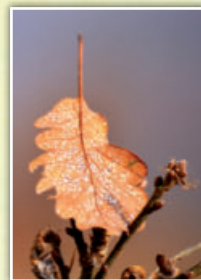




Tartalom

Címlapfotó:
A Fekete-Körös Sarkad térségében
Fotó: Tószögi György

Hátlapon:
Őszi hangulat
Fotó: Simon Ferenc



6-23

NATURE CORNER

- 6-11 / Zöld infrastruktúrahálózat
- 12-16 / A táj rejtőzködő és felismert kincsei
- 17-19 / Meghalt a tűzok, éljen a tűzok!
- 20-23 / A „zöldítés” hozadéka a tájhasználatra

„A kultúrtájakon kiemelt cél a hagyományos tájkarakter megőrzése, a települések és az ártéri többszörösen védett táj közötti térségek regionális szintű összehangolt tájképvédelme.” (Szilvácsku Zsolt)



NATÚRPARKI TELEPÜLÉSEK

- 24-26 / Békés – Váras helytől a hagyományok városáig
- 27-29 / Mezőberény – A nemzetiségek egységében



30-38

TÚRAÉLMÉNY

- 30-33 / A Körösök Völgye Turista Egyesület
- 34-38 / Egymillió lépés a Körösök völgyében

TÁJ ÉS KULTÚRA

- 39-41 / Élt egyszer egy ember...

FOTÓGALÉRIA

- 42-51 / Bemutatkozik: dr. Jakab Gusztáv

KÖRÖS-VÖLGYI ZÖLD KINCSEK

- 52-55 / Bihar, a Körösök völgyének legzöldebb ékköve



56-61

NATÚRPARKI PORTRÉ

- 56-58 / Szigetköz Natúrpark
- 59-61 / Tápió Natúrpark

REKREÁCIÓ

- 62-67 / Horgászbottal a Körösök völgyében



68–74

ÉRTÉK A VIDÉKBEN

68–74 / Tanyak a Körösök Körül

KÖZÖSSÉGEK

75–77 / Népzene határtalanul!

78–81 / A Nagyváradi Sasok szárnyalása



82–84

SZEMLÉLET ÉS JÓ GYAKORLATOK

82–84 / A természet rendjére épülő öngondoskodás

„A mai felgyorsult életünkben kevésbé vannak meg ezek az erőpróbák, melyek régebben természetesen voltak, és a család fennmaradását biztosították.”

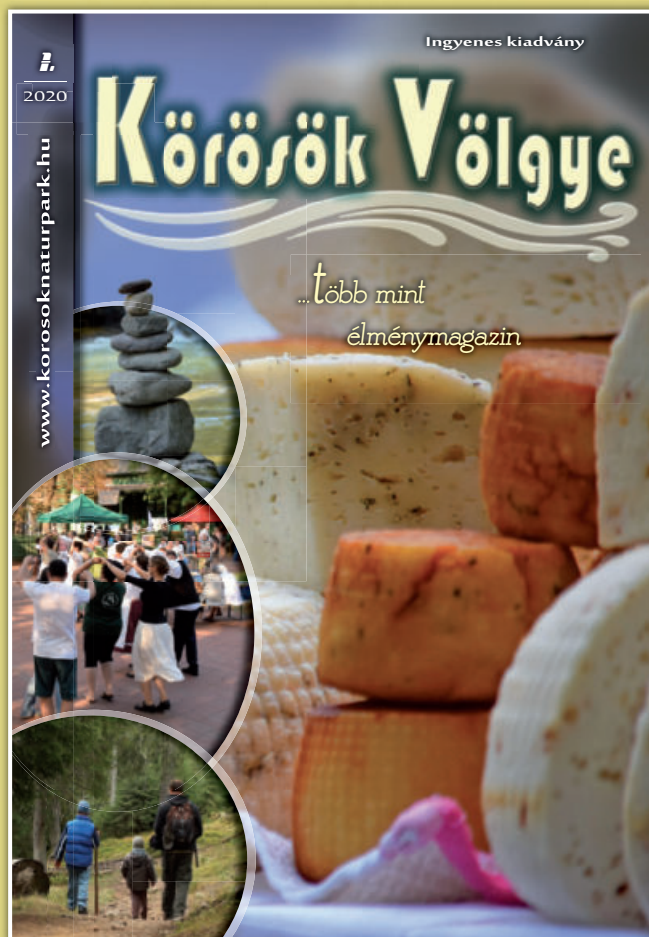
(Tóth Tamásné Mara)

LÍVIUSZ MESÉI

85–89 / Emil és Lenke – De hová tűntek a fecskék? 2.

KÖRÖS-VÖLGYI ÍZEK

90–91 / Az endrődi kemencés kifli és lepény



Következő lapszámunkból:

NATURE CORNER

– A „zöldítés” hozadéka a tájhasználatra 2.

FOTÓGALÉRIA

– Bemutatkozik: Boldog Gusztáv

NATÚRPARKI TELEPÜLÉSEK

– Szarvas mint natúrparki település

TÁJ ÉS KULTÚRA

– Földvárak, kolostorok, monostorok

SZEMLÉLET ÉS JÓ GYAKORLATOK

– Fűben-fában biogáz: az energia elvesz vagy átalakul?

ÉRTÉK A VIDÉKBEN

– A helyi termékek gazdasági, közösségi és környezeti szerepe

KÖZÖSSÉGEK

– Bioritmus Fesztivál





„The Nature Corner”

A Körösök völgye zöld infrastruktúrahálózatának gazdasági és kultúrtájai

A Nature Corner projekt keretében a Körösök Völgye Natúrpark Egyesület egy, a korábbi határ menti együttműködésekhez képest újszerű, természetvédelmi célú kutatási feladatot is felvállalt. A résztvevénység fő célja a Körösök völgye természeti rendszerének jobb megismerése és fenntartható fejlesztése érdekében egy táji léptékben elkészülő, úgynevezett Regionális Zöld Infrastruktúrahálózati Terv (*Regional Green Infrastructure Network Plan, ReGrIN*) megvalósítása. Az előző számban a ReGrIN természeti alrendszereit mutattuk be röviden, most a gazdasági és kultúrtáj alrendszerekről adunk egy rövid összefoglalást.



Nature Corner
ROHU-14
dropia.eu

A kultúrtájak a vidéki turizmus kulcselemei: történelmi területek, örökségi helyszínek, festői tájak, látképek és utak vidéki tájai, elsősorban örökségvédelmi kategória (lásd: 2001. évi LXIV. törvény 38. §, UNESCO Világörökség egyezmény, Granadai egyezmény, Európai táj egyezmény).

A kultúrtáj története

A Körös-vidék Kr. e. 6000 évvel már állandóan lakott hely volt. Az itt megtelepedő újkőkori népcsoportok (pl. a Körös-kultúra népe) a folyók közelében – hátsabb helyeken, magasparton –, néhány családból álló közösségekben, vesszőfonatos, sárral tapasztott falú házakban éltek. Jellemzően állattartással, halászattal, vadászattal, gyűjtögetéssel foglalkoztak, fejlett kézművességük bizonyítékként sokféle használati tárgyuk – így kő- és csonteszközök, kerámiaedények – maradt az utókorra. Az újkőkori népeit, kulturális egységeit a rézkorban és a bronzkorban számos további követte (pl. tiszapolgári kultúra, Gáva-kultúra stb.), majd a vaskortól kezdve olyan, immáron etnikumukat tekintve is ismert népcsoportok telepedtek meg a Körösök vidékén, mint a kelták, a szarmaták és az avarok. Utóbbiak egyes csoportjai valószínűleg megérték a magyarok honfoglalását is.

Vesszőfonatos, sárral tapasztott falú ház rekonstrukciója a Vésztő-Mágor Történelmi Emlékhely területén

Régészeti ásatás Vésztő-Szeghalom térségében

A magyarok Kárpát-medencei megtelepedését követően a Körösök vidékén is mind fejlettebb, falusias településhálózat alakult ki, és a lakosság közvetlen környezetéhez tudatos és előrelátó módon alkalmazkodott. Az árhullámoktól rendszeresen járt területeken a már valószínűleg évezredek óta alkalmazott gyakorlat, a fokgazdálkodás jellemzővé vált, mely a folyók áradása-

A Körös-vidék ősi folyómedrei sok helyen felfedezhetőek a tájban

it a mindennapok szolgálatába állította. A Körösök és a Berettyó sárréti mocsárvilágát a 19. században történt lecsapolásukat megelőző évszázadok során elődeink sikeresen hasznosították.

A hosszú időn át virágzó ártéri gazdálkodásnak a török uralom másfél évszázada vetett véget, melynek következtében a vidék fokozatosan elnéptelenedett, a természet visszahódította a tájat. A folyók öntözte Sárrétek „aranykora” véget ért, és ősi formájában már soha többé nem is támadt fel.

Pákásztanya a komádi rétben (Herman Ottó: A Magyar halászat könyve I-II., Budapest, 1887)



Halászatra indulás a cirkói rétbe, Csökmők 1885 – Forrás: Körösök Völgye magazin II. évfolyam 3. szám

A török hódoltság után újjáéledt a táj. A víz fojtogatta vidékeket új birtokosaik a betelepítésekkel gyorsan újranépesítették, de a víz uralmát nem tudták megtörni. Az árhullámok állandó pusztítása és az uradalmak mind erőteljesebb igénye a víz fogságából felszabadítandó földterületek után a korai folyószabályozások sorát eredményezte már a 18. században, ám még lényeges eredmény nélkül. Az erőfeszítések végül a 19. század első felében, Széchenyi István szellemében fogalmazódtak meg egységesen és öltöttek közös akaratot.

A táj jelenlegi állapotára a 19. századi folyószabályozási munkálatok gyakorolták a legnagyobb hatást. Bár a török dűlős idején stratégiai szempontból kifejezetten előnyös volt az átjárhatatlan mocsaras vidék, amely menedékként szolgált az ott élők számára, a táj átalakítása, a lecsapolás, a vízrendezés és a vízimalmok folyamatos működésének kérdése a 18. század végétől egyre fontosabbá kezdett válni a helyi lakosoknak, a vidék



feudális földbirtokosainak. A táj átfogó hidrológiai feltárása az 1820-as években Huszár Mátyás és munkatársai (ifj. Tessedik Sámuel és az akkor szintén fiatal Vásárhelyi Pál) nevéhez fűződik.



A Mezőberény-Hosszúfokon található Bodoki Károly Vízügyi Múzeum a 19. századi folyószabályozások történetét, tárgyi emlékeit mutatja be

Úttörő szerepe volt a térség folyószabályozási munkálataiban Beszédes Józsefnek, aki a Fehér-Körös középső szakaszán alakította ki 1843-ban a 90 km hosszú Nádor-malomcsatornát malomüzemeltetési és egyben árvízvédelmi céllal. Ebben az időszakban kezdte meg Széchenyi István is a Tisza-szabályozás előkészítő munkálatait. A tervezésben és a gyakorlati végrehajtásában Bodoki Mihály és Károly (apa és fia) kiemelkedő érdemeket szerzett. A 1840-es években lassan meginduló, majd 1855-től felgyorsuló folyószabályozási munkálatok csaknem fél évszázadon át egészen a századfordulóig tartottak. Az európai viszonylatban is jelentős folyószabályozás eredményeként közel fél millió hektár termőföld vált ármentessé.

A Fekete- és a Fehér-Körös jelenlegi összefolyási pontja is a vízszabályozások következtében jött létre

A Fekete-Körösön, amelyet még 1844-ben kezdtek szabályozni, az évtizedek során 71 átmetszést végeztek, és a szanazugi torkolattól Békést elhagyva (Krisztinazugig) mintegy 20 km-es szakaszon szintén mesterséges mederben szállítja vizét. A Fehér-Körös elhagyott medre a Gyula–Sikony–Békés vonalán folyva belvízi és egyben öntözőcsatorna lett, korábban ugyanis a Fehér- és a Fekete-Körös Békésnél egyesült. A szabályozásokkal egy időben és részben azt követően fokozatosan építették meg az árvízvédelmi töltéseket, amelyeket 300–600 m szélességben helyeztek el a meder két oldalán. A töltések karbantartása azóta is folyamatos, így az elmúlt másfél évszázad alatt számos árhullámot sikerült levezetni.



A Körös-vidék folyóvizeit az alföldi területeken ma már mindenhol gátak kísérik

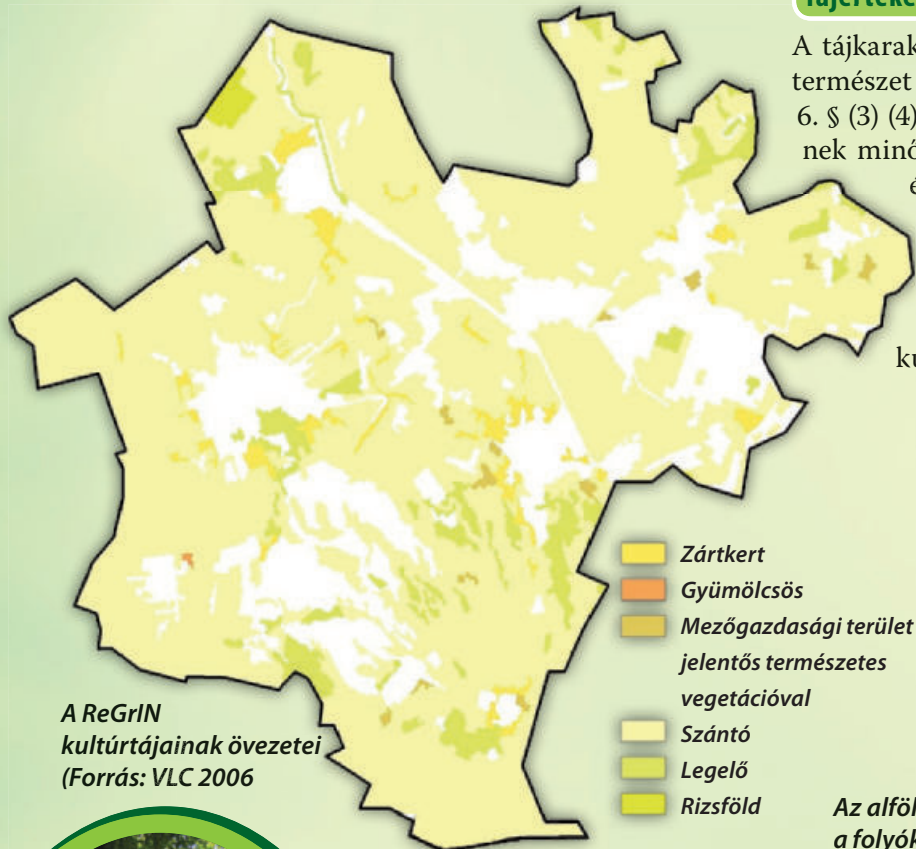
A Körösök fél évszázadon át tartó vízrendezési munkáiban mintegy száz mérnök vett részt. Irányításukkal kubikos generációk tagjainak ezrei, sok millió köbméter földet megmozgatva ásták ki az új medreket, levezetőcsatornákat, építették a gátrendszerek száz és száz kilométereit évtizedeken át. A század végére a feneketlennek tűnő mocsarak kiszáradtak, az árvizek mind biztonságosabban vonultak le a gátak közé szorított,



megrövidített medrekben, az új szántókat mind ritkábban verte fel a nádcásra. A feltöretlen területek pedig víz hiányában fokozatosan elszikesedtek, pusztai formát öltöttek. Az egykori természeti környezet menthetetlenül pusztulni kezdett, az ősi táj gyorsan átalakult, a rendkívüli gazdagságú növény- és állatvilág elenyészett, az emberek élete gyökeresen megváltozott. A nemrég még végtelenül hullámzó nádi világ ezer titka, babonája, lebilincselő meséi a sárréti hagyományokkal együtt lassan a múltba vesztek.

Tájépvédelmi övezet

Az országos jelentőségű tájépvédelmi terület övezetének legnagyobb összefüggő térsége a Békéscsaba–Békés–Gyula városok által közrefogott terület, amely a megye leginkább erdősült vidéke, és magába foglalja a Fehér- és Fekete-Körös összefolyásának térségét, Doboz külterületét, Szanazugot. (1. ábra) A kultúrtájakon kiemelt cél a hagyományos tájkarakter megőrzése, a települések és az ártéri többszörösen védett táj közötti térségek regionális szintű összehangolt tájépvédelme.



A ReGrIN kultúrtájainak övezetei
(Forrás: VLC 2006)

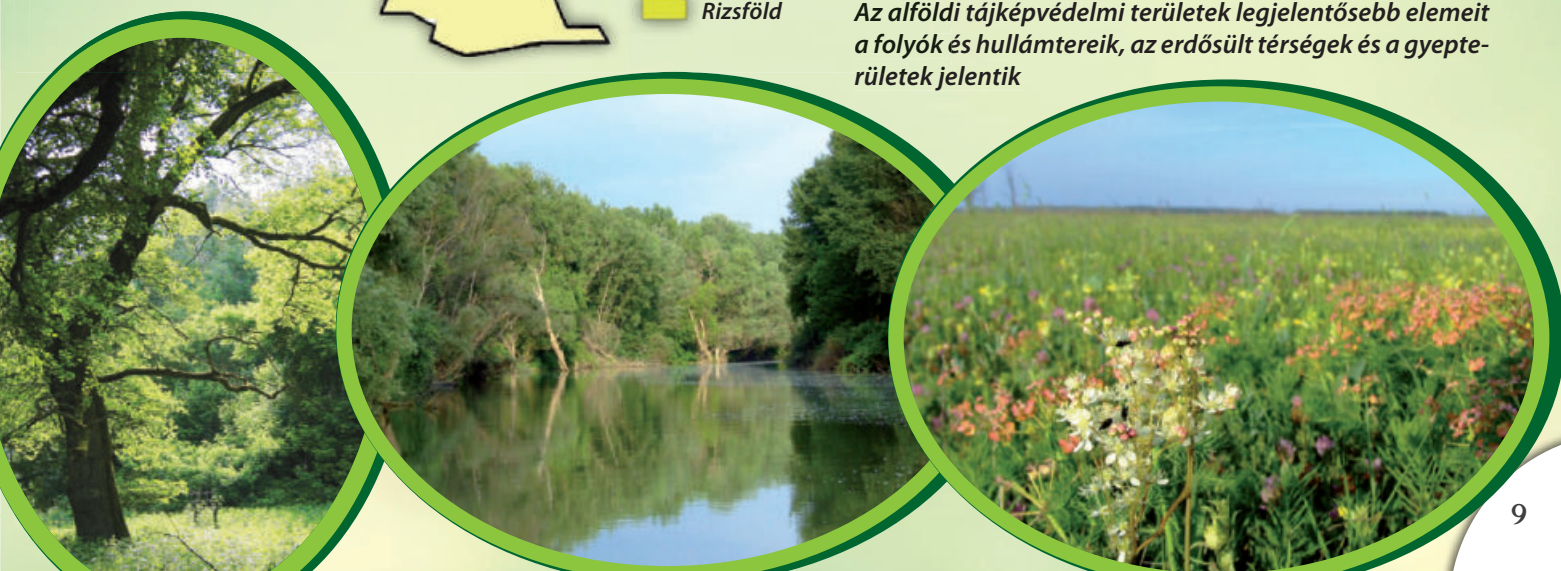
Tájértékek

A tájkarakter fontos összetevői az egyedi tájértékek. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt.) 6. § (3) (4) és (5) bekezdése értelmében egyedi tájértéknek minősül az adott tájra jellemző olyan természeti érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van. A kultúrtájak a kultúrtörténeti egyedi tájértékek kategória alapján jelölhetők ki, az alábbiak szerint:

Kultúrtörténeti értékek

- Településsel kapcsolatos egyedi tájérték
- Közlekedéssel, szállítással kapcsolatos egyedi tájérték
- Termeléssel kapcsolatos egyedi tájérték
- Egyéb emberi tevékenységhez, eseményhez kapcsolódó egyedi tájértékek

Az alföldi tájépvédelmi területek legjelentősebb elemeit a folyók és hullámterek, az erdősült térségek és a gyepterületek jelentik





Ember által létrehozott jellemző egyedi tájértékek a Körösök völgyében: 1. Gémeskút a Kígyósi-pusztán; 2. Az 1980. évi kettős-körösi töltésszakadás emlékműve; 3. A szabadkígyósi Szent Anna-kápolna és Wenckheim-kripta

A projektterületen mintegy 777 regisztrált kultúrtörténeti tájérték található (TÉKA 2013; 3. sz. melléklet). Jellegüket tekintve túlnyomó részt valamilyen mindennapi élettel kapcsolatos építmény, állandó (művészeti) alkotás (pl. emlékmű, emlékszobor 121 db) vagy kultikus, szakrális építmény, alkotás, illetve helyszín (feszület) és temetkezéssel kapcsolatos építmény, művészeti alkotás (sír) (2. ábra). Az egyedi tájértékek közül kiemelkednek a sajátos tájlelmént még mindig nagy számban előforduló alföldi gémeskutak (156 db), továbbá jelentős kultúrtörténeti értékeket képvisel a mintegy 35 db templom

A térség egyedi tájértékeinek zöme (44%) Gyulán található, további közel egyharmada Békéscsábán és Békésen (3. ábra), azaz a ReGrIN-térség magját és a megye gazdasági erőterét is jelentő Közép-békési Centrum koncentrálna az egyedi tájértékek több mint háromnegyedét (71%). Gyula térségében kiemelkedő a templomok és a tanyák száma.

Fekete-körösi medervonulatok nyomai az árhullámtól mentett, gazdasági tájjá változtatott területeken Gyula térségében

Gazdasági tájak

Vadgazdaságok, gyümölcsösök és erdők – eltartó területek, amelyek a termelékenység és az agroturizmus révén hozzájárulnak a gazdasági és térségi fejlődéshez.

A tradicionális agrártájak szerkezete jellemzően mozaikosan elhelyezkedő, kis szántóterületek és állandó növényi kultúrák rendszeréből áll, amelyeket zöldfolyosó hálózatok kapcsolnak össze. Az agrártájak hosszú évszázadokon keresztül, lassan alakultak ki, amelynek folyamán a táj biotikus, abiotikus és kulturális elemei harmonikusan integrálódtak. Ezek a tájak természetileg és kulturálisan



is sokszínűek, magas esztétikai értéket képviselnek és társadalmilag is elfogadottabbak. A földhasználat és tájgazdálkodási forma megválasztásával az ember szerepe e tájak alakításában tehát meghatározó.

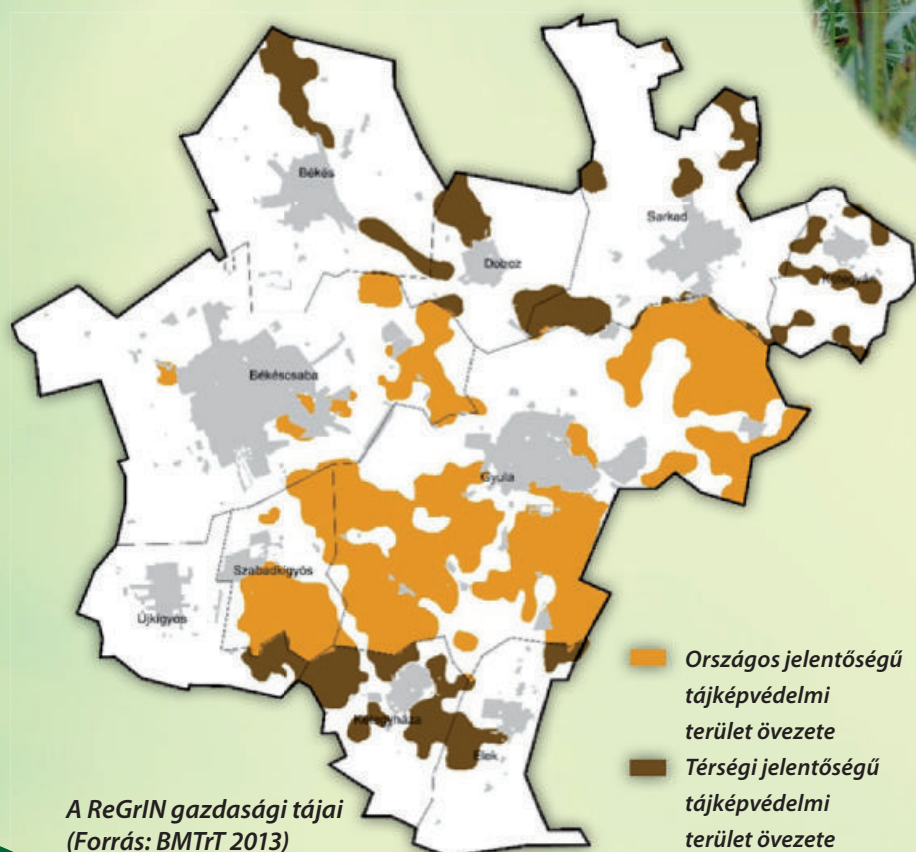
A táji szint hierarchikusan a gazdasági fölött helyezkedik el, koherens, nagyjából egyöntetű tájak, természeti régió részegységeiként funkcionál. A táj szerkezete annak összetételével (kompozíció) és elrendeződésével (konfiguráció) írható le. Mindez a tájelemek mennyiségi és szerkezeti területi elrendeződésével adható meg. A gazdaság szintjén a művelési mód megválasztása, szerkezetének kialakítása, a táji elemek megőrzése vagy éppen eltüntetése pusztán egyéni (termelői) döntés kérdése. A táji léptékben való gazdálkodás kialakítása nem történhet meg gazdaságok közötti tevékenységek harmonizációja révén, hiszen azok fizikai határai nem követik a tájak szerkezetét. Ugyanakkor a tájkép alakításában minden gazdaságnak meghatározó szerepe van.

A projekt térség a jellemzően agrártérségnek számító Békés megye és a Körösök Völgye Natúrpark legkeletibb, országhatárral szomszédos részét foglalja magába.

(87%-a) szántóterület, további 7%-a legelő, 3% zártkert (komplex művelési águ terület).



A tájgazdálkodásnak meghatározó szerepe van a Körösök völgye tájértékeinek fenntartható fejlesztése szempontjából



A ReGrIN gazdasági tájai
(Forrás: BMT-T 2013)

Konklúzió

A tájjal, a földdel kapcsolatos környezeti, társadalmi és kultúrfeladatok ösztönzése kiemelkedő feladat, amely olyan közjavakat jelent, mint az élelmezésbiztonság, a kultúrtáj ápolása, a társadalmi és biológiai élettér megőrzése, az ökológiai és műszaki infrastruktúra fenntartása, az ökológiai stabilitás, a népességmegtartás, a munkaerő-kiegyenlítés, a vendégfogadás és az idegenforgalom alapjainak megteremtése, a paraszti értékek ápolása. Ezek a piac hagyományos

eszközeivel, az árakon keresztül nem szabályozhatók, ugyanakkor a vidék társadalmának és környezeti egyensúlyának fenntartásában növekvő szerepet töltenek be.

A Körösök Völgye Natúrpark gazdaságfejlesztési perspektíváinak egyik sarkalatos szegmense a történelmi hagyományokon kialakult, minőségi helyi termék előállításának és értékesítésének az ösztönzése. A térség kultúrtájai ehhez szolgáltatnak kiváló alapot. 

Fotók: Tószögi György

A táj rejtőzködő és felismert kincsei

*Értéktárakon túl, turizmuson innen,
avagy hogyan legyünk
a tájhoz kötődő értékek,
a tájértékek gazdái*

„Az állampolgárok csak akkor lesznek hajlandók részt venni az egyes csoportok életében – amelyből a társadalom nagy része fölépül –, ha ezekben a csoportokban olyan értékeket találnak, amelyek vonzzák őket. Joggal hihetjük, hogy az emberiség jövője azok kezében van, akik fel tudják tárni az utánuk következő nemzedékeknek az élet és a remény forrásait.”

(II. Vatikáni Zsinat, „Gaudium et spes”)

A Körösök Völgye Natúrpark gazdagsága lenyűgöző. E csodálatos és sokszínű táj természeti és kulturális kincsei a tájban élő emberek vagy az idelátogatók számára nem hivatkozók, nem szembeötlők. Felismerésükhöz megállás, szemlélődés, találkozás, idő szükséges, de ha megmutatkoznak nekünk, akkor egy magával ragadóan titokzatos és szép világ tárul fel előttünk. A natúrparki helységek, a táj lakói gyakran akkor veszik észre kincseik egyediségét, értékét, amikor már elvesztették, vagy amikor távolra kerülve a szeretett tájtól, szülőföldtől emlékeikben, gondolataikban az elhagyott táj képei, ízei, hangjai (pl. tanyáról tanyára hallatszó ének vagy tárogatószó) és illatai idézik vissza az elmúlt időket. A táj jellemvonásaiban és értékeiben a mindennapi történések, küzdelmek és a rendkívüli események, köztük az ünnepek nyomait, emlékeit is hordozza. A tájhoz kötődően kialakult jellegzetességek, értékek a felfedezés örömet, az aktív és a szemlélődő megismerés lehetőségeit hordozzák, kapcsolatot, kötődést hoznak létre a táj és lakója, illetve a közösségek tagjai között, a személy identitását erősítik, felelősséget ébresztenek a múlt és a jövő cselekedeteiért. A táji örökség és a helyben lakókban élő táji kultúra jelei a táji értékek, amelyek napjainkban is keletkeznek és elvesznek.

Egy natúrparkban a tájra mint élettérre tekintünk. A táj az élet tere, amelyben az ember és különböző élő szervezetek keresik az életük fenntartásához, kibontakozásához szükséges környezeti feltételeket, kapcsolati rendszereket.

Emberi szemmel tekintve: vehetjük egy család példáját, ami letelepedésen vagy elköltözésen gondolkodva körbetekintve, értékelve a szűkebb települési és táji, térségi környezetet mérlegeli, értékeli többek között a lakhatási, a munkahelyi, a környezetminőségi, a szolgáltatási és társadalmi, kulturális környezetet, majd dönt arról lehetőségeihez mérten, hogy marad vagy távozik, illetve, hogy letelepedik, vagy tovább keresi boldogulásának, megélhetésének helyszínét, otthonát a tájban. A települést és a táj arculatát befolyásoló fejlesztések során átfogó tájépítészeti szemlélet alkalmazása szükséges ezen szempontok érvényesítésére. Számos hazai és külföldi kutatás igazolta, hogy a táj, a szülőföld egyes jellemzői, elemei, akár csak egy fa vagy a mező illata és látványa, akár egy falu vagy városrész hangulata, látványa vagy egy-két emberi kapcsolat, élmény emléke milyen hihetetlenül erős, egy életen át tartó kötődés kialakulását jelzi, és vágyódást ébreszt azokban az emberekben, akik elköltöztek, elmenekültek a szülőföldjükről.



Élőlényi példával élve: vehetjük a fehér gólya vagy a tűzok példáját, amely fajok sok más madárfajhoz hasonlóan hosszú időszakok alatt kialakult minták alapján keresik a szaporodás, táplálkozás, növekedés, pihenés számára alkalmas területeket, helyszíneket. Az ember által átalakított és folyamatosan használt tájban tekintettel kell lennünk a különböző velünk élő fajok igényeire, életfeltételeire, mivel jelenlétük a mi életünket és környezetünket is gazdagítja.

Az élő szervezetek és az ember tevékenysége, a tájformáló természeti erők mellett, azokkal együtt alakítja a táj jellemzőit, karakterét. A táj alakulása, változása során a természeti környezet, az élő rendszerek vagy az ember tájformáló, tájalakító hatása nyomot hagy a tájban. A tájképben, a táj szerkezetében és a táj elemei között fellelhető nyomok arról is tanúskodnak, hogy a változásokat előidéző folyamatok vagy az előző generációk

tevékenységei milyen értékekkel gyarapították, vagy milyen értékektől fosztották meg az emberiséget, a tájban, natúrparkban élő helyi közösségeket.



A táj együttesen hordozza az ember és különböző élőlények számára létük – az adott területen jellegzetes – térbeli, anyagi kereteit, másrészt azt a dinamikus és adott területen jellegzetes kapcsolatrendszert, amely az egyes anyagi és térbeli tényezők és az ott élő szervezetek – beleértve az emberi közösségeket és egyéneket is – között fennáll. Ha a táj térbeli vagy anyagi keretei vagy a hozzájuk fűződő és a benne élők közötti kapcsolatrendszer jelentős mértékben megváltozik, már más tájról beszélünk. A tájban élők, a tájat használók viszonyát a tájhoz, környezetükhöz jól mutatják a tájértékek. Hazánkat és natúrparkjainkat tekintve megállapítható, hogy európai összehasonlításban is kiemelkedő jelentőségű és gazdagságú táji örökséggel rendelkezünk. Tájhoz kötődő, a tájat meghatározó értékek igen változatosak lehetnek, több ágazat, szektor és számos jogszabály is foglalkozik a tájhoz kötődő értékekkel. Elsősorban azonban a helyi és a táji szint az a lépték, ahol a tájértékek ismerete, védelme és értékőrző hasznosítása megvalósulhat. A tájhoz kötődő értékek kapcsán létrejött főbb értékcsoportok és értéktárak a következők:

- egyedi tájértékek,
- természeti örökség (védtett természeti területek, fajok és egyéb természeti jelenségek mint értékek),
- szellemi és tárgyi kulturális örökség,
- nemzeti értékek és értéktárak értékei.





A tájhoz kötődő értékek fogalma egyfajta gyűjtőfogalomként értelmezhető az értékvédelmi meghatározások (természetvédelmi, kulturális örökségvédelmi stb.) között. A tájhoz kötődő értékek egyaránt lehetnek tájban megjelenő anyagi (materiális) és tájhoz kötődő nem anyagi (immateriális) értékek, amennyiben az adott táj, az emberi közösség, az ott történt események kapcsolatát tükrözik, és meghatározzák az adott hely egyediségét, jellemzőit, amelyek egyaránt lehetnek:

• TÁJGAZDÁLKODÁSSAL KAPCSOLATOS ÉRTÉKEK

(hagyományos tájszerkezet, tájhasználat, állattartás elemei, termesztett növények, sajátos művelési módok, mezsgye vagy szegélynövényzet, itatók, birtokhatárjelzők, tájgazdálkodáshoz tartozó hagyományos tudás, tájismeret stb.),

• TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

(élettelen természeti pl. földtani emlékek, védett fajok és élőhelyek, ökológiai szempontból is értékes zöldfelületek, emlékfák, emlékligetek stb.),

• ÉPÍTETT ÉS TÁRGYI EMLÉKEK

(az épített örökség elemei, mint a kúriák, csárdák, iskolák, lakóházak, vagy a hagyományos tájhasználatához kapcsolódó építmények, mint a majorságok, istállók, tárolók, vagy a vízzel, vízgazdálkodással kapcsolatos építmények, szerkezetek, gazdasági és ipari emlékek, pl. malmok, szakrális építmények, védelmi létesítmények, közlekedéssel és temetkezéssel vagy történelmi eseményekkel kapcsolatos építmények, régészeti, történelmi értékek, emlékhelyek),

• SZELLEMI ÖRÖKSÉG TÁJHOZ KÖTŐDŐ ÉRTÉKEI

(helyi mondák, történetek, dűlőnevek, élőhelyek népi megnevezése, hagyományos ökológiai tudás, helyi szaktudás, gazdálkodási és táji ismeretek, rituálék, helyi termékek, művészeti alkotások, énekek, játékok, zenék, vallási és közösségi szokások, ünnepek gyakorlatai).

A táj fontos közérdekű szerepet tölt be kulturális, ökológiai, környezeti és szociális téren, és a gazdasági tevékenységeket segítő erőforrásként működik (pl. tájban előállított termékekre, helyi tudásra épülő termék és védjegye vagy egy táj természeti és kulturális adottságaira épülő képzés, turizmus, rekreáció, gyógyítás meghatározó gazdasági tényező lehet). Itt kell kiemelnünk az alapvető természeti erőforrásokat (talajt, vizet, megfelelő mikroklimát, biológiai sokféleséget, megfelelő növényzeti struktúrát) biztosító, azokkal felelősen bántó tájak növekvő társadalmi és gazdasági értékét, létbiztonsági pozíciójának felértékelődését.



A táj védelme a táj életfeltételeket biztosító jellemző vagy jelentős sajátosságainak megőrzésére és fenntartására vonatkozik. A táj örökségi értékét a táj természeti adottságai és/vagy az emberi tevékenység révén kialakult elemeinek jellemző összetétele adja. Ezért sokszor az adott táj védelme csak a tájban élő emberek, közösségek tevékenységi formáinak fenntartásával, tájjal összefüggő, a tájra ható tényezők szerves, a tapasztalatokra a helyi tudásra épülő felelős felhasználásával valósítható meg.

TÁJÉRTÉKEK AZONOSÍTÁSA ÉS GYŰJTÉSE

A társadalom egészének, egyéni és közösségi szinten is érdeke, hogy összegyűjtsük és megőrizzük a tájhoz kapcsolódó értékeinket, amelyek a táj történetének és a társadalom, gazdaság alakulásának lenyomatai, emlékei. Az értékfeltárás és megőrizve fejlesztő hasznosítás hozzájárul a tájaink, natúrparkjaink egyedi arculatának és a vidéki élet vonzóbbá, élhetőbbé tételéhez.

A tájhoz kötődő értékek feltárása, megőrzése, kezelése és fejlesztése akkor lehet sikeres, ha a helyi közösségek kiemelt szerepet és támogatást kapnak, és a helyi tudás megerősítése, felélesztése elősegítheti a települések lakóinak a tájhoz kötődését, lakóhelyüknek mint természeti, mint kulturális közegnek a megbecsülését. Mindez életben tarthatja a hagyományokat, a közös emlékezetet, a régi tudást, és egyben közelebb viheti a helyi



embereket a szülőföldjük, otthonuk közvetlen környezetéhez, erősítve a közösség összetartozását.



A TÁJHOZ KÖTŐDŐ ÉRTÉKEK ÖSSZEGYŰJTÉSÉNEK ÉS SZÁMONTARTÁSÁNAK, KEZELÉSÉNEK AJÁNLOTT MENETE

Az értékekkel való törődés alapvetően négy egységre tagolható tevékenység:

1. ELŐKÉSZÍTŐ MUNKA:

elemei: a feltárandó terület kiválasztása és lehatárolása (település vagy tájegység), meglévő értéktárak és gyűjtések feltárása, háttéranyagok, szakmai anyagok beszerzése, a terület történetének megismerése, archív fényképek, térképek felkutatása, térképek beszerzése, alaptérképek elkészítése, közösségi részvétel tervezése, értékőrző szervezetek bevonása, önkormányzatok, iskolák és civilszervezetek bevonása;

2. TEREPI MUNKA:

előzetes terepi bejárások, bejárési útvonal elkészítése, helyi tudásőrző személyekkel interjúk, beszélgetések, területbejárás, közösségi tájséták a település kül- és belterületén, értéklista terepi ellenőrzése, értékelése, az értékek helyszíni dokumentálása;

3. ADATFELDOLGOZÁS, ÉRTÉKELÉS:

adatok rendszerezése, adatlapok, leírások, fényképek, videók értékelése, rendszerezése, alaptérképekre az értékek felvitele, térképi adatbázisok készítése, a feltárt értékek kapcsolódó adatbázisokba való feltöltése, közösségi hozzáférés biztosítása, az értéktárak bemutatása helyi és tájegységi szinten, használat és alkalmazás előkészítése;

4. ÉRTÉKŐRZŐ HASZNOSÍTÁS, GONDOZÁS:

az egyes értékek és az együttesen kezelendő értékek megőrző hasznosítására együttműködések szervezése, tervek készítése, közösségi értékőrzés és hasznosítás gyakorlati módjainak kidolgozása, veszélyeztető tényezők elhárítása, értékbe-mutatás és megismertetés lehetőségeinek feltárása és gyakorlati megvalósítása.



A Körösök Völgye Natúrpark, mint minden hazai natúrpark, alapvető célkitűzése, hogy a közösségek és személyek együttműködését segítse. Ilyen együttműködési terület a tájhoz kötődő értékek feltárása és értékőrző hasznosítása. A Körösök Völgye Natúrparkban a települések saját értéktárral rendelkeznek, kiemelkedően jó példák és kezdeményezések találhatók a natúrpark területén, azonban hiányzik a tájhoz kötődő értékeket összefoglaló natúrparki tájegységi értéktár, amely fontos együttműködési teret nyithat meg a települések lakói, önkormányzatai és vállalkozói, gazdálkodói körei számára. Jó kezdeményezésként már létrejött a Körös-szögi tájegység értéktára, amelyet további tájhoz kötődő értékekkel érdemes bővíteni.

A natúrpark 14 településének a TÉKA adatbázisba feltöltött (www.tajertektar.hu) tájértékeinek jelentős része Gyulán, Szarvason, Gyomaendrődön és Békéscsabán található. Ezekben a településeken különösen magas a kulturális emlékek, illetve a város zöldövezeteit jelentő egyedi fasorok, facsoportok és a vízparti zöldövezetek száma.



KÖRÖSÖK VÖLGYE NATÚRPARK ÉRTÉKEI A TÉKA TÁJÉRTÉKTÁR ADATBÁZISBAN

- | | |
|-----------------------|--------------------------|
| • Szarvas (327) | • Gyula (415) |
| • Sarkad (89) | • Gyomaendrőd (248) |
| • Öcsöd (24) | • Doboz (17) |
| • Mezőtúr (70) | • Csárdaszállás (30) |
| • Mezőberény (74) | • Békésszentandrás (108) |
| • Kunszentmárton (60) | • Békéscsaba (185) |
| • Köröstarcsa (68) | • Békés (97) |



A natúrpark területén található tájhoz kötődő értékek feltárása és közismertté válása, gondozása és állapotuk nyomon követése egyéni és közösségi feladat is. Az értékek nyilvántartására egye több ötletes és praktikus gyakorlati és technológiai megoldás alkalmazható a közösségi, települési, térségi és országos szinteken egyaránt. Egyik országos kataszter a TÉKA tájértéktár, amely szabadon tölthető és véleményezhető, módosítható javítható közösségi hozzáférésű adatbázis, alkalmassá tehető arra, hogy települési és tájegységi szinten pontosítva az oktatási, turisztikai, tervezési és fejlesztési folyamatokat segítse.

Az értéktárak bővítése és alkalmazása szempontjából érdemes számba vennünk, hogy mik a tájhoz kötődő értékekkel szembeni elvárások:

- adott helyhez, tájhoz köthető értékes, művi, természeti elemek vagy szellemi termékek,
- társadalmi, néprajzi, nemzetiségi jelentőséggel bíró értékek,
- közösség, csoport vagy egyes esetekben egyének azonosságtudatának szerves részét képezik, identitásképző elemek,
- kifejezik az ember és a táj kapcsolatát, tájban zajló folyamatok lenyomatai, jelei,
- meghatározzák vagy hozzáférhetővé, megtekinthetővé teszik a táj karakterét, település arculatát (karakterelemek és belátást, kilátást, rálátást biztosító elemek, helyek),

- történeti, tájtörténeti vonatkozásuk, hagyományőrző szerepük van,
- ökológiai, esztétikai, tájképi jelentőségük van,
- hitelesség, természetesség, tájba illesztettség jellemzi,
- az adott tájra jellemző ritka /egyedi/ különleges elemek.



Napjainkban is találhatunk azonban a natúrpark területén olyan kevésbé jól sikerült, nem kellő körültekintéssel végzett fejlesztési, fenntartási munkákat, amelyek egyes tájhoz kötődő értékek elvesztését okozhatják, vagy legalábbis nem gyarapítják további értékekkel a tájat.

A natúrparki összefogásban rejlő lehetőség sikeres, eredményes megvalósulásának záloga egyrészt az, hogy az egyes natúrparki szereplők (egyének, önkormányzatok, közösségek, vállalkozások, gazdálkodók) saját tevékenységük során, saját eszközeikkel hozzájárulnak-e a tájhoz kötődő értékek értékőrző hasznosításához, szükség esetén védelméhez, és hogy ezt összehangoltan, együttműködve teszik-e. Másrészt alapvető fontosságú, hogy naprakész és közhiteles információk álljanak rendelkezésre a tájban zajló folyamatokra, értékek állapotára vonatkozóan. Jó eszköz lehet egy natúrparki, tájegységi térinformatikai rendszer, amely kialakítása során a szakmai alaposág mellett a közérdek és a közösségi együttműködés és hozzáférés is biztosítható. 

Fotók: Szilvácsku Zsolt, Tószögi György



Meghalt a tűzok, éljen a tűzok!

2019. február 4-6.
Anglia, Wiltshire megye

Régi fotókollázs az angliai The Great Bustard
Group tűzokcsoport fáradó önkénteseiről



Nature Corner
ROHU-14
dropia.eu



Látogatás a Stonehenge-nél

– Útinaplójegyzetek –

Vajon milyen lenne a történet, amelyben a tűzok, Stonehenge, Sting, a wiltshire-i királyi biztos (high sheriff), David Attenborough, Károly herceg és egy önkéntes csapat egyetlen epikus szálon kapcsolódnának össze?

Bizony, angol földön járunk, Wiltshire megyében, a Salisbury-síkságként ismeretes vidéken, nem messze a Stonehenge-től. Közel 200 évvel azután, hogy a legutolsó tűzokot is elpusztították, valamint a fajt kipusztultnak nyilvánították Angliában, a helyi Tűzok Csoport (The Great Bustard Group) projektje, melynek célja a faj visszatelepítése volt, végre megteremte gyümölcsét. Néhányan a Nature Corner román-magyar csapatából tanulmányutat tehetünk Nagy Britanniába, hogy a tűzok visszatelepítésének helyi projektjébe betekintést szerezhessünk, valamint megismerkedjünk a több mint 21 éve tevékenykedő önkéntes csapattal.

Az eső és a köd is megjelent a fogadóbizottság sorában, de nem bántuk. Szerencsénkre eljuthattunk a Stonehenge-hez, ráadásul egy ízig-végig angol úriember társaságában. Öltönyt és szövetkabátot viselt angol lapos sapkával. Csak később vettem észre a tűzokmotívumos selyemnyakkendőjét. A megbeszélrt időpontban érkezett, amit a zsebórán azután le is ellenőrzött, miután a ránk jellemző módon, még nem volt jelen mindenki. Így ismertük meg David Waterst, aki 1998-ban megalapította a Tűzok Csoportot.



David Waters bemutatja a Wiltshire megyei lobogót

A Stonehenge felé vezető úton elmesélte, hogyan indult mindez. Fülébe jutott, hogy Szaratovban (Oroszország) fut egy tűzokok fogságban való nevelésével foglalkozó projekt. A tojásokat, melyek természetes költését veszélybe sodorták a különböző mezőgazdasági tevékenységek, mesterséges módszerekkel keltették ki. „Ha fogságban való neveléshez lehet tojást szerezni, akkor miért ne kaphatnánk visszatelepítés céljából?” – latolgatta David akkoriban. „Egyszerű ötletként indult, és végül ez lett az életem. Nem volt tervben, egyszerűen csak megtörtént” – vallott erről szerényen.

Nagy Attila
kollégánk
bemutatja
a tűzok
romániai
helyzetét



2004-től a csoport több száz csibét és tojást hozott be Oroszországból és Spanyolországból, amiket az imprintingként ismeretes jelenség (a csibék kötődése az őket tápláló és gondozó személyéhez) elkerülése céljából szigorú szabályok szerint neveltek fel, majd engedtek szabadon. A Salisbury-síkságon a katonaság által birtokolt hatalmas területek állnak a tűzokok rendelkezésére. Itt nincsenek elektromos légvezetékek, amik veszélyeztethetnék az életüket, illetve korlátozhatnák életterületüket. Az élőhelyük gyepekből és mezőgazdasági területekből tevődik össze. Itt David egy házra mutatott: „Ott lakik Sting, az énekes.” Az autón végigmorajlik az ámulat: „Wow!” – majd David hozzátette: „A művész úr területére is eljutottak már a tűzokok.”

Megérkeztünk a Stonehenge-hez. Itt egy újabb hihetetlen történettel találkoztunk. Az elmúlt két évben többször is láttak egy tűzokot a köemlékek környékén, főleg tavasszal. Úgy tűnt, hogy nem zavarják a turisták, akik még fotózták is, ez pedig nagyon szokatlan, mert a tűzok nem tűri az emberek közelségét 200 méternél kisebb távolságon belül. A tojó, amit időközben Gertrude-nak kereszteltek, viszont így vált helyi hírességgé.

Ezután a Stonehenge-től Enford felé haladtunk tovább, ahol több önkéntessel és a Wiltshire megyei királyi biztossal volt találkozonk. Jelenleg Nicky Alberry viseli ezt az 1066-ban megalapított tisztséget. A történelem folyamán ő a tizedik nő, aki ezt a tisztséget betölti, azaz egy évig a királynőt képviseli Wiltshire megyében.



Andra Berce kollégánk és Nicky Alberry, a Wiltshire megyei királyi biztos (balról jobbra)

A főbiztos asszony, aki odaadóan segíti a Tűzok Csoportot a projekt közérdekű, illetve adománygyűjtő rendezvényeken való népszerűsítésében, azért jött, hogy küldöttségünket megismerje. A szünetben büszkén és a legnagyobb természetességgel mesélte, hogy a ceremóniális kalapját tűzoktollak ékesítik, amelyeket egy közeli területen találtak. Nem véletlen kapcsolat ez, hiszen a tűzok a megyei lobogó központi figurája.

A csoport igazgatója, Ruth Manwell, nyugalmazott állatorvos, készségesen osztott meg velünk a tűzokcsibék nevelésében szerzett tapasztalataikat. Belebújt az emberi tulajdonságokat elrejtő ruházatba, majd egyenként megette a kicsiket, kitakarította és fertőtlenítette a ketreceiket. „Fontos, hogy megfelelő embereink legyenek erre a munkára. Nem sok fiatal van a csapatunkban, viszont az idősebbek akár 5–6 évre is el tudják kötelezni magukat.”



A gondozók által viselt, emberi vonásokat álcázó öltözék

Ruth Manwell megmutatja nekünk a tűzokkifutókat



Mint megtudtuk, havi rendszerességgel tartanak megbeszéléseket, így mindenki tudomást szerez a fejleményekről, és nyílt napokat szerveznek a nagyközönség számára. Tavaly több mint 1500 látogatójuk volt, és a befolyó összegeket a fiókák nevelésére és a megfelelő körülmények megteremtésére fordítják. A körülbelül 70 példányt számláló állomány – 35 kakas és 35 tojó – szépen halad az önfenntartás irányába, és mivel a nőtények 66%-a fiatal egyed, egy-két éven belül ivaréretté válnak.



A látogatóközpont – kitűzők, bögrék, szobrocskák

A látogatóközpont – helyi kézművesek fafaragványai



Az útvonal következő állomása a fiókák nevelőhelye volt. Az iroda apró, de nagyon jól berendezett. Megnéztük a 360°-os panorámát és kiváló közelítést (zoom) biztosító kamerák által közvetített élő képet, a bohókás embert álcázó öltözeteket, illetve a madarakat kiszolgáló ketrecek és röpdéket. A látogatóközpont szerénynek tűnhet, viszont nagyon otthonos. Néhány kitömött tűzok uralja a teret, amelyben a kiállított tárgyak, képeslapok, plakátok, abroszok, pólók, blúzok, sapkák és zászlók, kalendáriumok, kitűzők, bögrék, szobrocskák, nyakkendők, táskák, fafaragványok és helyi termékek (pl. ásványvíz vagy kézműves sörök) között könnyedén el lehet tévedni. A bejárat mellett hirdetőpanel fogad turisztikai információkkal és újságból ollózott anyagokkal. Az egyiken Wales hercege látható „A herceg és a tűzok” címmel.

Megakadt a szemem egy képkollázson, amely az önkénteseket örökítette meg munka közben: kerítés állítása, hálók ellenőrzése, ketrecek festése, cövekek kalapálása és a tűzokok mérése közben. A hely ezeknek az embereknek a melegszívűségét sugározza.

Ezután David betessékelt egy kisebb terembe, ahol rövidfilmet vetítenek a projektről és a szarotvi orosz partnerekkel folytatott együttműködésről. Nem kis meglepetésünkre a narrátor hangjában Sir David Attenborough személyére ismertünk!

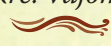
Ezzel elérkezett a tűzokokkal való találkozás pillanata is. Szemerkélt és köd volt, de azért sikerült kivenniünk a madarak körvonalait az egyik repceparcellán.



Keressük a tűzokokat szemerkélő esőben és ködben



Megláttuk a tűzokokat egy repceparcellán

Nagy öröm és kiváltság volt, hogy egy gazdálkodókból, nyugalmazott rendőrökből és állatorvosokból, illetve további, angliai vagy külföldi természetvédelmi projektek résztvevőiből álló önkéntes csapat társaságát élvezhetjük. A tagok életkora nagyrészt 54–70 év közötti vagy akár afeletti, sokan nyugdíjasok, és kitartóan hisznek abban, hogy aktívan, küldetéssel érdemes élni. Élettapasztalatuk arra készíti őket, hogy értéket hagyjanak hátra az elkövetkező nemzedékeknek. Vajon ki tudna ellentmondani egy ilyen csapatnak? 

Nagyvárad, 2019. április 4.

Fotók: Nature Corner group

Román–magyar küldöttségünk a házigazdákkal, a Tűzok Csoporttal – Fotó: The Great Bustard Group



A „ZÖLDÍTÉS” HOZADÉKA A TÁJHASZNÁLATRA

Viharsarki tájértékek az agrárszabályozások rendszerében I. rész

Magyarország mezőgazdasági sajátosságai

Az európai országok között Magyarország kiemelt természeti és környezeti adottságokkal bíró ország. Ennek köszönhetően a mezőgazdasági termelés a kezdetektől meghatározó súllyal bír hazánkban. Kiterjedt művelt területek vannak országunkban mind a mezőgazdálkodás, mind a gyepegzálkodás, gyümölcstermesztés, szőlészet és erdőgazdálkodás területén. Ugyanakkor a halgazdálkodás is nagy súllyal bír.

Magyarország mezőgazdasági birtokstruktúrájának sajátos jellemzői voltak a megelőző korokban. Nagymértékű változást hozott hazánk európai uniós (EU) csatlakozása is. A KAP előírásai és támogatási rendszere új fejezetet nyitott a nemzeti agrárstratégiaiban. Utóbbi legfőbb és legmeghatározóbb eleme az agrár- és vidékfejlesztési támogatási rendszer.

Az Európai Mezőgazdasági Garancia Alap (EMGA) a közvetlen támogatások, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) a vidékfejlesztési támogatások forrása. Ezek mellett a KAP némi lehetőséget biztosít nemzeti szintű támogatásokra is. Ezen források nagyban hozzájárulnak a magyar gazdálkodók sikereihez. Az EU költségvetésének jelentős része – bár egyre csökkenő mértékben – az agrár- és vidékfejlesztési támogatások finanszírozását szolgálja, így erről számos esetben vita van a közösségen belül.

A támogatások megoszlását tekintve nagyjából 2/3 rész az EMGA-ra és 1/3 rész az EMVA-ra fordítódik. A normatív jellegű (EMGA) támogatásokhoz jut hozzá a legtöbb gazdálkodó, és ebből is területalapú támogatásokra (SAPS) érkezik a legtöbb támogatási igény. Ugyanakkor az EMVA „normatív” jelleggel

bíró támogatásai, melyek szintén területhez, illetve állatlétszámhoz kötöttek, a környezet- és természetvédelem fokozásához járulnak hozzá. Utóbbiak az agrár-környezetgazdálkodási, ökológiai gazdálkodási vagy a Natura2000 kompenzációs támogatások. Hazánkban több mint 177 ezer gazdálkodó igényel évről évre a SAPS támogatási rendszerben, melynek összes területi igénye meghaladja az 5 millió ha-t. Az évek során a támogatási összegek szorosan beépültek a gazdálkodók pénzügyi terveibe, és manapság a siker és az eredményes gazdálkodás elengedhetetlen részei lettek. Az egységnyi területre jutó támogatások az elmúlt évben a kezdetekhez képest közel megháromszorozódtak.

Az 1. táblázat mutatja, hogy az EU-hoz történő csatlakozásunk óta hogyan változott az egységnyi területre jutó SAPS-támogatások összege.



Kunhalom a békési tájon a tanyák tövében

év	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Forint	25 311	38 046	36 825	37 123	42 085	42 172	46 536	56 911	59 744	69 033	69 578	71 563	71 605	70 120

1. táblázat. Területalapú támogatások egységnyi összegei a kezdetektől napjainkig

A közös agrárpolitika (KAP)

Az Európai Unió számos közös szakpolitikát folytat. Az egységes igazgatás járul hozzá a közös politikák végrehajtásához. A szakpolitikák közül az egyik legkiemelkedőbb a KAP. Jelentős, hiszen az összes közösségi költségvetési forrás közel 50%-át fordítják a KAP-ra. Létrehozását és céljait még az 1957-es római szerződés jelölte ki. Megalakításának legfőbb oka, hogy az akkori közösség tagjai egyedi, saját agrárpolitikát folytattak, melyet egységesíteni kívántak. 1962-ben indult el, céljai megvalósításával a mezőgazdasági termelékenységet, versenyképességet kívánták növelni, ezáltal a mezőgazdaságból élők jövedelmét emelni. Kezdetben piaci szabályozások tették ki a kö-

zös rendszer működését. Így rendszeres reformokon ment keresztül. A hétéves költségvetési ciklusok során a reformcélok mentén határozták meg a támogatási forrásokat és az azokhoz rendelt pénzügyi forrásokat. A beindításakor az uniós költségvetés jelentős részéből gazdálkodott. A KAP az elmúlt évtizedek során számos további célt fogalmazott meg. Egyebek mellett jelenleg kiemelt feladatának tartja a környezet- és a természet védelmét, a vidéki táj megőrzését. Ennek első jeleit a 2000-es KAP-reform során láthattuk. Ezt követően 2009-től kiemelten kezeli a táj jellegzetes elemeinek, alkotóinak megőrzését is, legyenek ezek természetes vagy antropogén képződmények.

* * *

A kölcsönös megfeleltetés rendszere (KM)

A közös agrárpolitika 2003-as reformja előtt a közvetlen mezőgazdasági támogatások termeléshez kötöttek jutottak el a gazdálkodókhoz. Ennek feltétele a mezőgazdasági termékek előállítása volt. A termelőket döntésükben nem a piac, hanem a támogatás lehívása motiválta, s ez egyben azt is meghatározta számukra, hogy mit milyen mennyiségben célszerű előállítaniuk. A 2003-as reform keretében létrehozott Tanács 1782/2003/EK rendelete azonban gyökeresen átalakította a közvetlen támogatások rendszerét. A régi tagállamokban alkalmazott ún. standard rendszert az összevont gazdaságtámogatás (SPS) váltotta fel, míg az új tagállamok számára az egyszerűsített területala-

pú támogatás (SAPS) jelenti a közvetlen kifizetések elosztási rendszerét. A reform másik fontos eleme, hogy – mintegy a támogatásért cserébe – a gazdálkodók a tevékenységük során be kell tartaniuk különféle élelmiszer-biztonsági, természetvédelmi előírásokat. A támogatás feltétele még további környezetvédelmi, tájvédelmi, állategészségügyi, állatjóléti és élelmiszer-higiéniai előírás maradéktalan betartása. Ezért tekinthető a kölcsönös megfeleltetés rendszere új támogatási filozófiának, hiszen a társadalom egésze számára (a nem mezőgazdaságból élők számára is) bizonyítható előnyöket vonultat fel a mezőgazdasági támogatások kedvezményezettjei jóvoltából.

* * *

A helyes mezőgazdasági és környezeti állapot rendszere (HMKÁ)

A HMKÁ-t a 2003-as KAP-reform és a hozzá kapcsolódó tanácsi rendelet vezette be. A benne szereplő szakmai elemek minimumkövetelményei már korábban is léteztek, ám akkor még helyes gazdálkodási gyakorlatként (HGGY) volt jellemezve, és nemzeti szinten a 4/2004. (I. 13.) FVM-rendelettel szabályozzuk ezen előírásokat. Ezen intézkedések egy része még ma is hatályban van. A KAP 2008-as felülvizsgálatával a HMKÁ a kölcsönös megfeleltetés része, annak egyik önállóan értelmezhető alapeleme. Olyan előírásokat tartalmaz a mezőgazdasági termelés vonatkozásában, mely előírások együttesen járulnak hozzá az ökológiai szempontból hosszú távon is fenntartható agrárkörnyezet kialakításához.



Mezsgye a földút szélén

* * *



A KAP 2014–2020-as költségvetési időszakaidőszaka

A KAP-ban a 2000-es évek elejétől komoly hangsúlyt kapott a környezet- és természetvédelem, valamint a vidékfejlesztés. A legutóbbi, a 2014–2020-as KAP költségvetési időszak támogatási forrásaira irányuló közösségi egyeztetések során számos vita alakult ki a tagállamok és más nemzetgazdasági szereplők között is, hogy egyáltalán van-e létjogosultsága a KAP tervezett mértékű pénzügyi kereteinek. Ebben az időszakban került sor az EUROBAROMETER (2016) felmérésére is, melyből kiderül, hogy az EU lakosságának több mint 90%-a támogatja a KAP azon célkitűzését, amely mezőgazdasági támogatások feltételül szabja a környezet és a természet fokozott védelmét. A vizsgálatból az is kiolvasható, hogy a magyar válaszadók – a közösségen belüli legnagyobb arányban – 73%-a véli úgy, hogy a vidéki területek fejlesztése a táj megőrzésével együtt képzelhető csak el. Az egyeztetések eredményeként egy újabb környezetvédelmi előíráscsomagot vezettek be, melyet angol szóval „greening”-nek, magyarul zöldítésnek neveztek el. A legjelentősebb változás abban mérhető, hogy az egy egységre jutó támogatás

két részre osztdott a 2014–2020-as ún. költségvetési időszak első évétől, azaz 2015-től. Az egyik rész maradt a SAPS mint alaptámogatás (a támogatási összeg nagyjából 2/3 része), a másik az ún. zöld komponens (az összeg 1/3 része). A bevezetésre került zöldítési előíráscsomag még magasabb szintre emelte az eddigi környezet- és a természetvédelmet az agrár-ökoszisztémákban. A zöldítés az ún. zöldítési rendelet, vagyis a 10/2015. (III. 13.) FM-rendelet alapján az éghajlat és klíma szempontjából előnyös mezőgazdasági gyakorlatot jelenti.

A fentiek tekintetében a rendelkezésre álló támogatási források maximális lehívhatósága érdekében egy összetett előíráscsomagot kell a gazdaságok számára betartani a zöldítési előírások keretében. Ezek lényegi elemei a terménydiverzifikáció, az ún. EFA (Ecological Focus Area – ökológiai fókuszterület) kijelölése és az állandó gyepterületek megőrzésének kötelezettsége. A rendelet alapján a terménydiverzifikáció azt jelenti, hogy minden gazdálkodónak, aki 10 ha-on vagy e felett gazdálkodik,

* * *



Mozaikos mezőgazdasági terület

2. táblázat. Az EFA területek típusai és előírásai a zöldítési rendelet melléklete alapján

Ökológiai jelentőségű terület	Elhelyezkedés	Megjelenítés módja	Terület típusa	Átváltási tényező	Súlyozási tényező	Minimális méret	Maximális méret
Parlagon hagyott terület	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	1	0,25 ha	nincs
Terasz szántón	szántón	vonal	lineáris	2 m	1	nincs	nincs
Fás sáv	szomszédos	poligon	lineáris	nincs	2	1 m	10
Magányosan álló fa	szántón	pont	nem lineáris	20 m ²	1,5	nincs	nincs
Fasor	szomszédos	vonal	lineáris	5 m	2	4 m	-
Fa-, és bokorcsoport	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	1,5	0,01 ha	0,5 ha
Táblaszegély	szomszédos	poligon	lineáris	nincs	1,5	1 m	20 m
Kis kiterjedésű tó	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	1,5	0,01 ha	0,5 ha
Vizesárok	szomszédos	poligon	lineáris	nincs	2	2 m	6 m
Kunhalom	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	1	nincs	nincs
Gémeskút	szántón	pont	nem lineáris	25 m ²	1	nincs	nincs
Vízvédelmi sáv (folyóvíz)	szomszédos	poligon	lineáris	nincs	1,5	1 m	5 m
Vízvédelmi sáv (tó)	szomszédos	poligon	lineáris	nincs	1,5	1 m	20 m
Agrár-erdészeti terület	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	1	0,25 ha	nincs
Erdőszélek (termeléssel)	szántón	poligon	lineáris	nincs	0,3	1 m	10 m
Erdőszélek (termelés nélkül)	szántón	poligon	lineáris	nincs	1,5	1 m	10 m
Rövid vágás-fordulójú fás szárú energetikai ültetvény	szántón vagy szántón kívül	poligon	nem lineáris	nincs	0,3	0,25 ha	nincs
Erdősített terület	szántón vagy szántón kívül	poligon	nem lineáris	nincs	1	0,25 ha	nincs
Ökológiai jelentőségű másodvetés	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	0,3	0,25 ha	nincs
Nitrogénmegkötő növényekkel bevetett terület	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	0,7	0,25 ha	nincs

kötelezően minimum 2-féle növényt kell termesztie, 15 ha szántóterület felett a terület 5%-ának megfelelően EFA-t kell kijelölnie, 30 ha felett gazdálkodóknak pedig kötelezően minimum 3-féle növényt kell termeszteniük. Vannak a zöldítés alól mentesítő

feltételek, így mentesülő gazdaságok is. Az EFA kijelölése során a 2. táblázat szerinti elemekből választhat a gazdálkodó. Az állandó gyepterületek előírása azt jelenti, tagállami szinten nem csökkenhet az országos gyepterületek nagysága.

Fotó: Dr. Rákóczi Attila



BÉKÉS

Város helytől a zöld értékek

és a hagyományok városáig

BÉKÉS MINT NATÚRPARKI TELEPÜLÉS



Békés városa napjainkban is szorosan kötődik a Körösök természeti környezetéhez

Békés városa napjainkban is szorosan kötődik a Körösök természeti környezetéhez. Bizonyára nem véletlen, hogy a Fehér- és Fekete-Körös eredeti egyesülési pontjának környezetében épült az a feltehetően már a 10. században is léte-

zett titokzatos, a történelem sodrában nyomtalanul eltűnt földvár, amelynek köszönhetően Békés – mint vár körül felvirágzó korai település – az Árpád-kori vármegye névadó székhelyévé válhatott. A Beke vagy Béke személynévből eredeztethető, vízi és szárazföldi kereskedelmi útvonalak csomópontjánál lévő helység az 1241-es

tatárjáráskor azonban teljesen elpusztult. A csak évtizedek múlva újrászerveződő település lakói a várat feltehetően már nem állították helyre, így Békés fokozatosan elvesztette korábbi központi szerepét. A 15. század második felében a megyeszékhelyi rangot végül a téglavárral rendelkező Gyula kapta meg, melynek 1566-os elfoglalása után Békés is a törökök fennhatósága alá került. A török őrcsapatok évszázad-hosszig tartó zaklatása miatt a lakosság gyakran nomád életmódra kényszerült, majd a 17. század végi felszabadító harcokban hol a török, hol a császári hadak rabolták ki a falut. A teljes pusztulás ellenére – a Körös menti települések sorában egyedülként – Békés nem néptelenedett el teljesen. Egy 1698-as tiszttartói helyszíni szemle csodaszámba menően 10 embert talált itt.

A vármegyét szolgálataiért az udvartól megkapó Harruckern János György 1720-tól történő lakosságbe-telepítései elsőként az Alföld északi megyéiből (Nyírség és Bihar) érkező magyar családokkal népesítették vissza Békést, és a növekvő közösség még ebben a században megépítette impozáns, ma is ikonikus megjelenésű templomait. Az egykor gúnynévnek számító, ma már mondaértékű „Madzagfalva” elnevezés ezekhez a templomokhoz köthető, miszerint a települést a lakosok egyszer körbekerítették madzaggal, hogy azokhoz ne jusson el a harangszó, akik nem járultak hozzá a harangtorony megépítéséhez.

Az iparosodás korszakának küszöbére ismét a legnagyobb megyei települések sorába emelkedve – az 1848-



Békés városa Magyarország első katonai felmérésének (1782–1785) térképén



as forradalmat követően – Békés városi rangot kapott. Az 1858-ban megépült Szolnok–Békéscsaba–Lőkösháza-vasútvonal azonban elkerülte, emiatt az ipari fejlődés árnyékában elvesztette rangját, nagyközséggé vált. A mezőgazdaságra fokozottan helyeződő hangsúlyok hatására ekkoriban jelentős kiskerti övezet és kiterjedt tanyavilág kezdett kiépülni a település körül, amit a vízszabályozások ármentesítő és folyómeder-rendező munkálatai nagyban elősegítettek.

A 20. század elején megindult polgárosodás bizonyítékeként meghatározó középületekkel gyarapodott a település: 1903-ban megépült a gimnázium, 1904-ben a mai városháza. Az első világháború utáni tanácsha-

talom Békést újra városi rangra emelte, amit a Tanácsköztársaság leverése után ismét elveszített és csak 1973. április 15-én kapott vissza.

A fejlődési nehézségek és a valódi iparosodás elmaradásának ellenére Békésnek az elmúlt évtizedekben sikerült igazi városi arculatot nyernie, hangulatában viszont sajátosan vidéki tudott maradni. Ez a gazdaságilag sokszor hátrányosan elszenvedett állapot azonban az ezredforduló után olyan értékeket állíthatott fókuszba a település életében, amelyek révén Békés a hagyományörzés, az aktív turisztikai rekreáció és a zöld értékek egyik zászlóvivőjévé vált a Körös-völgyi települések sorában.



A MAI BÉKÉSRŐL

– KÁLMÁN TIBOR
POLGÁRMESTER

Békés az egyik legzöldebb települése a megyének annak ellenére, hogy a térség nem rendelkezik érintetlen természeti értékekkel. A Kettős-Körös közvetlen közelsége, a településen keresztül folyó Élővíz-csatorna (egykori Fehér-Körös) környezete, a város fái és cserjéinek folyamatos karbantartása, megújítása, valamint az itt különösen nagy hagyományokkal bíró zártkerti művelés a természethez való szoros kötődésünket jól példázza. Elköteleződésünk egy újabb jelentős lépését a főtér és a liget növényállományának megújítása fogja jelenteni.

Természeti kincseinket számos helyi védett érték gyarapítja, különösen az idős faegyedeket illetően. Zöld szemléletünket jó tükrözik azok az óvodai és általános iskolai programok, amely a madarak és fák napján minden évben rajzversenyekkel és egyéb játékos természetismereti vetélkedőkkel állítják fókuszba a természeti értékek fontosságát.

A zöld környezeti rekreáció tömegbázisát a horgászat jelenti Békésen, a helyi horgászegyesület több kisebb, el-

A Belencéres Néptáncgyűttes a Nefelejcs Vigalom rendszeres vendége (Fotó: Körösök Völgye magazin II. évfolyam – 1. szám)



A természeti értékeinek egyik legfontosabb eleme a településen átkacsaringózó egykori Fehér-Körös (ma Élővíz-csatorna) vízparti környezete

hanyagolt vízterületet újított meg és vett hasznosításba az utóbbi időben, de vízpartjaink csendje és nyugalma alighanem minden itt élő ember számára fontosak és kapcsolódási pontot jelentenek.

Kulturális örökségeink legjelentősebb elemét az 1976 óta minden évben megrendezésre kerülő Békés-tarhosi Zenei Napok rendezvénysorozat adja. Ennek kapcsán fontos megemlíteni, hogy Békés és a korábban közigazgatásilag hozzá tartozó Tarhos életében a népzenei hagyományok ápolása tradicionális örökség, amely napjainkban főképpen a Békés-tarhosi Zene- és Énekiskola, illetve az országosan elismert Belencéres Néptáncgyűttes munkásságán keresztül nyer érvényt. Városunkban továbbá olyan kiemelkedően tevékeny civilszervezetek tartunk számon, mint az népi örökségek ápolásában jeleskedő Nefelejcs Egyesület, vagy az épített értékek felett bábáskodó Békési Városvédő és Szépítő Egyesület.

Büszkék vagyunk azokra a kézműves hagyományainkra, amelyek a modern korunkban is tovább élnek Békésen. Ezek közé tartoznak például Kocsor Imréné kosárfonó iparművész páratlan alkotásai, illetve Lukács Eszter hímnző szakköre, de az agyagkeramikusságnak is vannak még szakadatlan számai településünkön.

Békés esetében kiemelkedő jelentőséggel bírnak a lakóterülettel közvetlenül határos kertövezetek, amelyek hagyományosan több ezer háztartásnak jelentenek – főként gyümölcs és zöldség tekintetében – nélkülözhetetlen terménybázist. Az itt megtermelt egészséges, jóízű élelmiszerek egy jelentős része pedig



A helyi termelők kiskerti portékái főként a piacon találhatnak gazdára

a mindig mozgalmas és kínálatban gazdag piacunkon talál gazdára, ami kiválóan elősegíti a helyi termékek és helyi termelés létjogosultságát. Mivel Békés alapvetően mezővárosi értékekre támaszkodik, ez különösen fontos számunkra.

Sajnos az utóbbi időben ez a kiskerti miliő hanyatlásnak indult, továbbéltetésének elősegítésére öt zártkert került önkormányzati gondozásba, ezekben ezerötszáz gyümölcsfa került telepítésre. A kerthagyományok ápolásának egyik kiemelt része Tündérgyümölcsfa programunk, amely 170 őshonos gyümölcsfafajta génmegőrzését jelenti. Mindehhez szorosan kötődik a békési tanyakultúra újjáélesztése is, amely az 1980. évi utolsó Körös-völgyi árvízi katasztrófa során szenvedett drámai mértékű pusztulást.

Adottságai okán Békés fokozottan fektet hangsúlyt az aktív turisztikára. Ennek fontos előzményét jelenti, hogy 2007-ben elindítottuk az azóta is minden évben megrendezésre kerülő Egyhajóban evezünk vízitúrát. Ez a túra célzottan a víziturizmus népszerűsítését szolgálja, családokat, baráti társaságokat, a környező települések polgármestereit, sportolókat, közéleti szereplőket ültet egy hajóba, amelynek szimbolikus jelentősége alighanem minden ember számára egyértelmű. A program valódi sikertörténet, hiszen ma már alkalmanként több mint kétszázan szállnak vízre, hogy két nap alatt Gyuláról Békés érintésével Köröstarcsáig evezzenek a Körösökön. A többszörös kenuvilágbajnok Wichmann Tamás által rendszeres résztvevőként is pártfogolt esemény a vízitúrázás egyfajta zárandokúttá nőtte ki magát.

A város evezős múltjának és jelenének szerves részét egyébként a Békési Kajak-Kenu Club működése is fémjelzi, a szervezet fontos sportdiplomáciai munkát végez az országos szövetség keretein belül.

Nem csak a vízi aktív túrázás fellegvára Békés. Kerékpárosbarát településként a pedálozásra is kiváló lehetőségek adódnak. Nem véletlen, hogy a 2018 óta a Körös-vidéken is szervezett országos vándortúraprogramban a túrázók kezdő bázispontját Békés adja, ahonnan kiindulva először kerékpárral fedezik fel a térséget, majd innen indulnak vízi úton tovább.



Vízre szállás az Egyhajóban evezünk vízitúráján még 2011-ben



Kerékpáros Vándortúra diákcsoport Békésnél a Kettős-Körös gátján

Békés páratlan infrastrukturális aktív turisztikai bázissal rendelkezik, amelyet egyrészt a Kettős-Körösön lévő kishajókikötő, illetve a közvetlen szomszédságban lévő Dánfoki Üdülőközpont jelent. Utóbbi varázslatos helyszín: a táborok, szabadidős programok, nyári élmények olyan kultikus helyszíne, ahonnan minden évben ezrek térnek haza feledhetetlen élményekkel.

A zöld környezeti és hozzá kapcsolható értékeink sorából nem hagyható ki a gyógyvízkincsünk sem, amely korszerű fürdőnkben a gyógyászati- és balneoterápiás, illetve a sportolási igényeket képes magas színvonalon kiszolgálni.

Mindezen potenciált erősíthetik a közeljövő fejlesztései is. Láttérben van egy kivilágított Körös-parti sétány kialakítása, továbbá egy szabadstrand-fejlesztést magába foglaló vízi turisztikai park megvalósulása, illetve őshonos növény- és állatfajok génparkjának létrehozása Békés-Dánfokon.

Minden felsorolt értékünkön túl azonban Békésnek van egy igen sajátos kincse. A modern kor turisztikai trendjei mellett képes egy új, egyre keresettebb idegenforgalmi szegmenst, a „nyugalomturizmust” kiszolgálni. Hazánkban is erősödőben van az a társadalmi réteg, amelynek tagjai céltudatosan keresik a zajtalanságot, a nyugalmat, a fesztivál nélküliséget, a pihentető természetközelséget, de mindezt egy települési környezet komfortzónájában vagy annak közvetlen közelében kívánják átélni. Ebben Békés óriási potenciálokkal rendelkezik, és biztos vagyok abban, hogy ezek a lehetőségeink egyre inkább felértékelődve meghatározó távlatokat nyitnak majd településünk életében.



A Dánfoki Üdülőközpont a nyári élmények varázslatos helyszíne

Fotók: Tószögi György





Népek barátsága köztéri szobor

MEZŐBERÉNY

A NEMZETISÉGEK EGYSÉGÉBEN

A Református Egyházközség temploma

MEZŐBERÉNY MINT NATÚRPARKI TELEPÜLÉS

Békés megye hetedik legnépesebb településeként a 10 ezer főnél valamivel több lelket számláló Mezőberény csendes mezővárosként él a Körös-völgyi köztudatban. Értethető, hiszen Berénynek nincs tömegeket vonzó idegenforgalmi attrakciója, sem grandiózus fesztiválkínálata, viszont ennek köszönhetően máig megőrződhetett az a sajátosan alföldi hangulat, amelyben igazán érdemes felfedezni a hivatalkodásmentes, ám nem kevésbé érdemleges tájértékeket.

Az első telepeseek szlovákok voltak, 1723-ban Madarász András vezetésével érkeztek felvidéki megyékből és az Alföld északi területéről. Őket 1725-ben német telepeseek követték, főként Württembergből, Svábföldről és Magyarország nyugati megyéiből. A magyar családok 1731-ben a környező falvakból és a szomszédos megyékből költöztek a településre.

Ez a hármas nemzetiségi összetétel a település életére sajátos hatást gyakorolt. A lakosság egymástól elkülönülten, három „falut” alkotva telepedett le (tótvég, magyarvég, németvég), saját templomot, iskolát, temetőt, kocsmát építve magának. Hosszú ideig olyannyira nem érintkeztek egymással, hogy egymás utcáiba sem mentek, az ott élőket sem ismerték, egymással sem házasodtak. A 19. század elején a berényiek már büszkeséggel, más településektől megkülönböztető

jellemzőként tartották számon a magyarok, németek, szlovákok „szép egyetértését”, előjáróikat (falubíróság, falugazda, csőszök, pásztor stb.) mindig a három nemzetiség lélekszámához mért arányosságban választották.

A szellemiség fontos mérőköveként 1802–1834 között itt fogadta diákjait a megye első evangélikus gimnáziuma, a Wenckheim-kastélyban pedig leánynevelő intézet működött. (A mezőberényi leánynevelő intézetbe járt Petőfi későbbi felesége, Szendrei Júlia is.)

A város legjelentősebb kulturális-történeti emlékei Petőfi Sándorhoz, illetve az 1848–1849-es szabadságharc és forradalom idejéhez kapcsolódnak. A legnevesebb magyar költő erős kapcsolattal kötődött Berényhez. Baráti és rokoni szálak fűzték Orlai Petrics Somához, a magyar történelmi festészet jeles alakjához. Petőfi három alkalommal is járt Mezőberényben, és a Petrics család vendégszerető házában szállt meg, ahol Orlai többször is megfestette a költő portréját.

A század második felében a vízszállítási hálózatok következményeként rohamosan nőtt a szántóterületek, és fejlődött a földművelés, 1858-ban megindult a vasúti közlekedés, erősödött az iparosság, 1872-től országos vásártartási jogot kapott Mezőberény, ami városi jogállást feltételez.



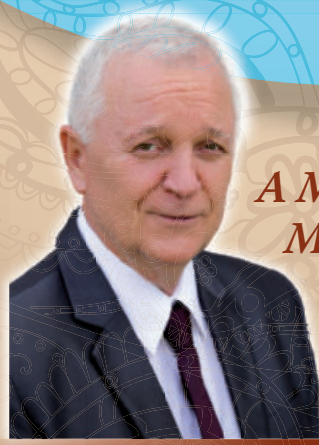
Orlai Petrics Soma és az általa festett Petőfi portré





A közös gazdasági érdekek még inkább elhalványították a korábban annyira meghatározó etnikai elkülönülést, amiben döntő szerepet játszott a magyar nyelvhasználatban történő lassú egyesülés.

Tótvég, magyarvég, németvég – ugyan már csak nevében – most is az élő emlékezet része a berényieknek. Ahogy azok a másikat tisztelő nemzetiségi hagyományok, ünnepek, találkozók is. Ennek okán Mezőberény nem csupán a Körös-völgyi egyetemes értékek hordozója, hanem a nemzetiségi együttélés és együttgondolkodás szép példájának képviselője is. Tájkinccsei mellett alighanem ez teszi igazán különlegessé a berényi „háromfalvas” utcák megkapóan barátságos hangulatát, ami ma is áthatja a megújulás további útjait folyamatosan kereső település mindennapjait.



A MAI MEZŐBERÉNYRŐL

– SIKLÓSI ISTVÁN
POLGÁRMESTER

A Körösök Völgye Natúrpark fogalma kapcsán Mezőberény részéről számos különleges, részben kihasználatlan lehetőség tűnik fel fontos érték-hordozóként. Településünk és környezete olyan adottságokkal rendelkezik, amelyek jól integrálhatók a fenntartható natúrparki táj természeti, kulturális, turisztikai és szemléleti prioritásai közé. Mezőberény esetében ezek a pillérek sokszor elválaszthatatlanul egybekapcsolódnak.

Kiváló példa erre a „Madarak háza” ökoturisztikai látogató- és szabadidőközpont, amelynek fő célja a Körös-völgy helyi természeti és kulturális örökségének bemutatása, megismertetése, az ökoturisztikai vonzerők láncra fűzése. A természeti értékek felett vállalt bábáskodás különösen fontos küldetése az intézménynek, hiszen a ma embere – fiatalokról vagy idősebbekről legyen is szó – rendkívüli módon eltávolodott ennek

Sárga erdei
tulipán



a vízből született tájnak egykor rendkívül gazdag, de még ma is fellelhető kincseitől.

Ezeknek a rejtett kincseknek egyik példája a Körös–Maros Nemzeti Park fennhatósága alá tartozó, a település határain belül található Medvefejes-tó, amely a Kárpát-medence egykor nagy területű szikes tavainak utolsó maradványaként országos jelentőségű vizes élőhely, egyfajta „madárrezervátum”. A korábban itt létesített, de az időjárás és a rongálás miatt amortizálódott tanösvény felújítása központi eleme az



Debreczeni János
népi iparművész

ökoturizmus élénkí-

tését célzó törekvéseinknek.

Szintén különlegessége Mezőberénynek a ritka sárga erdei tulipán (*Tulipa sylvestris*), amelynek köztemető mellett kis populációját 2010-ben fedezték fel.

Mezőberény Békés megyében elsőként hozott létre értéktárbizottságot, melynek munkája révén a település jelenleg 116 helyi értékkel büszkélkedhet. Ezáltal teljességében és mindenki számára ki tudjuk ajánlani értékeinket, amely egyaránt érinti természeti és kulturális kincseinket, de kiemelkedő személyek munkásságát, vagy éppen termékek, gyártmányok, cégek érték-hordozását is.

Itt, Mezőberényben már az 1980-as években felismertük, hogy mennyire létjogosult volna olyan turisztikai jellegű programokat megvalósítani, amelyek kimondottan a Körösök völgyének településeit, látnivalóit veszik vándortúraszerűen sorra, mindenhol kínálva olyan attrakciót, ami egy-két napos vendégeskedésre csábít. Ennek relevanciája most sem kevesebb, hiszen manapság már a jelentősebb turisztikai kínálattal rendelkező települések is egyre nehezebben tudják néhány napnál hosszabb időre marasztalni vendégeiket. Sok ötletünk van erre vonatkozóan az itt tradicionálisnak mondható horgászat, vadászat és lovas turizmus kapcsán. Utóbbi újszerű kiaknázását illetően egy olyan postakocsijarat gondolata is foglalkoztat bennünket, amely alkalmas időszakban a gátaikon közlekedve tudná körbekalauzolni vendégeinket a körösi tájon, eljuttatva őket más települések látnivalóihoz is.



A hagyományápoló
Berény Táncegyüttes

Egy ilyen útvonalhoz olyan kuriózum értékeket lehetne rendelni, mint például a turizmus látóteréből kissé kieső Kettős-Körös menti Bodoki Károly Vízügyi Múzeum műszaki csodáinak és vízszabályozásokkal kapcsolatos tárgyi, történeti emlékeinek gyűjteménye.

Véleményem szerint az ilyen jellegű, több település kínálatát érintő együttgondolkodás minden térségi turisztikai szereplő számára lehetőséget kínálna „portfóliójának” színesítésére, persze ehhez

szükséges, hogy senki se féltse a másiktól a vendégeket. Óriási előrelépésnek tartom ebben a szemléleti irányban Gyula, Békéscsaba és Békés programját, mely szerint a településeiken egyaránt

átfolyó Élővíz-csatornát közös fejlesztési területként igyekeznek turisztikailag vonzóbbá tenni. Remélem, hogy a jövőben Mezőberény is részese lehet az ehhez hasonló partnerségeknek, hiszen a jellemzően kisebb volument képviselő attrakcióinkat egy térségi turisztikai kínálatba hatékonyabban tudnánk illeszteni.

Ennek jó eszköze lehetne az amúgy bevizsgálási eredményeit illetően kimagasló természeti kincset érő gyógyvizünk, amely az ízületi és általános mozgásketerjedésből adódó fájdalmak csökkentésére kifejezetten hatásos. A kultúra területe szintén kihasználható kapcsolódási pontot jelenthetne, elég csak említeni az itt sajátosan jelenlévő háromféle nemzetiségi hagyományokat vagy éppen Orlai Pterics Somát, a magyar történeti festészet megteremtőjét, akinél rokonbarátja, Petőfi Sándor köztudottan nem egyszer vendégeskedett vándorútjai során.

Összességében tehát elmondható, hogy bár Mezőberény nem rendelkezik turisztikai tömegforgalmat generáló kínálattal, azonban számos egyedisége révén a natúrparki tájértékek különleges képviselője a Körös-völgyi települések sorában. Legfontosabb feladatunk a jövőben megtalálni annak lehetőségeit, hogy mindezen értéket, hogyan tudjuk fenntartható módon adoptálni a kor környezeti, társadalmi, turisztikai igényeihez.

Fotó: Mezőberény Teleépülései Értéktár



A Városháza és a Berény Szálló patinás épülete



BARANGOLÁSTÓL a TELJESÍTMÉNYIG:

*A Körösök Völgye
Turista Egyesület*



*Interjú Túróczy Józseffel,
a Körösök Völgye Turista Egyesület elnökével*

Ha vetünk egy pillantást a Körösök völgye természet-földrajzi térképére, különösebb szakértelem nélkül is megállapíthatjuk, hogy a hegyvidéki vízgyűjtők hívogató domborzati viszonyai mellett a síkvidéki területek bizony nem bővelkednek klasszikus természetjáró helyszínekben. A folyók szabdalta síkság joggal tűnhet egyhangúbbnak – és ezáltal kevésbé vonzóan –, ám a markáns környezeti különbözőség ellenére az alföldi túrázásnak olyan meglepően erős, mondhatni tradicionális hagyományai vannak, amelyek a mai napig képesek tömegeket megmozdítani egy-egy esemény kapcsán. A békéscsabai székhelyű Körösök Völgye Turista Egyesület az egyik legrégebbi térségi túraszervezetként élén jár ebben, gondosan életben tartva a síkvidéki barangolásokat szellemiségét. Hogy ez miként lehetséges jelenkorunk extrém csodákra éhes élményszerzési hóbortjában, illetve honnan indult és hová tart a KVTE életútja, arról Túróczy József, az egyesület elnöke adott átfogó képet.

– A kezdetek bizony még az alföldi túrázás hőskoráig nyúlnak vissza. Kik álmodtak akkor valami szépet és jót az utókornak?

– A nyolcvanas évek közepén a Békéscsabai 10. Számú Általános Iskolában Szarvas Mátyás fiatal magyar–orosz szakos tanárban felmerült, hogy a gyerekeket jó volna elvinni valahová túrázni. 1985. április 20-án egy vonatos pilisi túrában öltött testet az a nagyszerű elgondolás. A kirándulás olyan jól sikerült, hogy minden hónapban megszervezésre kerültek ezek az iskolai túrák, melyekhez idővel egyre többen csatlakoztak, többek között mi, mostani vezetők is még gyerekként. Kialakult egy lelkes tagokból álló természetjáró csoport, ami jellemzően a Pilis környékén egyre több, ott már jelzéssel ellátott túraútvonalat járt be.

Valahol a Pilisben,
az első túráink egyikén

Kéktúrán
még 1991-ben

Kéktúra és az Alföldi Kéktúra bejárásával folytatódott, és ugyan sokan lemorzsolódtak a korai közösségből, de a legelhivatottabbak 1990. október 5-én hivatalosan megalakították a Körösök Völgye Turista Egyesületet. Az akkori alapítók közül többen, Szarvas Mátyás (alapításkori elnök), Vidovenyecz Zsolt, Tolnai László, Bánszki Attila, Torda Lajos és jómagam is aktív tagjai vagyunk az egyesületnek, ahol 1997-től látom el az elnöki feladatokat.

– Az ezredforduló közeledtével az egykori túra-tanoncokból lassan fiatal vezetővé váltatok. Hogyan, milyen irányba alakítottátok elődjeitekkel együtt az egyesület életét?

– Igyekeztünk tovább formálódni, saját „imidzset” találni. A Békés Megyei Természetjáró Szövetségnek akkoriban volt egy ötlete, a Mályvád Teljesítménytúrák. Hosszú távon nem igazán az ő profiljuknak bizonyult, így fokozatosan átkerült hozzánk. Akkoriban többen és többet tudtunk a szervezői feladatokkal foglalkozni, meg tudtuk osztani a munkát. Túrákat szervezünk itt az Alföldön, a bihari hegyekben és máshol, rendszeresen festettük, gondoztuk túraútvonalainkat, sok eseményt programszerűen fűztünk fel, mint például a Békési Barangolásokat, de akadnak tagjaink, akik a Mont Blanc csúcsáig is elkalandoztak.

Az ezredforduló táján
állandóan úton voltunk

Talán meglepő, hogy taglétszámot tekintve sosem volt célunk naggyá növekedni, ezen túráinkat azonban nyílttá tettük, amikhez bárki, bármikor csatlakozhatott. Így egy viszonylag kis létszámú, maximálisan csupán 15–20 taggal rendelkező egyesületként is tömegesen tudtuk bevonni az embereket a gyalogtúrázás világába. Az évek múltával azonban – főként a szervezésre fordítható energiáink miatt – egyre inkább csak a mi környékünkre (Békéscsaba, Gyula, Békés), illetve a legnépszerűbb eseményeinkre fókuszáltunk. Így jelenleg négy tradicionális alföldi túra szerepel az éves kínálatunkban. A szezont immár 30 éve nyitó, Mátyás-naphoz legközelebb eső hétvégén rendezett Jégtörő túra, ugyanígy az évet záró Luca túra, illetve a ma már tömegeket megmozdító májusi Háromváros Teljesítménytúra és az augusztusi Mályvádi Teljesítménytúra. Előbbiek inkább a régifajta szemlélődő barangolás hagyományát ápolják, míg utóbbiak a modern kor lendületére építenek.

Talán az ekkoriban reneszánszát élő Rockenbauer Pál-hatás következményeként merült fel a csoportban, hogy hat év alatt teljesítenénk az Országos Kéktúra útvonalát, ezt már egy diáksportkörben álmodtuk meg, melyhez csatlakozott a szintén pedagógus Mokran János mint szervező-vezető. A „kéktúrázás” a Dél-dunántúli

– Több évtizedes olyan természetjáró szellem hatja át ezeket az eseményeket, amelyek a túrázási szokások „világi” változása ellenére sikerrel hódítanak. Mi a titka megkérdőjelezhetetlen létjogosultságuknak?

– Gyerekkorom cserkész-, úttörő- és egyéb nyakendős vándortáborainak világa valóban sokat változott. Nem voltak túratáblák és térképek, turistajelzések is alig. Manapság már nem tud olyan helyre menni az ember, hogy az adott útvonalról ne legyen legalább egy track a neten. Én személy szerint szeretem azt a fajta klasszikus túrahangulatot, amikor egy papíralapú térképpel nekiindulok a tájnak és a teljesítmény mellett van időm, módom a szemlélődésre is. Ezt a lehetőséget a mi teljesítménytúráink is magukban hordozzák, hiszen a szintidők egy kényelmesebb tempó szerint kerülnek meghatározásra. A Mályvádi Teljesítménytúráknak egyébként meg-



Téli túráink ma is inkább barangolás, családi, társasági események



lepő módon minden évben egyre több résztvevője van, 2018-ban az összlétszám meghaladta az 500 főt.

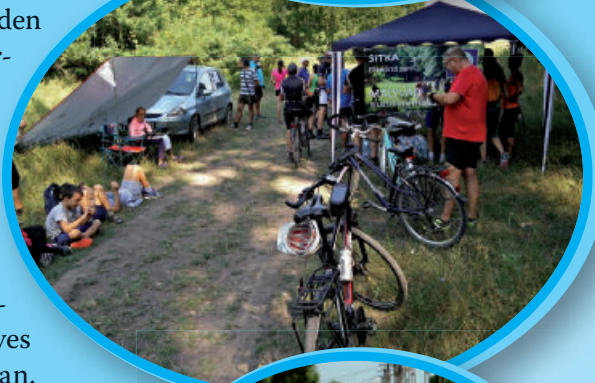
– Ez örömdetes, de különös is egyben, hiszen a mai kor számos „betegsége” nem segítője a természetjáró tevékenységnek.

– Mi is csodálkozunk ezen, főként, hogy ez a túra a kezdetekkor csupán 50–60 főt mozgató meg, amivel ugyanúgy elégedettek voltunk, hiszen itt az Alföldön ez már nagy létszám. A résztvevők számának felfutásában kétségtelenül szerepet játszik, hogy már kerékpárral is teljesíthető a leghosszabb, 55 kilométeres útvonal, és hogy a gyalogosok több rövidebb, akár „családi” rész-távok közül is választhatnak. Az útvonalak csábítóak abban a tekintetben, hogy Békés megye legjelentősebb, mályvádi fás területei mellett, olyan patinás városi helyszíneket is érintenek, mint a például gyulai vár, illetve felfűzik a legkedveltebb körösi szabadstrandi üdülőterületeket Városerdőt és Szanazugot, valamint a pósteleki romkastélyt és annak dendrológiai parkját, mint kiemelt kulturális és természetturisztikai pontokat. De talán a legfontosabb és legeredendőbb ok, hogy az emberek ma is szeretnek barangolni a tájban, és ha teljesítményük elismeréseként az ellenőrző pontokon kapnak némi frissítőt, gyümölcsöt vagy egy-egy szelet zsíros kenyeret, müzliszeletet, illetve a célban egy túrajelvény kitűzött, teljes az örömük. Ugyanez mondható el a Békést, Bé-

kécsabát és Gyulát érintő tavaszi Háromváros Teljesítménytúráról, amely a kerékpárosok és a bakancsosok mellett jelentős számú vízitúrást is csábít a városokat összekötő Élővíz-csatorna végigevezésére.

– Jellemzően kik vesznek részt ezeken a nagy létszámú teljesítménytúrákon?

– A szupermaratonok futóitól, a lelkes pont- és pecsétgyűjtőkön át a hétköznapi, kicsit sportosabb túrázó-kig, természetkedvelő családokig terjed a kör kortól és nemtől függetlenül. Az ország minden szegletéből érkeznek, hiszen ezek az események jól jegyzett programok a teljesítménytúrák éves naptárában.



– Számos túraútvonalat az egyesület tart karban. Egyáltalán mennyi útvonalról is beszélhetünk összességében Békés megyében, és milyen ezeknek a jelzésellátottsága?

– Talán sokan nem gondolnák, de több mint százhetven túraútvonal van Békés megyében. Ezek több mint egyharmada jelzéssel ellátott, ami, azt gondolom, eléggé jó, főként, ha azt vesszük alapul, hogy rajtunk kívül csak a mezőberényi Alföld Turista Egyesület gondoz túraútvonalakat. A túrajelzések világa sajátos logikai rendszerre épül, és nem „ad hoc” módon kerül például egy fára vagy villanyoszlopra. A túrajelek alapvetően négy színnel „dolgoznak”. A kék országos jelentőségű útvonalat jelöl, a piros helyi jelentőségű hosszabb utat, a zöld és a sárga rövidebbeket. A jelzések formája is információt közöl, jelölhet vándorutat, funkcionális mellékutat (forrás, barlang, rom stb.), tematikus utat, rövidítést. Békés megyében jellemzően a vándorutat jelentő vízszintes sávval találkozhatunk néhány egyéb más mellett. A Magyar Természetjáró Szövetségtől megkért jog alapján lehet egy-egy túraút gondozójává válni, ami a túrajelzések szabály szerinti, sablonokkal történő felfestését, az útvonalon növényzeti karbantartását jelenti. Ennek felvállalásához különösképpen elhivatottnak kell lenni.



Teljesítménytúráink nagyban hozzájárulnak az alföldi túrázás életben tartásához

A jelfestés és útvonal-
karbantartás elévülhetlen
egyesületi program

– Akik ismernek benneteket, azok tudják, hogy munkátok szervezés, információszolgáltatás szintjén is lelkiismeretes, nívós.

– Egyesületünk tevékenységében fontos szerepet tölt be a tájékoztatás. Üzemeltetünk egy honlapot (www.kvte.hu), amely részletesen bemutatja történelmünket, tevékenységünket, leírásokkal, online térképekkel ismerteti túráinkat, illetve leírást ad a megye túraútvonalairól, és regisztrációs felület az eseményeinkhez. Különlegessége, hogy elektronikusan megtalálható rajta az 1984-ben könyvformában kiadott Körös-sárréti útikalauz, amelynek turisztikai jellegű tudásanyaga alapvetően ma is aktuális, és a Körös-völgyi természetjárók bibliájának számít. Igyekszünk tehát lépést tartani a korról és alapvető igényeivel, esetenként partnerként, tanácsadóként is szerepet vállalunk a térség túraéletét meghatározó fejlesztésekben.

– Hogyan vagytok képesek szilárdan megőrizni körünkben azt az eszmeiséget, amely több mint három évtizede áthatja az egyesületet?

– Sok túraszervező tevékenységében is átalakult mára. Igyekeznek profitot termelni, túravezetőkkel viszik a kisebb-nagyobb csoportokat a látványosabbnál látványosabb helyekre, az elvárásoknak megfelelően szolgáltatnak, ami persze nem baj, csupán alkalmazkodást jelent a kor áramlataihoz. Mi megmaradtunk annak a régifajta túraszervezőnek, aminek szűk tagsága családi atmoszférában időnként összejön egy kis túrázásra, egyesületi eseményre. Programjainkat továbbra is önkéntes alapon szervezzük kizárólag azzal a céllal, hogy az alföldi túrázás szellemiségét ébren tartsuk, hagyományos értékeit ápoljuk, mások számára elérhetővé tegyük. Egy-egy nagyobb eseményünk háttér munkájába bevonjuk családunkat, saját gyermekeinket, ami például az ellenőrzőpontokon való „humánerőforrást”

tekintve nélkülözhetetlen. Konkrét célokat nem fogalmazunk meg, mindenki tudja már a dolgát, a soron következő események forgatókönyvét.

– Lesz-e mögöttetek is egy olyan generáció, amely hozzatok hasonlóan továbbviszi a régi eszmét és az új feladatokat?

– Az utánpótlást tekintve biztató a helyzetünk. Van olyan tagunk, akinek a fia fejből mondja a mályvádi túraútvonalak összes tudnivalóját. Sokat hallunk manapság arról, hogy az utánunk következő generációk a virtualitás szintjén rekedtek, de nekem az a tapasztalatom, hogy a mai ifjak egy részét ugyanúgy rabul ejti a természetjárás élménye, mint egykoron minket. Meglehet, hogy az Alföld vidékei nem annyira csábítóak a szemnek, de tele vannak titkokkal, mesékkel, amikre a térséget barangolva a legizgalmasabb rábukkanni. Útmutatásunk révén ezt a fiatalok élményként élik meg, és egymást csábítják, tanítják, lelkesítik. A stafétabotot azért talán még nem adjuk át, hiszen ahhoz még mi is „fiatalok” vagyunk. Stílszerűen fogalmazva, még magunk is félúton járunk a Körösök völgye alföldi túraútvonalainak élethosszig tartó bebarangolásában.

Fotók: KVTE



Egymillió lépés a Körösök völgyében



A körösi táj légvonalban kétszáz kilométeres kelet-nyugati és több mint száz kilométernyi észak-déli kiterjedésével óriási terület, ahol a bakancsos, a kerékpáros és a vízi turizmusnak szelídebb vagy éppen extrémebb változataira számtalan mód nyílik. Ezt a roppant rekreációs volument megörögzött „magánturistaként” sem könnyű átfogni, nemhogy küldetést vállalni azért, hogy mindez egyfajta szolgáltatói kínálat részét képezze a másoknak történő élményszerzés jegyében. Vannak azonban kivételek. Talán közülük is „all-in” vezérégyéniség a békéscsabai Zánócz Róbert, a Százlábú Egyesület alapítója, aki elképesztő energiával, a táj olthatatlan és fáradhatatlan szerelmeseként ezreknek mutatta már meg a Körösök hegyormokról fakadó vagy éppen délibábos síkokon elnyugvó ezerszínű arcát. Ha valakit, akkor őt kell megszólítanunk, hogy meséljen a Körösök völgyéről, mint egyedülálló aktív turisztikai helyszínről.

– Robi! Benne van már lábaidban az egymillió Körös-völgyi lépés?

– (Nevet.) Alighanem többszörösen! De meg merem kockáztatni, hogy evezőhúzásban és pedálozásban is. Nemrég tartottam némi múltértékelést, ami szerint az elmúlt évtizedet mintegy 400 turisztikai jellegű program szervezése fémjelzi, döntően itt, a Körösök völgyében. Ez a munka természetesen nem jöhetne létre családom, főként feleségem és szülei (Ica néni és Sanyi bácsi) mint biztos „hátsórszág” támogatása nélkül, amit ezúton is köszönök nekik.



– Hát igen... Akik ismernek téged, azok jól tudják, hogy egyik nap még fáklás éjszakai kenutúrát vezetsz Békéscsaba belvárosában az Élővíz-csatornán, másnap már a Nagy-Bihar csúcsról integetsz Romániában, harmadnap talán kerékpáros csoportot fogadsz Békés-Dánfokon a Kettős-Körös mellett. Mióta lüktetsz ebben a folyókon, hegyeken átkalandozó lendületben?

– Közel két évtizede szervezek túrákat, túlnyomó többségüket itt, a Körösök völgyében. Ez tekintélyes tapasztalati távlatnak tekinthető, de az én kiteljesedésem is már az „újkori” Körös-völgyi aktív túrázás idejéhez köthető. Azért vannak itt olyan szereplők is, akik még a hőskorban kezdték...



– Milyen volt a korabeli aktív túrás élet errefelé?

– Az 1980-as években virágkorukat élték a csapatjellegű nagy túratevékenységek, kollektíven szerveztek, önkénteskedtek azért, hogy sátrakkal, kenukkal vagy kerékpárokkal felszerelt iskolai, vállalati „túrabulik” való-

sulhassanak meg. A Körös-vidék Magyarország határain túli ismeretlen térségeibe pedig jószerivel csak egy-egy vállalkozó kedvű földrajztanár (mint pl. Fejes Mihály tanár úr Békéscsabán) áldozatos túraszerve-

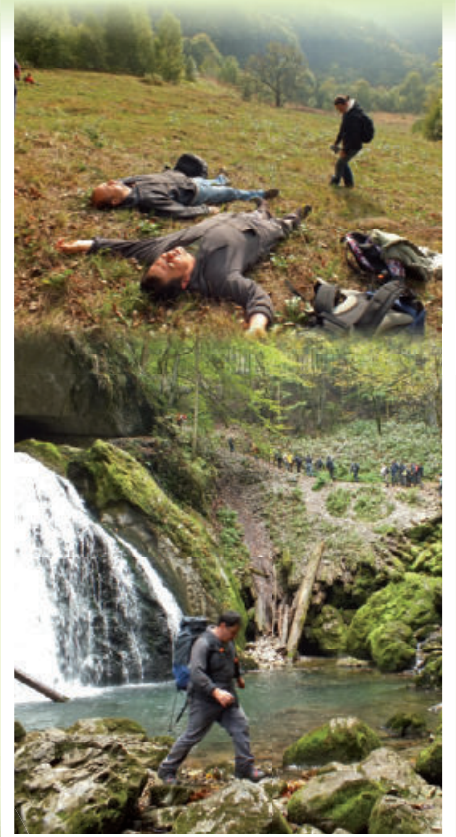


Útban a Fekete-Körös eredéséhez a Szentháromság-vízeséshez

zői munkája révén lehetett eljutni hegyet mászni. A mai fiataloknak talán ez meglepő, hiszen Magyarország keleti szélétől csupán száz kilométernyi távolságról beszélünk, de a szocializmusban nem lehetett csak így ki-be sétálni a határokon, és ha mégis alkalom nyílt rá, a romániai területeken akkor sem lehetett megtalálni egykönnyen az alapvető turisztikai infrastruktúrát (szállás, étkezés, információ stb.). A rendszerváltás után ez gyökeres fordulatot vett, és a „szabadkapitalizmus” elkezdte kitermelni mindazt, ami addig turisztikai hiánycikk volt.

– Itt indult a te történeted is...

– Mondhatni, igen. A Körösök völgyének komplex turisztikai birtokbavételére – értem ezalatt a határon átnyúló területeket, különösen az Erdélyi-szigethegységet – a rendszerváltás utáni időszak kínálókozó lehetőséget teremtett, ami engem nagyon vonzott. A túrázással már nemcsak hobbiból, hanem szolgáltatóként is érdemes lett foglalkozni, ráadásul a tájegység egészére kiterjedően. A lehetőségek szó szoros értelemben óriásivá, úgymond határtalanabbá váltak. De ez az időszak már az élménykereső célközönség igényei szempontjából is egy új világgá kezdett formálódni, amihez alkalmazkodni kellett és folyamatosan kell ma is, mert a tendenciák változnak.



Valahol a Galbena-körúton...

– Mit értesz pontosan ezalatt?

– Az utóbbi tíz évben nagyon felerősödött az önszervező turizmus. Az emberek már nem feltétlenül nagy csapatban, csoportosan képzelnek el egy bringatúrát, egy hegyvidéki menetelést vagy egy folyószakasz végig-evezését. A szűkebb baráti közösségek és a családok maguknak, saját igényeikre adaptáltan szerveznek túrákat a határ bár-





melyik oldaláról beszéljünk is. Léteznek pontos térképek, van a GPS-navigáció, az eszközöket illetően egy jó túrakerékpár vagy egy közepkategóriás kenu már nem elérhetetlen luxuscikk. A túraélményt önállóan keresőknek azonban rengeteg tudásanyagra van szükségük. Hol lehet kikötni, hol van kisbolt, hol van orvosi ügyelet, hol van bringaszerviz, hol van vízvételi lehetőség két település között, ki hol tud segíteni a túraeszközök szállításában, sátorozási lehetőség, szállás, étkezés stb. Ez pedig gyorsan kitermelt egy szinte alapvető igényt. Az információ megszerzésének kívánalmát.

– No, igen... Sokan hallották is már tőled azt a mondatot, hogy ami az interneten nincs, az nem is létezik!

– Igen, és talán a kijelentés erős sarkításnak hangzik, de a gyakorlatban ez egyre inkább így van. A Körös-völgyi aktív turizmus nagyon sokáig fehér folt volt a hazai turisztikai palettán amiatt, hogy gyakorlatilag sehol sem lehetett róla találni még alapvető információt sem. Ennek a hiánypótlásnak az első és azóta is legfontosabb fecskéje tíz éve egy olyan térkép volt, amely a teljes magyarországi Körös-vízrendszert ábrázolta. Ezzel párhuzamosan online is hírt kezdett magáról adni a térség, és nyilván van még hová fejlődni ezen a téren, de aki akar, ma már néhány kattintással „ide” talál élménykeresés és aktív turisztikai programok tekintetében.

– Szerényen nyilatkozol, de tudni kell, hogy a Körösök völgyének aktív turisztikai felemelkedésében „főkolompos” vagy. Mindennek szorgalmazójaként, korai szervezőjeként, ráadásul te ültetted elsőként asztal köré az ebben érdekelt szereplőket. Magyarán nélküled, így, ebben a formában...

– Ezt a pletykát már én is hallottam! De komolyra fordítva a szót, azt gondolom, hogy ez egy sok résztvevős történet, amelyben egyre többen tevékenykednek.

– Ha már itt tartunk: volt egyszer egy schnegeni határnyitogató...

– Azaz majdhogynem lett! Szép emlékü idők... 2011-et írtunk, és támadt egy ötletem, miszerint az akkor éppen küszöbön álló, kelet felé történő schengeni határnyitásunkat ünnepeljük meg egy olyan vízi- és kerékpáros vándortúrával, ami Romániából, a Körösök eredésétől, immár ténylegesen határok nélkül Magyarországra hozza a táj határtalan értékeinek szimbolikus üzenetét. A Körösök Völgye Natúrpark Egyesület az ügy mögé állt, és egy csodálatos, közös kaland vette kezdetét, amelynek első elemét az akkor még számomra is javarészt ismeretlen teljes Fekete-Körös-völgyi útvonal felfedezése



Önszervező baráti túrán a Bélesi-tónál, az Erdélyi-szigethegység turisztikailag még kevésbé ismert régiójában



Így kezdődött 2011-ben! – a Határtalan Vándortúra akkor még ismeretlen romániai útvonalának felfedezése nagy kaland volt

lálkozója jó példák erre. Ezekben érzésem szerint mindmind ott van nemcsak a Körösök Völgye Határtalan Vándortúra lelkülete, hanem közös tájértékeink összekapcsolása érdekében végzett évtizedes munka gyümölcse is.

– *Milyen turisztikai jellegű fejlesztések, irányok tudnák még kedvezőbb helyzetbe hozni a Körös-völgyi aktív turizmust?*

– Az utóbbi évek egyik legnagyobb lökését kétségkívül a Boga völgyét a Pádis-fennsíkkal összekötő serpentinút 2010-es évek elején történő leaszfaltozása adta. Az ilyen léptékű infrastrukturális beruházások egyértelműen meghatározók. Ha a hegyvidéknél maradunk, ennek megkoronázásának ígérkezik a Pádis-fennsíkot – a Jósikafalvi-víztározó vagy más néven Bélesi-tó irányába – a nagyváradi főúttal összekötő műút létesítése, illetve a

jelentette a határ másik oldalán. A világ nagy politikai szelei végül a schengeni határnyitás lehetőségét elsodorták, de a bennünk megfogalmazódott üzenetet nem. Az extrém kalandokat nyújtó Körösök Völgye Határtalan Vándortúra jövőre immár a 10. jubileumi évadján fogja Romániából Magyarországra hozni vízen és szárazföldön a határtalanság üzenetét.

– *Az üzenet tehát sokszor útra kelt már. De célba is ért?*

– Hosszan lehetne sorolni, hogy miként. Az elmúlt években rendezett tenkei Fekete-Körös Völgyének Kincsei táj- és népismereti konferenciasorozat, illetve az idén Nagyzerind által vendégül látott Körösmenti Települések Találkozója jó példák erre.

Biharfüredtől a Lesi-víztározó irányába induló, szintén csodás panorámát nyújtó, Jád-völgyi, jelenleg személygépkocsival nehezen járható műút korszerűsítése. Így gyakorlatilag a Fekete-Körös völgye és a Sebes-Körös völgye a Bihar-hegységen keresztül aszfaltutakon válik még inkább átjárhatóvá, illetve összekapcsolttá.

– *A magyarországi, alföldi területek turisztikai fejlesztései milyen irányba tartanak?*

– Ha a Körös-völgy alföldi térségeinek aktív turizmusában az elmúlt egy-két évtizedet vesszük alapul, akkor egyértelműen a kerékpáros túrázás és a vízitúrázás fejlődött többet a gyalogtúrázással szemben. Bár néhány nagyobb túraszervező által – például Alföld Turista Egye-



sület, Körösök Völgye Turista Egyesület – a bakancsos túráknak is megvannak a síkvidéki hagyományai, be kell vallani, hogy mindennek klasszikus helyszínei mindig is a hegyek maradnak. A kerékpározás és az evezés azonban a folyamatos kerékpárút-, kikötő- és egyéb fejlesztéseknek köszönhetően egyre erőteljesebb fejlődésen megy keresztül. Sőt, már egy olyan irányzat is megfigyelhető, ami az említett két túraváltozat „hibrid” élményére épít, azaz sokan a csupán két-három naposra tervezett szabadidős programjukba a pedálozást és az evezést is be szeretnék építeni. Erre pedig egyedülálló lehetőséget nyújtanak a Körösök vadregényes vízi útjai, illetve kulcselemként az ütemesen fejlődő kerékpárút-hálózat, valamint a kerekzésre szintén kiválóan alkalmas gátak megléte. A fejlődést kiválóan segítik az olyan országos generátorok, mint a Bejárható Magyarország program, illetve a Vándortúra program, utóbbiba 2018-ban kísérleti jelleggel – és tegyük gyorsan hozzá, nagy sikerrel – a Körös-vidék is bekerült.

– *Mindezen ösztönző hatáson és fejlesztéseken túl mi állhat általános jelenséggé az aktív túrázás tendenciózan is növekvő népszerűsége mögött?*

A X. Határtalan Vándortúra 2020-ban jubileumi túraünnep is lesz egyben





– Tapasztalatom szerint egyre inkább bővülőben van az a réteg, amelynek elege van a wellness típusú élményekből és a tengerpartokon, nagyvárosokban egy négyzetméterre jutó embertömegekből. Keresi a nyugalmat, a csendet, a természetközeli aktív túraélményeket. A Körösök völgye jelenleg éppen abban a turisztikai stádiumában van, amely ennek a kíváncsúnak tökéletesen megfelel. Az ide látogatók zöme meglehetősen tapasztalt, hogy túrázás közben nem találkozunk lépten nyomon emberekkel, turistákkal. Nem egyszer fordult már elő, hogy a vízitúrázók két-három nap után aggódva megkérdezték telefonon tőlem, talán csak nem történt valami „baj” a világban, mert mióta elindultak, gyakorlatilag senkivel sem találkoztak.

– *A fejlődés nem veszélyezteti ezt a viszonylagos érintetlenséget?*

– Hatások nyilvánvalóan keletkeznek, még ha messze is vagyunk a Felső-Tisza azon egykori rémképétől, amikor is a vízitúrázók a július–augusztusi főszezonban közelharcot vívtak egymással a homokpadokért. A Körösök azonban nem rendelkeznek azokkal a potenciális vízitúrási lehetőségekkel, mint a Tisza, és ez a hátrány tulajdonképpen záloga is annak, hogy evezős tömegturizmus helyett itt mindig vadregényes nyugalom fogja várni a kenusokat, kajakosokat.

– *Azt mondani sem kell, hogy mindig tele vagy új vagy éppen régi, még nem megvalósított, de egyformán figyelemreméltó elképzelésekkel. Mondanál egyet-kettőt?*

– Természetesen! Az egyik legkedvesebb közülük a folyók mentén, főképpen azok találkozási pontjainál létesítendő olyan kilátótoronyok ötlete, amelyekről különleges kitekintés

volna nyerhető erre a folyók szabdalta sík vidékre. Egy turisztikai jellegű Körös-völgyi bemutatóközpont és túracentrum gondolata is régen foglalkoztat, egyelőre azonban abszolút utópiaként.

– *Végül egy személyes kérdés... Honnan ez az elképesztő elhivatottság a táj iránt, miből fakad a folyókhöz, a Körösökhöz való ennyire szoros kötődésed?*

– Talán hatéves lehettem, mikor Békéscsabán a lencsési lakótelep építkezéséről a cimboráimmal meglovastunk egy raklapot, és a közeli Élővíz-csatornán a felső-körgáti zsilipnél vízre dobtuk. Én pedig – akkor még mindenféle vízi jártasság és úszni tudás nélkül – rávettem magam. Azt hiszem, ott és akkor eldőlt a sorsom annak ellenére, hogy felnőtteket kellett hívni a kimenekítésemhez. Úgy éreztem, hogy hajózni egyszerűen kell. Nem tudom, talán Az Onedin család tévésorozata ment akkoriban, vagy a vízre szállás ősi vágya ébredt fel bennem, de annyi bizonyos, hogy a folyókhöz, az evezéshez való kapcsolatom egy csapásra oldhatatlan kötelék lett. Azóta sokfelé megfordultam a világban, és bár hihetetlenül szépek az Alpok hegyormai vagy a dunai, marosi folyóvidékek, minden évben leginkább arra vágyom, hogy a turisztikai főszezon lecsengésével ősz derekán néhány napra elmehessek pihenni, lazítani, horgászni oda, ahová leginkább húz a szívem. A Körösök partjára. 

Fotó: Simon Ferenc, Tószögi György



ÉLT EGYSZER EGY EMBER...

*Vágner Szabó János,
az alföldi és a bihari táj
szerelmesének emlékére*

Élt egyszer egy ember, egy homo ludens napjainkban. A játékos ember szavak jelentését a nemesebb értelmében véve. Köztünk élt velünk, s nekünk játszott. Hivatalosan Vágner Szabó János volt a neve. Azonban, alig néhányan nevezték így, Jánosnak. Inkább szólították kedveskedve, így volt ő a szívéhez közel állók számára Jani, Jancsi, Jankó, a fiatalabb barátainak – s e sorok írójának is – pedig: Jankó tati.

Jankó a Térszínház több előadásában is színpadra lépett, pedig nem volt színész. Játsszótársának nevezte őt nekrológjában a Térszínház alapítója s igazgató-rendezője, Bucz Hunor. Fényképe ma is ott látható a társulat tagjainak fotói között – a néhai előtaggal.

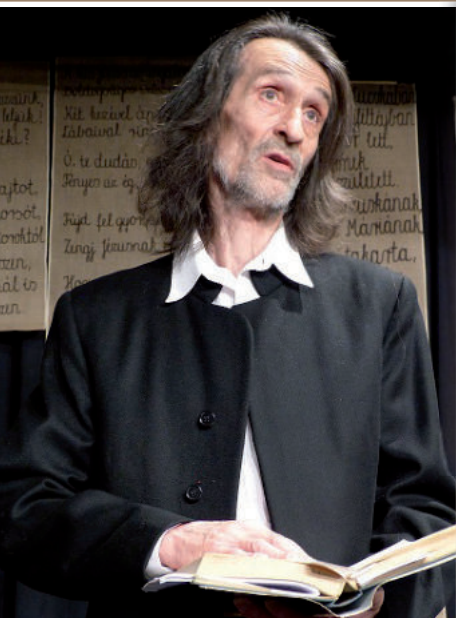
(A Bucz Hunor által 1969-ben alapított Térszínház az ország legrégebbi, folyamatosan működő alternatív színháza. A Térszínház alapítása szorosan összefügg azzal, hogy az alapító, a tiszaföldvári Hajnóczy József Gimnázium tanáraként, 1965-ben színjátszó kört hívott életre, melynek híre hamarosan túlterjedt a város határán, országos ismeretségű előadások jelezték alkotómunkájukat.)

Szabó János – aki a Vágner nevet megkülönböztetésül vette föl – 1949-ben született Szolnokon, gimnáziumi tanulmányait követően, a népművelés-könyvtár szakos diplomája megszerzése után újságíró lett. A Tisza melléki származását sohasem tagadhatta, lélekben Martfű volt az otthona. Azonban dolgozott Szolnokon, Békéscsabán, Egerben megyei napilapoknál és a Magyar Távirati Iroda szerkesztőségben.

Írói munkásságának kiteljesedése volt, amikor a *Trianoni Szemlének* lett a munkatársa. A lapban elsősorban Bihar vármegyéről és a Fekete-Körös völgyének világáról gyűjtött anyagai jelentek meg. Egyik ilyen tanulmánya volt, amelyben Bartók Béla belényesi kapcsolatait tárta föl. Ezt a történetet az utcán, séta közben, egy utazás alatt vagy éppen a vacsora asztalnál olyan egyszerű és tiszta izgalommal tudta mesélni, hogy a hallgatóját visszarepítette a zeneszerző korába.

Íróként is jelentőset alkotott, népművelőként pedig kimagaslót. Jelen cikk terjedelme korántsem elegendő azon kulturális tevékenységek bemutatásához, melyeknek Jankó tati kitalálója, ötletgazdája volt, illetve amelyek megvalósításában részt vett. A

népművelő elhivatásról sem feledkezett meg, játszva tanított, szórakoztatva nevelt mindenkit, aki figyelt szavaira.



Forrás: www.terszinhaz.hu





Az igazi homo ludens a nehezebb terepen is talált játékot

Jankó tátis példázat, ami valahogy így szólt: „Vannak terhek, melyeket még a gyöngébb nem vállaira bízhatunk”



Az Alföld, Erdély, a nemzeti műveltség-művelődés odaadó híveként, a magyar írás, magyar irodalom szerelmeseként évtizedek óta gyűjtötte a Fekete-Körös völgyének magyarságáról szóló írásokat, hagyományokat, történeteket, költeményeket, elbeszéléseket, tanulmányokat, hogy azokból nem akármilyen válogatást állítson össze. Ez lett volna a *Fekete-körösi Olvasókönyv*.

Ez a kiadvány tartalmazta volna a régi helyi tudást. Azon ismeretek összefoglalását, melyet jó néhány szakkönyv említ a Tisza mellék, a Körösök hajdani vízi világáról, a fogszállítás több évszázados, napjainkra jórészt feledésbe merült tudományát, az időszakosan tápanyagban gazdag folyóvízzel sekélyen elöntött gyümölcsények áldásait, azt, hogy őseink milyen kifinomult szimbiózisban, örömteli alkalmazkodásban éltek együtt a természettel e vidéken.

Olvasható lett volna e könyvben a 19. század derekán kidolgozott folyószabályozási munkák néhány kevésbé ismert szemelvénye, s az, hogy a legmagyarabb folyó gátak közé szorítása, kanyarulatának lemetzése már azok megvalósításakor megosztották az e vidéken élő népeket. Mert voltak, akik nem könnyen váltak meg korábbi otthonuktól, mondtak le megélhetésükről, s ha többen voltak, akik felemelték hangjukat, csak lovas-kardlapos csitításra csendesetek.

Vágner Szabó János a Hazajárók című magazinműsor stábját is elkalauzolta a bihari tájon

(Filmkocka a Hazajárók: Belényesi medence c. epizódjából)



kiben elég erő, kitartás és alázat, hogy Jankó táti szellemében befejezze azt.

Jankót vonzotta minden, ami a nem túl régi korból reánk maradt, és ezen értékes kincseket olyan szeretettel osztotta meg, tárta mások elé, hogy azok is új fényben látták csillogni, akiknek korábban a tekintetük előtt hevert.

Két évtizede szinte hazajárt Tenkére, ahol a református gyülekezetben második otthonra, második családra lelt. Miszsióként végezte munkáját a tenkei magyar közösség megmaradása érdekében, a művelődés és fennmaradt kulturális értékek továbbadásáért.

A Fekete-Körös völgyi magyarság aktuális problémáit mélyen átérzte, Trianon tragédiáját nem feledve hirdette a krisztusi megbocsátást az élő népeknek. Szórványmiszionáriusként emelte magasra a kultúra mécsesét, igyekezett annak fényét minél többekhez eljuttatni. Szilárdan hitte és vallotta, hogy a Fekete-Körös völgye napjainkban is egy kulturális kincsesár, sőt gyémánthez, melyen zsebünkben kavicsokkal ülünk.

A várasfenesi Györfy István Táj- és Népismereti Otthonban rendezett fotókiállítás nyitóünnepségén Vura Ferenc, Gebauer Hanga, Dinnyés József és dr. Granasztói Péter társaságában, akik vele együtt sokat tettek a szórványmagyarság tájházának létrejöttéért

(Fotó: Körösök Völgye magazin II. évfolyam 1. szám)



A *Fekete-Körös völgyének kincsei* címmel táj- és népismereti konferenciát szerveztek a Bihar megyei Tenkén. A szervező a Tenkei Református Egyházközség és a Tenkei Művelődési és Honismereti Kör vezetője, Berke Sándor tiszteletes és Jankó táti maradandót alkottak. Felkérésükre 2016-ban Csűry István, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspöke és Bereczki Ibolya, a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese vállalták a rendezvény fővédnökségét, emelve az esemény rangját.

A konferencia egyedi, megismételhetetlen momentum egy születésnap köszöntés és egy emléktábla-avatás volt. Csák Kálmán nyugalmazott muzeográfus, a tenkei természettudományi közgyűjtemény megteremtőjét 90. születésnapja alkalmából ünnepelték a jelenlévők. Kálmán bácsi a polihisztor autodidakta tudós az igazán bölcs emberek szerénységével mesélt arról, hogy miként jött létre a Fekete-Körös völgyi községben a térség közetvilágát és őslénytani leleteit, valamint flóráját és faunáját bemutató – mindmáig páratlan – múzeum hatvan évvel ezelőtt.

Az *Olvasókönyv* megemlékezett volna a nagy háborúk elesett hőseiről, a Pontos-kő oldalába épített fedezékből utolsó töltenyig harcoló magyar honvédekről, akik életüket áldozták családjuk, falujuk, hazájuk védelméért itt, a Fekete-Körös mentén. Leírta volna azokat a könyveket, melyek akkor régen hullottak, s hullnak olykor ma is, amikor a temetőben emlékeztetnek a keresztek az odavesztett lelkekre.

A *Fekete-körösi Olvasókönyv* Jankó táti fő műve lehetett volna. Sajnos, nem fejezhette azt be. Talán lesz vala-



Tudósok diskurzusa: Csák Kálmán bácsi és Jankó tati a Tenkei Természettudományi Múzeumban

A konferencia előadói között Gebauer Hanga etnográfus-fotóművész, a fővárosi Néprajzi Múzeum munkatársa követte, aki Györffy István (1884–1939) évszázados fotói nyomán villantotta fel e kistáj múltját és jelenét.

(Györffyről annyit mindenképpen illik tudni, hogy a kiváló néprajzkutató, egyetemi tanár, akadémikus a néprajztudomány egyik hazai megteremtője és első professzora volt. A népviselet és népművészet körében végzett terepkutatásai alapján kiváló monográfiákat írt, bizonyos mértékig a népi írók falukutató irodalmának volt az előfutára, Dél-Biharról szóló munkái mindmáig alapművek.)

Szabó László várasfenesi református lelképásztor a Belényesi-medence tájnyelvéről tartott érdekes előadást. Réhon József Belényesben született, de Aradon élő tanár és közíró nosztalgiával idézte fel elmúlt korok arcait és történeteit, Boros István belényesújlaki református lelkész egy páratlan ipari műemlék, az újlaki turbinás vízimalom dicső múltját és bizonytalan jelenét-jövőjét mutatta be, a Tenkéről Nagyváradra elszármazott Dénes László közíró, szerkesztő, költő dél-bihari hatásokokat mutatott be a magyar irodalomban.



A fenti felsorolásból is kiolvasható, hogy a partiumi kulturális élet miként kristályosodott ki, s mutatta meg jelentőségét ezen a dél-bihari kistelepülésen szervezett konferencián, amelynek létrejöttéhez Jankó kellett.

A másik Fekete-Körös jelentőségét hangsúlyzó munkája a közel egy évtizede töretlen népszerűséggel megrendezésre kerülő evezős-kerékpáros kaland, a Határtalan Vándortúra kiötlésében való részvétele. A több mint 150 km hosszúságú, ötnapos túra messze több mint egy környezet-természet járó látványosság a Bihar-hegység nyugati feléről indulva Békés megyéig. Legalább ennyire spirituális zárandoklat – kenuval s biciklivel – itthonról, haza.



A Határtalan Vándortúrákon a táj misszionáriusaként, túratársaként és sokak jó barátjaként volt egyszerre jelen



A Határtalan Vándortúra szervezői, a Százlábú túraegyesület megértették Jankó tati küldetését, fejet hajtva imádkoznak egy tragikusan fiatalon eltávozott túratársért a Szentháromság-vízesésnél, együtt pihennek a fárasztó túranap után a vacsoraasztalnál, vagy koccintanak s anekdotáznak a helyi kiskocsmában.

Az élet s a Fekete-Körös folyik tovább, az ember, a szórványmisszionárius, a hivatásos népművelő, a Körös-völgy hű szerelmese, a mosolygó viccekből kifogyhatatlan művész-színész, író, apa és nagypapa már több mint egy éve nincs közöttünk. Emlékét őrzi egy márványtábla a Tenkei Természettudományi Múzeum falán, s őrzik mindazok, akik próbálják továbbvinni a kultúra s a hit játékos gyertyalángját.

Fotók: Juhász András, Tószögi György



FOTÓGALÉRIA

Bemutatók: DR. JAKAB GUSZTÁV

Dr. Jakab Gusztáv vagyok, a Szent István Egyetem Tessedik Campusának egyetemi docense. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Kemecsen születtem, fiatal koromat a Nyírségben töltöttem, ahol belém ivódott az alföldi táj szeretete. Az egyetemi éveket követően kerültem Békés megyébe. Szarvason a Körös–Maros Nemzeti Park botanikusaként dolgoztam néhány évig, de nem adtam fel eredeti elképzelésemet, hogy kutatóként dolgozzak, ezért a Szegedi Tudományegyetemre mentem tudományos munkát végezni és doktori fokozatot szerezni. Mindig is a természeti jelenségek mögötti komolyabb összefüggések, elsősorban történeti okok érdekelték, azért biológusként a geológusok és ökoszisztémák kutatók csoportjához csatlakoztam. Legfontosabb kutatási területem mind a mai napig a Kárpát-medence negyedidőszaki vegetációtörténete. A doktori fokozat megszerzését követően 2007-ben kerültem a Szent István Egyetemre, ahol jelenleg a Víz- és Környezetgazdálkodási Intézet intézetigazgatója vagyok. 2016-tól a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézetének tudományos főmunkatársaként is dolgozom. A Régészeti Intézetben a Kárpát-medence középkori környezettörténete a kutatási témám. Munk

katársainkkal különösen a középkori tógazdálkodás és klímátörténet területén sikerült jelentős eredményeket elérnünk.

Közel 30 éve foglalkozom természetfotózással. Mindig is törekedtem a tudományos munka magas színvonalú fényképes dokumentálására. Az akadémiai kutatásaim mellett jutott időm a térség természeti értékeinek feltárására, amit több, hazánkban vagy a Tiszántúlon új növényfaj felfedezése is bizonyít. Ezen munkám egyik mérföldköve a Körös–Maros Nemzeti Park növényvilágát bemutató könyv megjelenése volt 2012-ben, amit szerkesztőként, fotósként és szerzőként is jegyzek. A megjelenés óta eltelt hat évben igyekeztem a „hiányzó” fényképeket pótolni, a bizonytalan előfordulású, még rejtőzködő növényfajokat felkutatni. Ez a munka gyakran újabb ritkaságok felfedezéséhez vezetett. A fényképeim és népszerűsítő írásaim rendszeresen megjelennek a *Földgömb* magazin hasábjain. Ismeretterjesztő cikkeim száma meghaladja az ötvenet. A *Körösök Völgye* magazin fotógalériájában most olyan felvételek láthatók, amik a térségben készültek a nemzeti park növényvilágát bemutató könyvem megjelenése óta.



43 / 1 • Védett parány. A ritka sóspusztai magyarmohát kevesen látták, még kevesebb fénykép készült róla. A fajt Kétegyháza mellől írták le 1924-ben

44 / 1 • Kubikerdő a Körös-ártérben Szarvas közelében

44 / 2 • A fehér tündérrózsa eltűnőben van a Körösök vidékéről

45 / 1 • A békatutaj elterjedt hínárnövény a Körös holtágaiban

46 / 1 • A mezei katicavirág vagy kandilla a száraz gyepek és töltések ritka gyomnövénye. A szarvasi Körös-gáton gyakoriak számát

47 / 1 • A kardoskúti Fehértó kiszáradt medre a magyar sóbalkőrökkel

47 / 2 • A fokozottan védett kónya zsálya Kondoros határában. Szépen gyarapodik az állomány a védelemnek köszönhetően

48 / 1 • A fokozottan védett gyapjas gyűszűvirág és beporzója. A fénykép Furugy közelében készült

49 / 1 • A rizsjácint a Békés megyei rizsföldek szubtrópusi eredetű gyomnövénye

50 / 1 • Tavaszi hérics-állomány a Királyhegyesi-pusztában

50 / 2 • A réti őszirózsa elterjedt faj Békés megyében

51 / 1 • Tarkacspáti szalagoscincérek a Szarvasi Arborétumból



















Beszélgetés Mihai Togor természetvédelmi főfelügyelővel

Szerző: Tószögi György

BIHAR megye, a Körösök völgyének LEGZÖLDEBB ÉKKÖVE

Alighanem vitán felül áll a megállapítás, hogy Bihar megye természeti értékek tekintetében messze a leggazdagabb térsége a Körösök völgyének. A Pádishoz, Királyerdőhöz, Jád-völgyhöz vagy a kiskohi Medve-barlanghoz hasonló fokozottan jelentős természetturisztikai helyszíneket is hosszadalmas volna felsorolni, nemhogy az olyan apróbb csodák sorát, mint a Fekete-Körös gyurgyalagok lakta magaspartjai, a béli hegyvidék medvehagymás völgyei vagy éppen a Királyerdő barlangjai, vízesései, szurdokai. Ennek a roppant mennyiségű zöld kincsnek állami szintű védelmét a Bihar Megyei Környezetvédelmi Őrség látja el. De hogy pontosan mit is jelent ez, és mennyire kell elhivatottnak lenni ehhez a feladathoz, arról alighanem a hivatal vezetője, Bihar megye természetvédelmi főfelügyelője, Mihai Togor tudja a legátfogóbb képet adni.



– A természetvédelem nem új keletű dolog az ön életében. 2007-ben például az Erdélyi-szigethegység Regionális Ökológiai Szolgáltató Központ (CRSE) vezetőjeként több aktivistával a munkagépek elé állva akadályozták meg Nagyváradon a Sebes-Körös egy szakaszának lebetonozását.

– Mindig is elkötelezett híve voltam a természeti értékek óvásának. A fent nevezett nagyváradai „Lăsați Crișul verde!” (Hagyjátok zölden a Köröst!) kampányunk valóban emlékezetes epizódja a múltnak, akciónk komoly sajtónyilvánosságot kapott. Egy korábban sok vitát kiváltott, idős fák kivágásával járó partrendezési tervet igyekeztünk megvétózni, először a fák örökre fogadásával, végül azonban a markolók elé kellett állnunk. Eltökélttségünket siker koronázta, a tervet végül módosították.



A nagyváradai
„Hagyjátok zölden
a Köröst!”
kampány 2007-ben

– Az APS Aqua Crisius nevű szervezet pedig, ahol korábban vezető tisztséget vállalva tevékenykedett, számos Natura 2000 terület természetvédelmi kezelője.

– Az egyesület, amelynek 2016-ig voltam kötelékében, egészen pontosan hét terület természetvédelmi felügyeletét látja el. A Sebes-Körös egy-egy Nagyvárad alatti és feletti szakaszát, a Fekete-Körös Borzi-szorost is magába foglaló két szakaszát, a Biharfüred és Lesi-tó közti vízesésekben gazdag festői Jád-völgyét, az ürgeálmánya miatt jelentős bihardíószegi legelőt, illetve a félxfürdői Pece-patak rezervátumot. Ezen felül partner a Révi-szoros Natura 2000 területek, illetve a Cséffai Természet Park gondozásában. Az APS Aqua Crisius alapvetően horgászegyesületként kezdte meg működését, de tevékenysége ma már a vizes élőhelyek tágabb környezeti értékeit tartja szem előtt. A folyamatos kapcsolatépítés, a projektfeladatok, a magas szintű szakmai munka révén a szervezet mára meghatározójává vált a romániai Körös-vidék természetvédelmi rendszerének.

– A természetvédelmi tevékenységek mellett az Aqua Crisius turisztikai fejlesztéseket is végeztet az ön idejében.

– Véleményem szerint ez ma már egyre inkább elválaszthatatlan feladata minden természetvédelemmel foglalkozó szervezetnek, főként, ha olyan volumenű idegenforgalmi vonzerőt jelentő területeket kezelnek, mint az Aqua Crisius. A Jád völgye különösen érintett ebben a

– Felvetődik a kérdés, hogy mindezen szakmai „előélet” elősegítette-e természetvédelmi főfelügyelői kinevezését?

– Közvetett módon ugyan, de minden bizonnyal. A természetvédelmi ügyekkel foglalkozó akkori miniszter és államtitkár 2016-ban munkát ajánlottak Románia legfontosabb, európai mércével is kiemelkedő fontosságú természetvédelmi területén, a Duna-deltában. Fél évet töltöttem ott, hazatérésem után, 2017. szeptember 14-én neveztek ki Bihar megye természetvédelmi főfelügyelőjének.

– Hogyan épül fel Romániában a természetvédelem állami apparátusa?

– A főhatóság a Környezetvédelmi Minisztérium, alatta a megyei környezetvédelmi hatóságok állnak, az ellenőrző és végrehajtó szervezet pedig a környezetvédelmi őrség, ami más országokban a természetvédelmi felügyelőségnek felel meg. Hatáskörük minden természeti-környezeti elemre, illetve problémájukra kiterjed, legyen az természetkárosítás, élőhely-degradáció vagy szemétkérdés. Védett természeti területeket illetően Romániában vannak nemzeti parkok és natúrparkok, bár

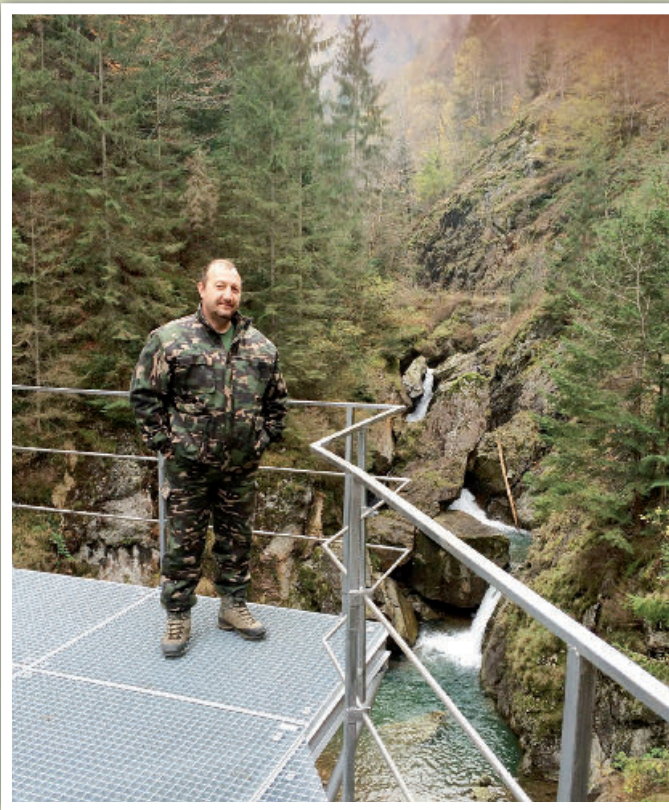


Természetvédelmi felügyelőként is szívesen adja át a gyerekeknek tudását

utóbbiak jellege és szerepe a magyarországiakkal szemben hangsúlyosabban természetvédelmi jelentőségű. Léteznek továbbá Natura 2000 területek, illetve egyedi védettségű természeti értékek, mint például idős fák vagy természeti értéküket tekintve különleges helyek.

– Bihar megyében milyen jellegű védett területek vannak?

– Bihar megyében nincsenek nemzeti parkok. Természeti parkok, Natura 2000 területek és egyéb természetvédelmi oltalom alatt álló területek azonban szép számmal akadnak. Legfontosabb és legnagyobb az Erdélyi-szigethegység Természeti Park, amelyhez a Bihar-hegység, kisebb részben a tőle északra fekvő Vigyázó-hegység és a Gyalui-havasok egy része tartozik. Olyan – már nevükben is lenyűgöző – karsztbirodalmakat találunk itt, mint a Csodavár, az Elveszett világ, a Szamos-bazár, a Galbina-kököz vagy a Boga-katlan.



Az APS Aqua Crisius által létesített kilátóplató a Jadolina-vízesésnél (Jád-völgye)

tekintetben, itt számos jelzéssel ellátott túraösvényt alakítottunk ki, patakhidakat, kilátóplatókat létesítettünk, menedékházat üzemeltettünk, gyerekeket táboroztatunk, rendezvényeket szerveztünk.



Magashegyi panoráma a Bihar-hegységben

Jelentősebbek közé tartozik még a Cséffai Natúrpark, a Révi-szoros környéki hegyek, illetve a nagyobb folyók és patakok jelentette Natura 2000 területek a Fehér-, Fekete-, Sebes-Körös, valamint a Berettyó mentén.

– *A kevésbé ismert természeti csodák közül melyeket lehetne említeni?*

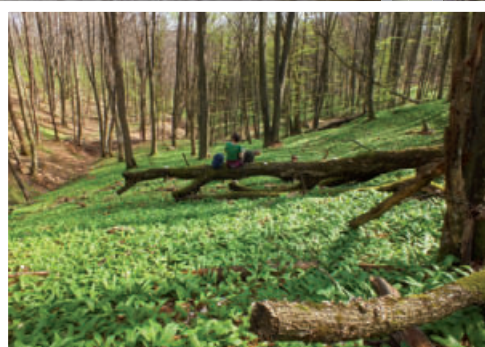
– A kisebb vagy a fő turisztikai célterületekből kieső természeti értékeket lehetetlen felsorolni, hiszen minden patakvölgy, hegyoldal és természetes folyókanyarulat ilyen. A Tenkéhez közeli Kávásdi-erdő egyik tisztásán még ma is tömegesen nyíló fehérnárcisz-populáció, a határ menti Nagyszántónál lévő mocsárterület vagy a Nagyvárad közelében lévő Vörös-völgy csak néhány, személyes vonatkozású kedvenc. Sok érték azonban máig feltáratlan. Az APS Aqua Crisius éppen a közelmúltban járta be kenukkal a Fekete-Körös egyes szakaszait, és rengeteg olyan fűz- és nyárfamatuzsálemet fedezett fel és vett regiszterbe a partok mentén, amelyek

– *Milyen feladatai vannak a Bihar Megyei Környezetvédelmi Örségnek?*

– Kiemelt feladatunk az ipari jellegű szennyezések feltárása, ami főként nagyobb gyárak, üzemek folyamatos ellenőrzését jelenti a kavicsbányáktól a kórházakig. Ez különösen a természetes vizek és a levegő esetében releváns. Komoly kihívást jelent a kommunális szemét elleni harc, amelyben mind a gyűjtés-kezelés, mind a lakosság szemléletmódját tekintve tagadhatatlan lemaradásaink vannak az európai normákat tekintve. A természetvédelmi területek évenkénti monitoringja szintén a munkánk része, de hozzánk tartozik a veszélyes hulladékok útjának nyomon követése, illetve az orvhalászat, az orvvadászat problémaköre is a fakitermelések ellenőrzésével egyetemben. A veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok CITES egyezmény szerinti kereskedelmének kontrollja ugyancsak hatáskörünk.



feltehetően száz-, de esetenként 200 évesnél is korosabbak lehetnek. Bihar megye természeti gazdagsága tehát egyszerűs mind lenyűgöző és hihetetlen.



Nagy csodák és kis csodák

– *fent: Borzi-szoros; lent: medvehagymával borított völgy a Béli-hegységben*



Az illegális vagy szabálytalanul üzemelő kommunális személtalrakók komoly környezeti problémát jelentenek

– *Milyen konkrét eseteket, ügyeket lehetne felsorolni, hogy kissé közelebbi képet kapjunk a mindennapokról?*

– Néhány példa az elmúlt évekből, amelyekről a sajtó is beszámolt: a Rézbánya melletti radioaktív hulladék-tároló vizsgálata, az egyik megyei köztisztasági vállalat Natura 2000 terü-

leten létesített illegális hulladéklerakójának az ügye vagy a berettyószéplaki földgázvezeték-törés miatt történő földszennyezés és kárelhárítás problémaköre. Persze ez csak a média által bemutatott „jéghegy” csúcsa. Valójában nehéz lenne láttatni mindazt a feladatmennyiséget, amellyel törődnünk kell. Vadorzók, rapsicok kézre kerítése, erdészeti tevékenységek ellenőrzése, védett területek hatósági kontrollja, stb.

– *Társadalmi-turisztikai érzékenység szempontjából különösen fókuszban van az illegális fakitermelés problémája, ami egy időben aggasztó méreteket öltött Bihar megyében is.*

– Nem csak itt, egész Romániában óriási problémává nőtt a jelenség, ezért az állam az erdészeti felügyelőségekkel és a rendőrséggel közösen sikeres programot dolgozott ki ennek visszaszorítására. A bihari hegyekből korábban

naponta kamionszám fuvarozott illegális farakományok felszámolásában az összefogás mellett közvetett módon az utóbbi idők tűzifadrágulása, a kereslet megcsappanása is szerepet játszott.

– *Mi jelenti egy természetvédelmi főfelügyelő hétköznapiját?*

– Elsősorban a felügyelőség hatáskörébe tartozó feladatok koordinálása, illetve a természetvédelmi felügyelők napi tervezés szerint történő munkafadatainak irányítása. Felügyelőink hatósági jogkörrel rendelkeznek, tehát adott esetben bírsághozhatnak, eljárást indíthatnak, és ez nem kevés adminisztratív munkával is jár. Itt kell megemlíteni, hogy Romániában a legnagyobb bírságtételek a természetvédelem kapcsán szabhatók ki, mértékük 25 ezer euró is lehet. Főfelügyelőként a felettes állami apparátussal is állandó a munkakapcsolatom, illetve a különféle médiákat is ki kell szolgálni hiteles információkkal, nyilatkozatokkal.

– *A turizmus nyilvánvalóan egy specifikus problémakör, ami egyre nagyobb kihívást jelent a természetvédelem számára.*

– Ez így van. Egyre több ember kíváncsi Bihar megye természeti csodáira, nem csak itt Romániában, hanem a határokon túlról érkezve is. Olyannyira, hogy nemzeti programként az utóbbi években számos információs irodapont létesült Bihar megyében – Nagyvárad, Élesd, Belényes stb. –, ahol a turisták hagyományos és interaktív módon is tájékozódhatnak a turisztikai célterületekről, szabályokról, egyéb fontos ismeretekről. Ez a menedzsment a mi munkánkat is segíti, hiszen fontos, hogy a természetvédelmi területeket olyan turisták látogassák, akik „képzettek”, azaz kellő tájékozottsággal rendelkeznek.

– *Van-e kedvenc Bihar megyei természeti értéke?*

– A ritka halak jelenléte nagy örömet okoz, amikor halfaunavizsgálatkor előkerül egy-egy példányuk. Továbbá élénken foglalkoztat azoknak a leromlott állapotú vizes élőhelyeknek, például holt-



Virgil Bercea nagyváradi görög katolikus püspökkel és ritka bánáti bazsarózsákkal



Anna nénivel (Marossy Anna) „látogatóban” a biharfüredi kárpáti orgonánál 2013-ban

lehetne adni a természetnek. Jó példa erre a patinás tenkei fürdő mögött húzódó Fekete-Körös holtági mederrésze.

A növények világából a bánáti bazsarózsa és a kárpáti orgona kedves számomra leginkább, minden bizonnyal a 2015-ben, 84 éves korában elhunyt nagyváradi természetvédő-botanikus Marossy Anna révén is, akit óriási tudása, természeti értékek felé történő elköteleződése miatt mindig is nagyra becsültem. Anna néni munkássága, azt hiszem, követendő példa minden természetvédő számára. A kárpáti orgona biharfüredi állományait idős korában is látogatta, a növényritkaságnak számító bánáti bazsarózsának első ismert telepeit pedig ő fedezte fel a Béli-hegységben az 1970-es években. Élete utolsó percéig harcolt a püspökfürdői tündérrózsa-rezervátumért, és vallotta, hogy e táj csodás természeti értékeit feltétlenül meg kell őriznünk az utókor számára. Eredendően engem is ez a lelkület hat át, amikor természetvédelmi főfelügyelőként vagy csak magánemberként járom a bihari hegyek és völgyek, patakok és folyók lenyűgözően szép világát.

Fotó: Mihai Togor, Tószögi György



Nem csak természetvédelmi főfelügyelőként, túravezetőként is szívesen járja a bihari tájat



Szigetköz Natúrpark

Szerző: Szigetköz Natúrpark

- A kihirdetés éve: 2018
- Területe 26 településen 50.748 ha, lakossága meghaladja a 39 ezer főt
- Települései: Ásványráró, Darnózseli, Dunakiliti, Dunaremete, Dunaszeg, Dunaszentpál, Dunasziget, Feketeerdő, Győrladamér, Győrújfalú, Győrzámoly, Halászi, Hédervár, Kimle, Kisbajcs, Kisbodak, Kunsziget, Lipót, Mária-kálnok, Mecsér, Nagybjacs, Öttevény, Püski, Rajka, Vámoszabadi, Vének
- Képviselője és működtetője: Szigetköz Natúrpark Egyesület

Dunasziget madártávlatból

A NATÚRPARK MEGALKULÁSÁNAK ELŐZMÉNYEI

Natúrpark gondolata először az 1990-es évek közepén merült fel, azt követően Szlovákia 1992-ben egyoldalúan elterelte a Dunát. Az országgyűlés ekkor határozatot fogadott el a Szigetközt ért károk enyhítésére. Ebben nemzeti parkot irányoztak elő, de kiderült, hogy az nem találkozik a térségben élők igényeivel, így merült fel a natúrpark gondolata. A következő években a kezdeményezések nem vezettek sikerre. 2015. június 29-én Dunakilitin került sor a térségben élők számára fórum megszervezésére, amelyet dr. Nagy István (jelenleg agrárminiszter) és V. Német Zsolt államtitkárok, valamint a Fertő-Hanság Nemzeti Park igazgatója és a Megyei Közgyűlés részéről dr. Pető Péter szerveztek. Itt a jelenlévők, mint egy közfelkiáltással támogatták a natúrpark megalakítását. Ezt kétéves szervezőmunka követte, az előkészítésbe bekapcsolódott a Szigetköz Felső Duna mente Térségi Fejlesztési Tanács, a Szigetköz Mosoni-sík LEADER Egyesület, a Szigetköz Turizmusáért Egyesület és a Pisztráng Kör is. Ezen szervezetek 2017 tavaszán elhatározták natúrparki szervezet felállítását, és önkormányzatok bevonásával megalapították a Szigetköz Natúrpark Egyesületet, amelynek elnöke dr. Pető Péter lett. A munkaszervezetet a LEADER egyesület látja el. Az új egyesület saját maga készítette el megalapozó szakmai háttér tanulmányát, szervezte meg az ehhez szükséges műhely találkozókat. 2018. március 28-án valósult meg a térség negyed évszázados álma: a Szigetköz Natúrpark cím birtokosa lett.

TERMÉSZETFÖLDRAJZI, TERMÉSZETI ÉS TÁJI JELLEMZŐI

A natúrparki térség a „hivatalos” tájféldrajzi besorolás (Dövényi Z. 2010) szerint a Kisalföld nagytáj két kistájára, a Duna és a Mosoni-Duna által határolt Szigetközre és a Mosoni-Duna jobb partja mentén elhelyezkedő Mosoni-síkra terjed ki, utóbbi tájféldrajzi egység esetén annak csak kisebb részére kiterjedően. A natúrparki térség az államhatár túloldalán a Csallóköz történelmi tájegységgel érintkezik. A natúrparki térség természeti öröksége országos szinten is kiemelkedően gazdag. Természeti értékei jórészt a Dunához és mellékágrendszeréhez kötődnek. A szigetközi-csallóközi hordalékkúp geomorfológiai értelemben ma is aktívan formálódó térszín. A Duna mentén a geomorfológiai kisformák – a magaspartok, zátonyok stb. – ma is folyamatos változásban vannak. Itt található a Duna mente egyik legnagyobb, összefüggő ártéri erdősége, amely – a széles hullámtér természeti tényezőkön alapuló vízjárásviszonyának köszönhetően – viszonylag „háborítatlan”. A natúrparki térség talajképző közetek a Duna által lerakott fiatal, jellemzően homokos-iszapos öntésképződmények. Jellemzőjük a könnyű mechanikai összetétel és a karbonátos jelleg, alattuk – változó mélységben – kavics található.

A hullámtéren a talajképződés fontos tényezője a napjainkban már csak alkalmán-

Halászó nagykócsag egy holtágban



ként jelentkező árvízi előntés. Az árvízmentes, ugyanakkor felszínközeli talajvízszintű részekben a réti folyamatok a meghatározóak. A mélyebb talajvízű részekben csernozjom talajképződési folyamatok érvényesülnek. A lefűződött vagy levágott, lassúbb folyású Duna-ágakban, morotvákban lebegő és gyökerező hínártársulások élnek. Előbbiek közül kiemelendő az úszó vízboglárka hínár, ami hazánkban csak itt, a Mosoni-Dunában él. A sekélyebb vizekben és a partok mentén kiterjedt nád- és magassásos társulások találhatók. Figyelemre méltók a ritka, reliktum jellegű zombéksásosok. A Duna szigetein található, időszakosan kiszáradó tavacskák, feltöltődő mellékágak fajokban gazdag vízinövény-társulások menedékhelyei. A természetszerű erdei élőhelyeket legnagyobb részben alacsonyártéri bokorfüzesek és fűzligetek képviselik, melyek főként a Duna hullámterében fordulnak elő. A víztől legtávolabbra fekvő és magasabb térszintű helyeken valaha uralkodó szerepet töltött be a keményfás, tölgy-kőris-szil ligeterdő.

KULTURÁLIS ÉS TÁRSADALMI JELLEMZŐI

A víz által létrehozott szigetközi tájon letelepedett ember életét mindig is a Duna határozta meg. Kezdetben az ideletelepülő lakosság a megtelepedés helyében és az építkezési módokban is igyekezett alkalmazkodni a vízjáráshoz. A mocsaras, árvízjárta vidéken az első lakott helyek a kisebb, természetes magaslatokon jöttek létre. A vizenyős területek közötti „szigeteken” kezdetben tanyaszerű települések fejlődtek ki. A szigetközi gazdálkodást hagyományosan a több lábon állás jellemezte, mind az erdei haszonvételek, mind a vizek

Szarvasbika a kormos-szigeti gázlón



Ősdszungen egy nagy-dunai kavicszátonyon

hasznosítása terén, mely a táj változatos szerkezetében is tükröződött. A Szigetközben az ősi kenyéradó foglalkozások jórészt a vízhez kötődtek. Ezek közül elterjedtségét és fontosságát tekintve is kiemelkedő volt a halászat, a halászhoz kötődő mesterségek (pl. hálófónás, halfeldolgozás). Illetve a késő középkor gazdaságát meghatározó tényező a hajóvontatás és vízimolnárság volt, továbbá több évszázados múltra visszatekintő megélhetést biztosított az aranymosás.

A szigetközi lakosság életében *Kavicszátony Szőgyénél* alapvető változást hozott a Duna menti védőtöltések megépítése, hiszen ez nagymértékben függetlenítette a területet a folyam vízjárásának szélsőseitől. A hagyományos foglalkozásokkal szemben egyre nagyobb jelentőségre lett a földművelésnek, hiszen a termékeny talajokon megnőtt a termelés biztonsága.



Fiatal hattyúk a Barkási-ágban



Poszméh a hullámozó vízboglárkán a Mosoni-Dunán



A natúrparki térség gazdálkodástörténetének fontos vonása volt a nagybirtoki rendszer, ami különösen a török hódoltsági időszakot követően erősödött meg. A natúrparki térség kiemelkedő jelentőségű emlékei között említésre méltó a máriakálnoki Szentkút, idős fák fasorok, kastélyparkok (Hédervár, Dunakiliti, Dunaremete, *Vitézkosbor a doborgazi ártérben* Öttevény). A különböző

kulturális és természeti értékek és emlékek egyaránt a natúrparki térség színfoltját alkotják, hasonlóképp, mint a nemzetiségi hagyományok. A natúrpark településeinek jó részét élő népi vallásosság jellemzi. Ennek szemléletes példái a megélt vallási népszokások. A térség településeinek kézműves hagyományai épp oly mértékben kiemelkedőek, akár csak gasztronómiai és népi folklórból őrzött hagyományaik.



Hóvirág a Derékerdőben



Őzek a Parti-erdőben

A SZIGETKÖZ NATÚRPARK CÉLJAI ÉS JÖVŐKÉPE

A natúrpark céljai között szerepel a táji szintű együttműködések erősítése és szervezetfejlesztése. A natúrpark előkészítése során kidolgozott struktúra szerint az egyes natúrparki szakmai pillérek az irányadók: természeti-táji örökség megőrzése, környezeti nevelés, szemléletformálás, vidékfejlesztés, turizmus, rekreáció. Az együttműködések során fontos szemléletbeli alapvetés, hogy a natúrpark a természetvédelmi és kulturális örökség-védelmi tevékenységét a helyi közösségekkel együttműködve, érdekeiket kiemelten kezelve végezze. Erre való tekintettel az e pillér mentén végzett tevékenységek eredményessége szempontjából alapvető fontosságú a natúrparki térségben élők tájhoz való kötődésének, táji identitásának



Gazfűi-Duna a Sízler-hídról

erősítése. Natúrparki közösségépítő programok szervezése, környezeti nevelés és szemléletformálási programok szervezése, a hódokártétel és a szúnyoggyérítés problémájának megoldása és a szervezeti háttérrendszer működési önállóságának megteremtése is prioritást élvez.

A SZIGETKÖZ NATÚRPARK FŐBB TURISZTIKAI CÉLPONTJAI

A Szigetköz – elsősorban a Dunára és az azt kísérő kiterjedt ártéri erdőségekre alapozva – hazánk egyik leglátogatottabb öko- és aktív turisztikai jellegű desztinációja. A főbb turisztikai célpontok közül a kerékpárút-hálózat fejlesztése a jövőben komoly előrelépést hozhat a térségi kapcsolatok javítása terén, és növelheti a natúrpark turisztikai vonzerejét. Továbbá elérendő cél a térség gazdag és jellegét tekintve igen változatos építészettörténeti értékeinek megőrzése és bemutatása, ezzel egyben a turisztikai attrakciók növelése. A gazdag natúrparki programkínálat eléréséhez szükséges a turisztikai infrastruktúra kiépítése. A vizekben gazdag Szigetközben jellemző szabadidős tevékenység, s egyben a jelenlegi helyzethez képest perspektivikus turisztikai szegmens a horgászat, melynek kihasználása pozitív eredményeket idézhetne elő a natúrparki települések turisztikai jellemzőit tekintve. Összességében kiemelten fontos, a natúrparki térség ma még csak töredékében kihasznált turisztikai potenciáljainak fenntartása és a jövőbeni lehetőségek teljeskörű kihasználása.

Fotók: Fűzfa Zoltán

Tökés récék a Kőhíd alatt



Tápió Natúrpark

Szerző: Tápió Közalapítvány

- **A kihirdetés éve: 2019**
- **Területe: 18 településen 729 km², 75 000 lakos**
- **Települései: Sülysáp, Káva, Kóka, Uri, Gomba, Bénye, Pánd, Tápiószecső, Tápióság, Tápióbicske, Nagykáta, Tóalmás, Szentlőrincváta, Farnos, Tápiószéle, Tápiószentmárton, Tápiószőlős és Tápiógyörgye**
- **Képviselője és működtetője: Tápió-vidék Természeti Értékeiért Közalapítvány (rövid név: Tápió Közalapítvány)**
- **Székhely: 2711 Tápiószentmárton, Kossuth L. u. 3.**
- **Honlap: www.tapionaturpark.hu**

A natúrpark délnyugati részén vadvirágos löszdombok húzódnak

A MEGALAKULÁS ELŐZMÉNYEI

A Tápió Natúrpark a Közép-magyarországi régió első natúrparkja, mely 2019. június 22-én alakult 18 település összefogásával Pest megye délkeleti részén, a főváros szomszédságában. A natúrpark létrehozásának gondolata a Tápió menti térség fejlesztési terveiben már az ezredforduló táján felmerült, és számos ökoturisztikai fejlesztés indult el, mely a későbbi natúrpark létrehozását megalapozta.

TERMÉSZETFÖLDRAJZI JELLEMZŐK

A Tápió Natúrpark a Gödöllői-dombság és az Alföld találkozásánál fekszik, ezért mind domborzatában, mind tájkarakter szempontjából meglehetősen sokszínű. Területén számos különböző élőhely fordul elő egymás közvetlen szomszédságában a löszdombok erdein, vadvirágos gyepein keresztül a vizenyős réteken át egészen a kopár szikésekig.

Települései több szomszédos kistájat is magukba foglalnak, ami tovább gazdagítja az élőhelyek sokféleségét. Közonti részét a Tápió-vidék, mint földrajzi kistáj alkotja, nyugati része a Gödöllői- és Monor-Irsai-dombsággal határos, északról és keletről a Hatvani-sík, valamint a Jászság határolja, délről pedig a Gerje-Perje-sík szegélyezi. Névadó folyója a Tápió, melynek alsó és felső ága északnyugatról délkeletre fut, sok helyütt egymással szinte párhuzamosan. Legjelentősebb mellékfolyója a Hajta-patak, melynek oldalágai mentén egykor kiterjedt mocsárvilág nyújtózott Farmostól egészen Jászberényig, és ma is az egyik legjelentősebb természetvédelmi terület.

TÁJI ADOTTSÁGOK, TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

A natúrpark területén több mint 4500 ha országosan védett terület helyezkedik el 12 kisebb nagyobb tömbben a Tápió-Hajta Vidéke Tájvédelmi Körzet részeként, melyek a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság felügyelete alá tartoznak. De még közel ugyanennyi Natura 2000-es terület és több, az önkormányzatok által kijelölt helyi védettségű terület is található a térségben. Élővilágában a táji sokszínűség következtében mind a középhegységi, mind az alföldi

*A Blaskovich Múzeum Tápiószelén**A homoki gyepek védett növénye a fekete kökörtin*



flóraelemek is megtalálhatóak. Legnagyobb kiterjedésű egybefüggő védett területe Nagykáta és Farnos között húzódik, melyet vizezős rétek, mocsarak, löszgyepek és szikes foltok mozaikja alkot. A nagykáti Nyík-réten legel a nemzeti park impozáns megjelenésű szürkemarha-gulyája a hortobágyi pusztát idéző, festői környezetben. Itt található a fátyolos nőszirm legnagyobb hazai állománya, a több ezerre tehető tavaszi hérics, vagy az Alföldön ritka nagy pacsirtafű és selymes peremizs jelzik a vidék háborítatlanságát. Keletre a farmosi I–II-es tározó nagy kiterjedésű nádasai és szikesei egészen a faluig beérnek. A nádas még ma is gazdag madárvilágot már 15 éve folyamatosan kutatják a Farmosi Madárvárta szakemberei és önkéntesei, akik minden év augusztusában szabadon látogatható gyűrűző táborát üzemeltetnek. De hasonlóan jó vízimadár-élőhely a tápiószecsői halastavak környéke is, ahová az MME helyi önkéntesei minden évben madarásztúrát szerveznek az októberi madármegfigyelő napok keretében.



Kirándulócsoport a farmosi Sóvirág tanösvényen

homoki nőszirm, fekete kökörcsin – nyújtanak otthont, árvalányhajas gyepi igazi kiskunsági hangulatot idéznek.

HAGYOMÁNYÖRZÉS ÉS KULTURÁLIS ÉRTÉKEK

A natúrpark területén több, a XVIII–XIX. században épült nemesi kastély és kúria őrzi az egykori birtokosok emlékezetét. Legimpozánsabb megjelenésű a tóalmási Andrássy-kastély, melyet csodálatos angolpark vesz körül, idős faóriásokkal, tavakkal és sétányokkal tarkítva. Tápiószelén található az ország egyetlen, a be-



Régi parasztház a tápiósági Öregfaluban

rendezéseit teljesen épségben megőrző nemesi kúriája, a Blaskovich Múzeum, melyet egykori lakói már életükben múzeumként használtak. A Blaskovich fivérek szinte minden vagyonukat műgyűjteményük gazdagítására és a térség régészeti feltárására fordították. Így került elő számos szkíta és szarmata kori feltárás mellett a tápiószentmártoni Attila-domb ásatása kapcsán az aranyszarvas, melyet ma is a Magyar Nemzeti Múzeumban őriznek. Szintén a Blaskovich családhoz kötődik a térség legendás szülötte, Kincsem, a verhetetlen csodakancsa, aki a szentmártoni legelőkön nevelkedett, és világhírűvé tette a magyar lóversenyzést.

Sajnos, az egykori népi építészeti örökségét alig találjuk meg a térségben, a nádfeleles alföldi parasztházak emlékét már csak a falumúzeumok és egy-egy romos lakóház őrzi. Legtöbbet Tápiószék Öregfalú részén találunk, ezekből egy-kettőt fel is újíttak vendégháznak vagy egyéb célokra. A hagyományörzés területén több településen is ápolják az 1848–49-es szabadságharc emlékezetét. Tápiószék és Nagykáta határában rendezik meg minden év április 4-én az ún. „hídi csatát”, mely a tavaszi hadjárat egyik győzedelmes ütközetének állít emléket. A tápiószéki csata a leglátványosabb hadi játékká nőtte ki magát az elmúlt 30 évben, melyre több ezer látogató és hagyományörző érkezik az ország minden részéről.

AJÁNLOTT TURISZTIKAI PROGRAMOK, CÉLPONTOK

Ökoturisztikai programok közül országosan legismertebb a már másfél évtizedre visszanyúló farmosi békamentés, melyre minden márciusban várják az önkéntes segítők. A mentés csúcspontjaként a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság a helyi civilszervezetekkel együttműködve minden évben megrendezi a Békamentő-Gólyaváró



A nemzeti park szürkemarha-gulyája a Nyík-réten



A Kékbegy tanösvény pallósora a farmosi nádasban



Családi Napot is, melyre változatos gyerekprogramokkal és helyi kézműves-termelői vásárral várják a látogatókat. Kiránduló csoportok számára a farmosi Vízparti Élet Háza Természetvédelmi Oktatóközpont munkatársai szerveznek egész napos programokat az óvodástól a nyugdíjas korosztályig. Az oktatóközpont állandó kiállítása a Tápió-vidék legjellemzőbb élőhelyeit mutatja be egy hatalmas dioráma keretében, valamint hat nagyobb akváriumban a Tápió halai élőben is megtekinthetők. A kiállítás mellett lehetőség van a környező tan-

ösvények és élőhelyek bejárására szakvezetéssel, vagy lovas kocsival hosszabb túrákat is tehetünk a szomszédos védett területeken. Iskolás csoportok számára a Tápiógyörgyén működő Bibicfészek Erdei Iskola, Tápiószentmártonban pedig a Hajta Partja Erdei Iskola biztosít többnapos programokat. A natúrpark több településén is kitéblázott tanösvények segítik a települések és az élőhelyek megismerését. Ezek látogatásához előzetes időpontegyeztetéssel szakvezetés is kérhető. De az év folyamán vannak előre meghirdetett tájséták és teljesítménytúrák (Kincsem, Aranyzarvas, Sóút, Mackó, Nősirom, Tápió–Hajta) is, melyekre be lehet jelentkezni. Az utóbbi években egyre több érdeklődőt vonzanak az ország minden részéről a különböző Tápió menti futónapok (Sülysápi, Szecsői Futónap, Libaterelő) is, melyekhez legtöbb esetben egyéb túralehetőségek is kapcsolódnak.

**A Felső-Tápió medre
Tápióbicske határában**

egyre több érdeklődőt vonzanak az ország minden részéről a különböző Tápió menti

futónapok (Sülysápi, Szecsői Futónap, Libaterelő) is, melyekhez legtöbb esetben egyéb túralehetőségek is kapcsolódnak.

A kulturális programok közül kiemelkedik a már említett „hídi csata” hadijátéka, melyet minden évben április

**Kerékpáros
túrázók
a Nagy-nádas
töltésén**



Jelenet a tápióbicskei hídi csata ütközetéből

4-én rendeznek meg. A már szintén hagyománnyá váló tápiószelei tárogatófesztivál, melyen főként népzenei előadók lépnek fel. A térség legnagyobb gasztró-kulturális ünnepe a Tápiófeszt, mely minden év szeptember elején kerül megrendezésre Nagykátán, a Kátai Nemzetközi Tánctalálkozóval, térségi főzőversennyel, kirakodóvásárral és koncertekkel egybekötve. A natúrpark más településein is rendeznek népszerű gasztró-kulturális fesztiválokat. A tápiósági Rétesfesztiválra, a szecsői Ürgés Fesztiválra, a toalmási Sörfesztiválra, a gombai PegaPata Parádéra évről évre egyre többen érkeznek.

Állandó kiállítással a tápiószelei Blaskovich Múzeum és a helyi falumúzeumok, tájházak várják a látogatókat, melyek szinte minden településen megtalálhatóak. Valamint a tápiószentmártoni Kincsem Lovasparkban egy kis múzeum mutatja be a verhetetlen csodakanca életét. A Kincsem Lovaspark egyben a feltöltődni és gyógyulni vágyók célpontja is a gyógyhatásáról ismertté vált Attila-dombbal és a kényelmes szállodai környezettel. A kapcsolódásra nyújtanak remek lehetőséget a natúrpark gyógyfürdői és strandjai is. Tóalmáson, Nagykátán, Tápiószentmártonban és Tápiógyörgyén meleg és hűs vízümedencék egyaránt várják a fürdőzni és pihenni vágyókat.

A Tápió Natúrpark településeinek életéről, programjairól naprakész információkat kaphatnak az interneten is elérhető Tápió+ magazinból, a Tápió Natúrpark honlapjáról és közösségi oldaláról.

Fotók: Antalicz Csaba, Németh András, Vidra Tamás

Tárogatófesztivál

Lovas kocsis kiránduláson a nagykátai határban

Horgászbottal a Körösök völgyében



Ha ennek a lehetőségeiben sokszínű tájegységnek természethez köthető rekreációs súlypontjait tesszük nagytító alá, nem lehet figyelmen kívül hagyni a horgászati hobbi jelentőségét. Az alföldi Körös-vidék tradicionálisan a horgászat egyik kiemelkedő fellegvárának számított mindig is, a mai időkben pedig több tízezer horgással, intenzíven halasított folyók, holtágak, bányatavak és csatornák garmadáival páratlan kiszolgálója az igényeknek. Jelentőségét mi sem mutatja jobban, mint hogy a halfogás élményét keresők tábora mind létszámában, mind gazdasági mutatóiban messze felülmúl minden más környezetturisztikai rétegződést a térségben. És ez a történet még csak most kezdődik igazán...

A horgászat Körös-völgyi hőskora

Horgászberkekben már az 1960–80-as években is jól csengett a Körös-vidék neve. A rengeteg természetes vízfelület, különösen a folyók és holtágaik nagy száma egyrészt gyorsan erősödő korai horgásztársadalmi viszonyokat teremtett a térségben, másrészt országosan is vendégforgász-csalogató fogási élményeket kínált.



Ez a kedvező státusz a 2000-es évekre kifejlődő számos negatív folyamat hatására kétségkívül meggyengült (vízszennyezés, halászat, élőhely-degradáció stb.), de visszaerősödése az utóbbi években olyan látványos lendületet vett, amelynek hatására a Körösök völgyének alföldi területein a horgászat ismét fénykorát kezdi élni.



Archív fényképek a Körös-vidék horgászéletének hőskorából – forrás: Körös-Horgász magazin / Békési Horgász Egyesület

A KHESZ Békéscsabai központi irodájának helyet adó 2017-ben felújított „horgász-vadász székház” utcafronti képe



Óriási méretű halász emelőháló a Hortobágy-Berettyó folyó hármaskörösi torkolatának közelében 2008 áprilisában – ez ma már történelem

Ennek az egyedülálló horgászati potenciálnak hatalmas lökést adott a közelmúlt néhány olyan történelmi fordulópontja, mint a Magyar Országos Horgász Szövetség szervezeti átalakulása, a természetes vízi kereskedelmi halászat 2016. évtől történő betiltása, illetve ezzel egyidejűleg a korábban döntő arányban halászkészítésben lévő vízterületek horgászati hasznosításba adása.



Az egykori Körös-vidéki halászhíven ma már kizárólag horgászat folytatható

Utóbbi momentummal a Körösök vidékén már korábban is legfőbb horgászszervezetnek számító Körösvidéki Horgász Egyesületek Szövetsége – mintegy négyszeres vízterület-bővüléssel – a térség legfőbb vízhasznosítójává, Magyarország egyik legjelentősebb, legnagyobb területi lefedettséggel rendelkező horgászszervezetévé vált.



A Körösvidéki Horgász Egyesületek Szövetsége

(www.khesz.hu)

A Körösvidéki Horgász Egyesületek Szövetsége (rövidítve KHESZ) 1993. szeptember 23-án alakult a Magyar Országos Horgász Szövetség Békés Megyei Intéző Bizottságának utódjaként. A Körös-vidék horgászegyesületeinek és horgászainak érdekképviseleti és érdekvédelmi szervezeteként jelenleg mintegy 94 tagesegületében 24.000 főt meghaladó horgászt tömörít (2019. évi adat). A Körösök vízrendszerében 2400 ha horgászvizet kezel, ezzel a térség fő vízkezelője.

A Békés megyei horgászszövetség legutóbbi, 2017. évi tisztújító közgyűlése



A szövetség a területi jegy bevételeinek több mint 55%-át haltelepítésre fordítja, így a KHESZ-vizekbe éves szinten közel egymillió darab ivadék és mintegy 2000 mázsa korosztályos hal kerül (ponty, süllő, harcsa, csuka, vegyes keszeg, menyhal, compó, sügér, balin, kecsege és jászkeszeg). A halállomány védelmét, illetve a horgászat jogszabályi feltételeinek ellenőrzését 14 fő hivatásos KHESZ-halór látja el, akik a saját területeik rendszeres bejárása mellett a rendvédelmi szervekkel, a tagesegületek társadalmi halőreivel, valamint esetenként a szomszédos megyék halőreivel szoros együttműködésben rendszeresen hajtanak végre összevont halórzési akciókat a frekvenciátaltabb vízterületeken.

A Körösvidéki Horgász Egyesületek Szövetsége a fogási élmények növelése céljából számos halfaj extra méretű egyedeit, illetve kuriózumként kecsegeket is rendszeresen telepít vizeibe



A halóri feladatellátás és jogi háttérének reformjai következtében a jogkövető horgászmagatartás sokat javult az utóbbi években





A gyomaendrődi Fűzfás-zugi-holtágon 2019-ben kialakított versenypálya országos horgászversenyek megrendezése előtt nyitott kaput Békés megyében

A KHESZ további fő tevékenységei közé tartozik a tag-egyesületek megyei, regionális és országos érdekképviselete, működési feltételeinek segítése. Teljeskörűen forgalmaz a horgászathoz szükséges okmányokat, kiadványokat, valamint bizományos horgászjegy-értékesítési rendszert működtet a megye nagyobb településein lévő frekventált horgászboltokban és üzletekben. Versenyszakbizottsága országos és megyei szintű sporthorgászversenyeket rendez, versenycsapata eredményesen képviseli Békés megyét az országos versenyhorgász mezőnyben. Az ifjúságnevelés terén kiemelkedően pozitív hatást fejt ki a 2010-es évektől működtetett Ifi Horgászklubja révén, amely számos gyerekprogramot és nyári táborokat szervez

minden évben.



Táborozó
gyerekek
Szilvási Szilárd
világ bajnok versenyhorgással – az ifjúságnevelés fontos szerepet kap a horgásszövetség célkitűzéseiben

A legfrekvenciáltabb horgásszövetségi vízterületek

FOLYÓK

A Körösvidéki Horgász Egyesületek Szövetsége több mint 300 kilométernyi élővíz kezelője. A vidék folyói mederjellegeiket tekintve igen változatosak, ezáltal a horgászat lehetőségeinek rendkívül széles spektrumát kínálják fel. Jól érzékelteti mindezt, hogy míg a Sebes-Körös magyarországi felső szakasza egy sok helyen gázolható, keskeny, zátonyos folyó, addig a Hármaskörös néhol száz méter széles medre akár 13 méternél is mélyebb vizeket rejt. Ennek következtében a finomszereléses módszerek számos válfaja, a pergetés, a bojlizás és a

legyezőhorgászat egyaránt ideális módon gyakorolható. A horgászatban számottevő halaink szinte mindegyike általános ezekben az élővizekben. Leggyakrabban a keszegfélék számos faja, tőponty, balin, süllő, harcsa, csuka, sügér, domolykó, márna, amur, ezüstkárász, fehér busa, egyes helyeken paduc, kőszüllő, menyhal kerül horogvégre. Sok parti horgászhelyet, könnyű megközelítési lehetőséget a települési környezetek kínálnak, különösen frekventált helyszín Békés, Gyomaendrőd és Szarvas térsége.

Hármaskörös (1), Hortobágy-Berettyó (2), Kettőskörös (3), Sebes-Körös (4), Berettyó (5), Fekete-Körös (6), Fehér-Körös (7)

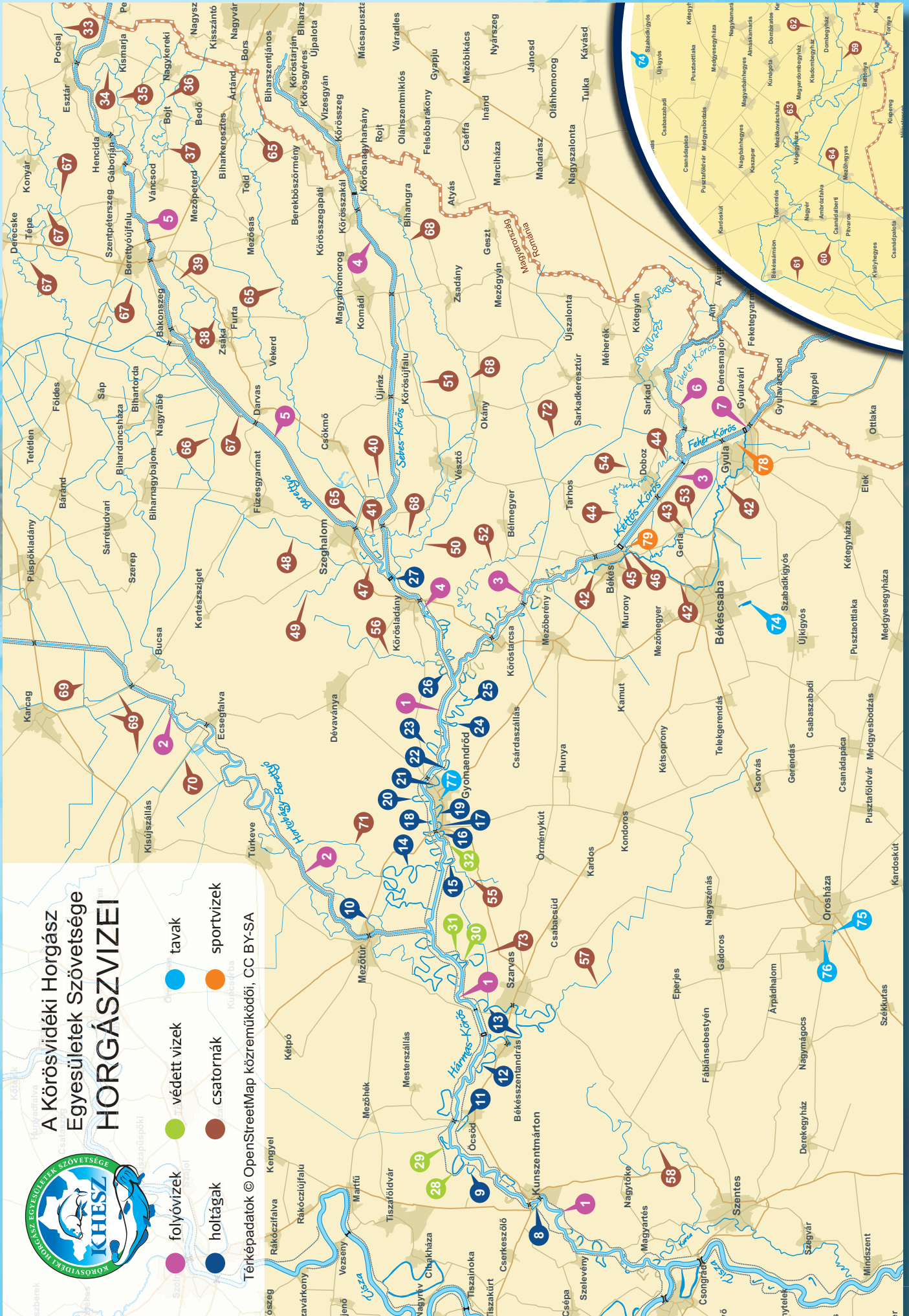


HOLTÁGAK

A KHESZ több mint 20 holtág hasznosítója. Ezek között a hazánk legnagyobb holtmedrei között számon tartott Kákafoki- és Peresi-holtág majd 30 km hosszú medrei is megtalálhatóak. Néhány közülük védett, úgynevezett „szentély” holtág, amelyen tilos horgászati tevékenységet folytatni. A rendszeres halasításnak és zártvízi állománynevelésnek köszönhetően

a holtmedrek egész évben kiegyenlített fogási lehetőségeket kínálnak, főként a háromnyaras- és a keszegfélék tekintetében. A főképpen már régebben hasznosított







ségben. További kedvelt, jó fogási lehetőségeket kínáló helyszínnek számít a Büngösdi-főcsatorna, a Folyáséri-főcsatorna és a Holt-Sebes-Körös-főcsatorna is. Legjellemzőbben ponty, ezüstkárász, csuka, amur, compó, sügér, bodorka, vörösszárnyú keszeg, törpeharcsa fogása jelent eredményeket ezeken a vízterületeken.



holtágakban a ragadozó és a békés halaknak egyaránt kapitális egyedeket rejtő állománya található. Legfrekvenciáltabb holtági vízterületnek a legkiemelkedőbb horgászturisztikai idegenforgalmat is generáló szarvas-békésszentandrás Holt-Körös, továbbá a Félhalmi-holtág, a békésszentandrás és a gyomai Sirató-holtágak, illetve a Fűzfás-zugi-holtág számítanak.



Betekincs-holtág (8), Kerekes-zugi-holtág (9), Álom-zugi-holtág (10), Öcsödi-holtág (11), Békésszentandrás Sirató-holtág a Kákafoki összekötő csatornával (12), Szarvas-békésszentandrás Holt-Körös (Kákafoki-holtág) (13), Peresi-holtág (14), Nagyfokzugi Holt-Körös (15), Endrőd-révizugi-holtág (16), Endrőd-Középső-holtág (17), Kocsorhegyi-borbélyzugi-holtág (18), Fűzfás-zugi-holtág (19), Német-zugi-holtág (20), Hantosterti-holtág (21), Torzsás-zugi-holtág (22), Gyomaendrődi Sirató-holtág (23), Danzug-holtág (24), Félhalmi-holtág (25), Folyáséri-szilvarévizugi-holtág (26), Sebes-Körös-holtág (27)

VÉDETT VIZEK

Gyiger-holtág (külön zöldhatósági engedéllyel horgászható) (28), Őzény-zugi-holtág (29), Aranyosi-holtág (30), Borza-holtág (31), Kisfoki-holtág (32)

CSATORNÁK

A Békés megyei horgászszövetség közel félszáz csatorna hasznosítója. A Gyulát, Békéscsabát és Békés városát is összekapcsoló Élővíz-csatorna fokozott horgászati népszerűségnek örvend, hiszen unikális horgászati különlegessége, hogy a belvárosok környezetén belül is olyan horgászélményekben lehet részesülni, amelyeket korábban csak nagyobb horgászvizek kínáltak a tér-

Nagyér-csatorna (33), Esztár-nagymarjai-csatorna (34), Hencida-csereerdői-csatorna (35), Kis-Körös-csatorna (36), Ördögárki-csatorna (37), Zsáka-furtai-csatorna (38), Nyártói-csatorna (39), Poltralápi-csatorna (40), Pappzugi-csatorna (41), Élővíz-csatorna teljes szakasza (42), Gerlai-holtág (43), Vargahossza-főcsatorna (44), Dánfokéri-csatorna (45), Dánfoki-Diófás csatornák (46), Szeghalmi-főcsatorna (47), Szeghalmi-övcatorna (48), Szeghalmi megcsapoló-csatorna (49), Dióéri-főcsatorna (50), Cigányfoki-főcsatorna (51), Büngösdi-főcsatorna (52), Pósteleki-főcsatorna (53), V3-as Óvári-csatorna (54), Fazekaszugi-főcsatorna (55), Folyáséri-főcsatorna (56), Dögös-kákafoki-főcsatorna (57), Veker-csatorna (58), Battonyai-nagycsatorna (59), Királyhegyesi-csatorna (60), Sámson-apátfalvai-csatorna (61), Cigánykaér-csatorna (62), Százázér-csatorna (63), Mezőhegyesi Élővíz-csatorna (64), Kutas-főcsatorna; Kutas-patak; Kutas-csatorna (65), Alsó-Ó-Berettyó-csatorna (66), Kálló-csatorna a Derecskei-, Konyári-, Tépe-horgasi-ággal (67), Holt-Sebes-Körös-főcsatorna (68), Villogó-főcsatorna; Karcagi-főcsatorna (69), Kakat-főcsatorna (70), Malomzug-simafoki-csatorna (71), Almári-csatorna (72), Malomzug-décsipusztai-csatorna (73)



Kiemelkedő fogási élmények, élénkítő turisztikai hatások

A Körös-vízrendszer Békés megyében központosuló horgászati adottságai mindig is egyedülállónak számítottak, de a KHESZ horgászturisztikai szempontokat is fokozottan előtérbe helyező vízhasznosítási gyakorlata és az általánosan jónak mondható, nem ritkán kapitálisabb halak jelentette fogási élmények révén az itt található horgászvizek egyre vonzóbb rekreációs célpontot jelentenek. Nem csupán a helyi horgászok sokasodnak ezeknek a vizeknek a vonzáskörzetében, de az idelátogató vendéghorgászok száma is mára többesre nagyságrendűvé vált. Magyarország mellett Románia

határ menti térségei is egyre erősödő küldőterületnek számítanak, az ide látogató horgászok a bő halállomány, a vizek szépsége és vadregényessége miatt szívesen térnek vissza.

Pergetőverseny rajtja 2016 őszén – A Körösök völgye alföldi területeinek természetes vízi gazdagsága révén kiemelkedő környezetturisztikai ágazattá válhatott a horgászat

A horgászat élénkülése számos térségben (például Szarvas és Gyomaendrőd) szinte lökészerű gazdasági növekményekkel járt a szállás-vendégfogadás, horgászboltok forgalma, vízparti ingatlanok értékesítése és azok árértéke tekintetében. Azonban mindez még korántsem a jéghegy csúcsa. A Körösök völgyének horgászati lehetőségei olyan kivételes potenciálokat hordoznak magukban, amelyek feltárása éppen csak elkezdődött. Ilyen jelen- és jövőképpel alighanem egyetlenegy természethez kapcsolható szabadidős szegmens sem büszkélkedhet a térségben. Nehéz jóslatokba bocsátkozni, hogy civil társadalmi, turisztikai és gazdasági hatásiban merre felé is vezet pontosan a vízpartjaink útja, de annyi bizonyos, hogy a horgászat által egy valódi Körös-völgyi rekreációs sikersztóri meg születésének lehetünk tanúi.

Fotók: Tószögi György

TAVAK

Számos kisebb-közepes méretű horgászto mellett a Körös-vidék legnépszerűbb és egyben egyik legnagyobb tavi vízterülete, a békéscsabai Fás-tó is horgászszövetségi hasznosításban áll. A Békéscsaba déli városrészében található 45 hektáros bányató könnyű megközelíthetősége, a gondozott parti övezet, a számos remek horgászállás méltán teszi közkedvelté. Legendás hírét azonban leginkább kiváló halállománya, a szép dévérek, a süllők és a nagypontyos horgászélmények öregbítik.

Fás-tó (74), Orosházi Béke homokbánya horgászto (75), Gyopárosi tavak (északi, középső és déli tó) (76), Vajda-tó (77)

SPORTHORGÁSZATI JELLEGŰ VÍZTERÜLETEK

A Körösvidéki Horgász Egyesületek Szövetségének vízterületei között úgynevezett sporthorgászati jellegű horgászvizek is megtalálhatóak. A gyulai Poklás-csatornára, illetve Békésen a Diófás-csatorna Dánfoki Üdülőközpont területén belüli csatornarészére mint kiemelten halasított vízterületekre speciális horgászrend vonatkozik, amely fokozott hangsúlyt fektet a sporthorgászszerlelemisre.

Poklás-csatorna (78), Dánfoki-Diófás-csatorna (Dánfoki Üdülőközpont területén belüli csatornarésze) (79)

Tanyák a Körösök Körül

Szerző: Pócsi Gabriella



– Egy új kezdeményezés a békési tanyavilágban

Békés megyében – az ország más tanyás térségeihez hasonlóan – a tanyavilág egyre színesebb arcát fedi fel a 2000 évek kezdetétől. Továbbra is találkozhatunk klasszikus tanyákkal, ahol a mezőgazdasági termelés és háztáji gazdálkodás jellemző – igaz ezen tanyák aránya egyre alacsonyabb, és többnyire az idősebb korosztály óvja, védi ezeket az értékeket. Egyre nő a száma azon tanyáknak, amelyek újabb és újabb feladatokkal bővítik gazdaságukat, vagy akár teljesen új szerepet adnak számára – már-már nem is klasszikus gazdaságként működve. Egy közös pontja azonban mindegyiknek van: a hagyományos tanyagazdaság egyes értékeinek őrzése, továbbörökítése a jövő nemzedék számára.

A Körösök Völgye Natúrpark Egyesület, mint natúrpark, egyik kiemelt célja a tájértékek megőrzése, így nem volt kérdés szerveztünk számára, hogy azt az értékörzést, amelyet a tanyavilág egy jelentős része ma is továbbvisz, valamilyen módon segítsük. Így jött létre a Tanyák a Körösök Körül tanyahálózat és tanösvény gondolata. Hosszú távú célunk egyrészt hozzájárulni a tanyák, mint az Alföld egy jellegzetes tájértékének megőrzéséhez, másrészt célunk a tanyagazdaságok támogatása és segítése a tevékenységeik során, valamint a hálózatot érintő marketingtevékenységekkel a tanyák népszerűsítésének segítése. A 2018-ban létrejött hálózat két fő elemből áll. Az első egy Tanyasi tanösvény – melyhez 10 településről 15 tanya csatlakozott –, Szarvastól egészen Tarhosig mutatja be a Natúrpark és egyben Békés megye tanyavilágának jelenét, múltját, fejlődési útjait. A másik fő elem a Nyitott tanyagazdaságok hálózata, melyhez olyan tanyagazdaságok csatlakoztak, amelyek a tanyasi élet mindennapjait szívesen bemutatják az érdeklődők számára. A hálózat tagjai között tudhatunk több évtizedes múlttal rendelkező tanyagazdaságokat, tanyasi közösségi tereket, a falusi szálláshely és falusi vendégasztal szolgáltatásban jártas tanyákat. De

megismerkedhetnek a tanyára látogatók a tanyasi élet mindennapjaival, a tanyasi életmód összetettségével és szépségeivel is.

De kik is ők? Kik azok, akik a megyében elsőként alapító tagjai lettek a Tanyák a Körösök Körül hálózatnak? Jelen cikk azon célból készült, hogy megismerhesse mindenkivel egyrészt a hálózat tagjait, tevékenységeit; másrészt, hogy betekintést nyerhessünk a XXI. századi tanyavilág életébe.

SZARVAS KÖRNYÉKI TANYAVILÁG

Szarvas és környékén napjainkban még mindig egy erősen tanyásodott, többnyire sortanyás tanyahálózattal találkozhatunk. A térségben kiemelten magas a rekreációhoz, vendéglátáshoz kapcsolódó funkcióváltás, amely a Kákafoki-holtágra épülő turizmusnak köszönhető. Ennek egy példája a **Bartha Porták** is. A térségben alacsony a mezőgazdasági funkcióval rendelkező, hagyományos tanyák aránya, azonban itt található a megyében az egyik klasszikus, már-már falusi képet öltő tanyabokor, Szarvas-Ezüstszőlő.

BARTHA PORTÁK

A Bartha Porták falusi szálláshellyel, dézsafürdős nyaralóival, helyi ízekkel és székely szoborparkjával várja a térségbe látogatókat.



CSORVÁS KÖRNYÉKI TANYAVILÁG

Csorvás is az erősen tanyásodott térségek közé sorolható. Békéscsaba közelségének köszönhetően a külterületi népességszökkenés valamelyest kisebb arányú, azonban itt is találkozhatunk romos és előregő tanyákkal is. A térségben továbbra is meghatározó az agrár- és lakófunk-

ció, melyre kiváló példa a tanösvény ezen megállója, a közel 100 éves **Eszter-tanya**. Az Eszter-tanya kiváló példája a tradicionális tanyának, ahol a lakó- és munkahely egysége megjelenik. Azonban itt is megfigyelhető a funkcióbővítés: falusi szálláshelyként is működik, valamint falusi vendégasztal szolgáltatással is rendelkezik a tanya, korhű, hagyományos keretek között.

ESZTER-TANYA

A falusi szálláshely és vendégasztal mellett a tanyapedagógia program keretében a gyerekek aktívan átélhetik a tanyai élet mindennapjait – ha csak néhány napra is, de részesévé válhatnak annak.



BÉKÉSCSABA KÖRNYÉKI TANYAVILÁG

Békéscsaba a mérsékelten tanyásodott, megújuló tanyás térségek közé sorolható. A térség megújulásának köszönhetően – más tanyás területekkel ellentétben – egy fiatalabb korszerkezet tapasztalható itt. Mai napig a lakófunkció és a gazdasági funkció jellemzi tanyavilágát, ahogy azt a **Nagy-Réthy-tanya**, az **Ilonka Gyümölcsöse** vagy a klaszszikus tanyasi életmód egyik kiváló példája, a **Zahorán-tanya** is mutatja. Az elmúlt években a tanyasi vendéglátás is

megjelent, melynek egyik kiváló példája a **Frankó-tanya**. Számos tanyagazdaság esetében megfigyelhető, hogy a gazdasági funkcióval rendelkező tanyák tulajdonosai már nem a tanyán, hanem belterületi ingatlanjaikban laknak visszatérve ezzel a tanyavilág kialakulásakor jellemző életmódhoz, melyet a **Koronás kert** és a **Herczegi Ízek** is igazol. Mindemellett a lovastanyák is igen nagy arányban képviseltetik magukat – **Nimród Lovastanya** –, de több egyedi funkcióval is találkozhatunk itt, mint például a tanyasi közösségi térként működő **Remonda-tanyával**.

NAGY-RÉTHY-TANYA

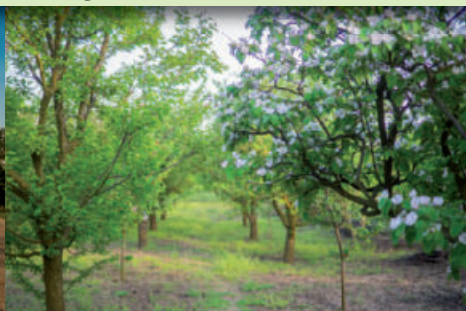
Réthy Zsigmond egykori tanyája a tradicionális tanyasi élet példája mellett – ahogy azt korábbi tulajdonosa jellemezte – a tanya = „autogén relaxáció”.





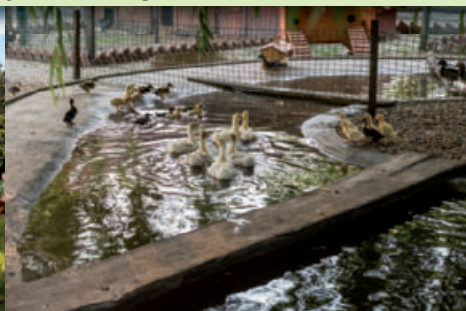
ILONKA GYÜMÖLCSÖSE

Az iskolások tanulmányi kirándulás keretében bepillanthatnak a kertben végzendő munkafolyamatokba. A látogatók gyümölcserés idején megtekinthetik a szüretelést és kérésre betekinthetnek a feldolgozásba, a már feldolgozott termékekből kóstolhatnak.



ZAHORÁN-TANYA

A Zahorán-tanyán a klasszikus életformával, a gazdaudvarban őshonos állatokkal, valamint egy hagyományos, már-már elfeledett kézműves tevékenységgel találkozhatunk – angóra nyúl és a cigája juh gyapjújának feldolgozása, szövése és fonása.



FRANKÓ-TANYA

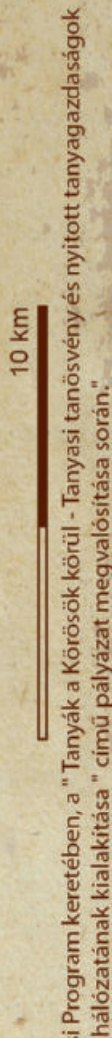
A Frankó-tanya vendégei megtekinthetik a tanya gazdag és színes háztáji gazdaságát, elkészíthetik saját halsukájukat, és a gyerekek akár egy rendhagyó környezetórán is részt vehetnek, míg a távoli vendégek akár el is tölthetnek néhány éjszakát a tanyán.



KORONÁS KERT

A gyümölcsfákkal tarkított kertben számos ízletes gyümölcs található, érési sorrendben folyamatosan kóstolhatók, valamint a vendégek bekapcsolódhatnak a finom gyümölcsök szedésébe, magvalásába, befőzésébe és aszalásába is.







HERCZEGI ÍZEK

A Herczegi Ízek Rózsakertje szakmai vezetéssel megtekinthető, az ott készült termékek (viráglekvárok, gyümölcslekvárok, szörpök) megvásárolhatók.



NIMRÓD LOVASTANYA

A Nimród Lovastanya lovasoktatással, szabadidős tevékenységekkel és színes rendezvényekkel várja vendégeit.



REMONDA-TANYA

Tanyasi közösségi térként sokszínű programokkal várja vendégeit az egyesület: táborok, foglalkozások a környezettudatosság, egészséges életmód, „hagyományos tanyasi gasztronómia” témákban. A lovasoktatás nemcsak a lovaglást, hanem egy lovas tanya mindennapi életének megismerését is magába foglalja.



KÉTSOPRONY KÖRNYÉKI TANYAVILÁG

Kétsoprony az erősen tanyásodott térségek közé sorolható. Békéscsaba közelségének és a szlovák hagyományoknak köszönhetően a külterületi népességcsökkenés valamelyest kisebb arányú, azonban itt is találkozhatunk

romos és öreg tanyákkal. A térség meghatározó, egyben közösségformáló erővel bíró tanyája a **Kemencés-tanya**, amely noha ma már nem a hagyományos funkciókkal bír, mégis tanyasi közösségi térként egy olyan új funkciót ad a tanyának, amely révén a hagyományos tanyasi tevékenységek megőrizhetők.

KEMENCÉS-TANYA

Fő funkciója a közösségi programok szervezése a tradicionális tanyasi életmód megőrzése és elemeinek visszatartása céljából.



SZABADKÍGYÓS KÖRNYÉKI TANYAVILÁG

Békés megyében a déli területekhez hasonlóan Szabadkígyós is a kevésbé tanyásodott települések közé tartozik. A térséget az elmúlt fél évszázadban a tanyaháló-

zat folyamatos zsugorodása jellemezte, így minimálisra csökkent a lakott tanyák száma. Ilyen kivétel a **Kereki Kertek**, amely többek között Békéscsaba közelségének és a piacra termelő gyógynövénytermesztésnek is köszönheti fennmaradását.

KEREKI KERTEK

A Kereki Kertek vendégeinek a fűszer- és évelő növények gondozásáról tartanak tájékoztatót, valamint betekintést nyerhetnek a fűszer- és évelő kertészet aktuális munkáiba.



TARHOS KÖRNYÉKI TANYAVILÁG

A Békési járásban a tanyahálózatot kisebb megújulás, a gazdasági és lakófunkció megléte jellemzi. Itt magasabb az előregedő tanyák aránya, azonban találkozhatunk erős

gazdasági funkcióval bíró tanyákkal is, mint például a **Libás-tanya**. Hasonlóan a tanösvény egyes megállóihoz, itt is megmaradtak a hagyományos lakó- és gazdasági funkciók, azonban itt is funkcióbővülés (falusi vendégasztal, tanyasi közösségi tér) figyelhető meg.

LIBÁS-TANYA

A Libás-tanya falusi szálláshelyként, falusi vendégasztallal és Kultúrpajta programjaival várja vendégeit: Szent György-nap, új kenyér ünnepe, Márton-napi Ludasságok.



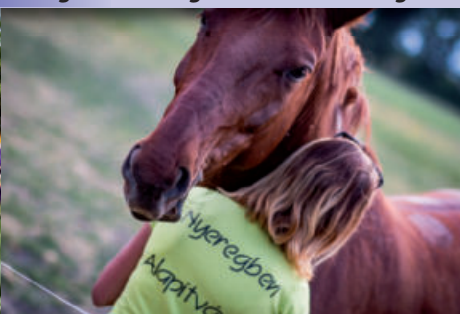
BÉKÉS ÉS MEZŐBERÉNY KÖRNYÉKI TANYAVILÁG

Mezőberény és Békés tanyavilága hasonló átalakuláson ment keresztül. A zsugorodást követően egy stabilizálódás és egy kisebb mértékű megújulás figyelhető meg. A két település külterületén mai napig megtalálhatóak a

fő tanyai morfológiai típusok. A belterülethez közeli és kiépített infrastruktúrával rendelkező külterületi részen több tanya is megújult, míg a távolabbi részen előregedést, megszűnést tapasztalhatunk. Békéscsabához hasonlóan itt is több tanya teljes funkcióváltáson ment keresztül, tanyából lovas tanya lett.

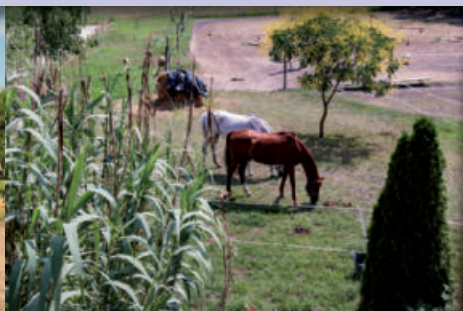
NYEREGBEN ALAPÍTVÁNY LOVAS TANYÁJA

A Nyeregben Alapítvány Lovas Tanyáján megtekinthető Mezőberény és környéke népi, paraszti, lovas eszközeinek gyűjteménye, továbbá falusi szálláshelyként falusi vendégasztal szolgáltatással és lovagoltatással várják vendégeiket.



SILVER HORSE RANCH

A Silver Horse Ranch a Békés városában élő „lovass társadalom” összefogásában, szakmai tapasztalatszerzés biztosításában, továbbá a lovassport népszerűsítésében aktív szerepet vállaló tanyagazdaság.



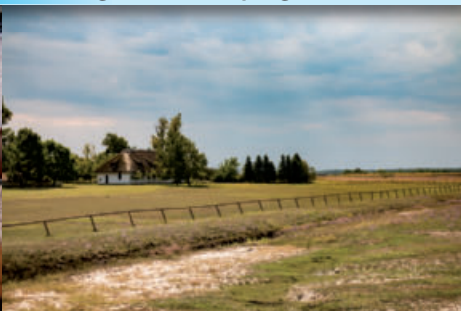
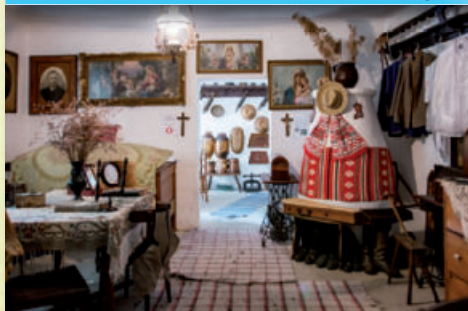
GYULA KÖRNYÉKI TANYAVILÁG

A szórt és bokortanyás térségéről ismert Gyulán az 1990-es éveket követően megállt a népességsökkenés, míg a külterület egyes részein növekedés volt tapasztalható. A megyében egyedülként kiemelten magas lett napjainkra a hobbitanyák száma, valamint a lakó- és gazdasági

funkció mellett a turizmus is egyre több tanyán meghatározó. Mindez Gyula turizmusban betöltött szerepének köszönhető. A **Steigervald-tanya** önmagában hordozza mindazt, ami ma egy klasszikus tanyasi diverzifikációt jelent, azaz aktív mezőgazdasági tevékenység és aktív turisztikai tevékenység valósul meg egy helyen egyszerre.

STEIGERVALD-TANYA

A Stigervald-tanyán a lovak, az őshonos és kisállatok, a természetvédelmi terület sajátos növény és állatvilága, valamint a Tanyamúzeum mellett rendelkezésre álló szabadidős és sportlehetőségek sokszínű programot kínálnak egy élményekben gazdag kiránduláshoz.



KARDOS KÖRNYÉKI TANYAVILÁG

Kardos és szomszédos települései a klasszikus tanyaközségek mintapéldái. Külterületeiken tanyasorokat és szórt tanyákat találhatunk hagyományos mezőgazdasági és lakófunkcióval. A térségben a rendszerváltozást követően sem szűnt meg a tanyavilág népességsökkenése, így egyre több lakatlan és romos tanyaival találkozhatunk. A tanösvény kardosi megállópontja a **Tusjak-tanya**, amely jó példa arra, hogy mit is jelentett régen és ma a fenntartható és környezettudatos életmód egy tanyán.

További információk a tanyahálózatról:



TUSJAK-TANYA

A Tusjak-tanya vendégei megismerhetik a klasszikus parasztudvar zégét-zugát, a tanyán élő állatokat (látványtetés, simogatás), és a háztáji termékek készítését is elsajátíthatják.





„Haza is kéne már menni,
Vájon mit fognak gondolni?
Sötét az ég alja, babám kísérv el haza,
Megszolgálom néked ezt valaha”

(Kalotaszegi gyűjtés)

NÉPZENE HATÁRTALANUL!

A Körösök völgyében immáron hagyománnyá vált, hogy a Csaba Kulturális Egyesület a Táncművészetért civilszervezet lelkes tagjai minden év június elején megszervezik a Kárpát-medencei Magyar Népzenei Találkozót Mezőmgyeren.



A szervezői csapat

2012-ben helyi kezdeményezésként Futó Zsolt ötletgazda megalakította a Magyar népzenei hallgatók internetes közösséget – a tagok száma mára már több mint 18.000

fő. Vannak köztük magyarországi, felvidéki, kárpátaljai, partiumi, erdélyi és délvidéki népzeneészek, népi együttesek és szervezetek és magánemberek is.

A csoportban 2015. év elején megszületett az igény, hogy a virtuális világból kiszakadva, személyesen ismerjék meg egymást, alkossanak egy valós közösséget, és egy szabad hétvégén találkozzanak egymással. A közzé tett felhívásra a csoportból közel 100-an jelentkeztek – népze-

nészek, egyének és népi együttesek egyaránt. Ezen a pozitív hozzáálláson felbuzdulva egy parányi kis békéscsabai csapat nekifogott a szervezésnek. Sikerült befogadó helyet találni a mezőmgyeri Arany János Művelődési Házban, és megalakult egy önkéntes szervezői stáb is. Megmozgattak mindent és mindenkit, és ennek eredményeképpen 2015. június 3–5. között Mezőmgyeren nagy sikerrel, önkéntes munkával, civil kezdeményezéssel megszerveződött az első találkozó, melynek mottója „Népzene határtalanul!” lett.

A célnak megfelelő hely, a barátságos, szerethető környezet, a szervezők lelkes és komoly munkája eredményeként erre a három napra egy kis Művészetek Völgye lett Mezőmgyerből. A művelődési ház és környéke, illetve a Dohány utcai játszótér egyszeriben kézműves vásárnak, naphosszig tartó népzenei és táncnak vált színterévé.

A siker és az elégedettség lendületet adott a szervezőknek, és a következő évben is megszervezték a találkozót. A résztvevők ösztönzésére 2016-ban fazekas találkozóval bővült a program, Farkas Gábor fazekas vezetésével azóta is minden





Herczku Ágnes
daltanítása

évszázados munkáját és tevékenységet nézhetik és próbálhatják ki az érdeklődők.

A sztár- és versengés-

mentes rendezvény azóta is tartogat minden évben valami újdonságot.

A találkozók helyi szintű hatásaként öt év alatt elindult a közösségek, csoportok, civilszervezetek, intézmények, vállalkozók együttműködése, kapcsolatok bővülése. Megalakult a Mezőmegyeri Kézműves Falu, amely a helyi kézműveseket fogja össze, és havi egy alkalommal a város és az érdeklődők részére egy-egy kismesterséget mutat be.

Minden kapcsolódási pont mellett azonban a találkozók központi elemét azóta is a magyar autentikus népzene adja. A háromnapos, több helyszínen zajló programsorozat öt évadán részt vettek már magyarországi, valamint külföldi zenekarok, szolisták és az Örvidéktől

Kárpátaljáig, Erdélytől a Felvidékig az egész magyar nemzet népzenei kincsét felvonultatták. Ezzel egyedülálló módon teret kínálnak a szakmai tapasztalatcserére, valamint a külföldi népzenei zenészek, néptáncosok találkozására is.

Azonban, mint

minden hagyományteremtő rendezvény,

Csigatésztá pödrés

a Kárpát-medencei Magyar Népzenei Találkozó is megélt kisebb-nagyobb hullámvölgyeket. Az elvárások, a nyomás, az együttműködések problémái és a pénzügyi hiány gyakran generált nehéz és megoldandó helyzeteket.

A növekedő, bővülő találkozó mind hatalmasabb feladatok elé állította a szervezői csapatot. „Egyre nagyobb, egyre nehezebb” állapot alakult

ki. Ahogy a résztvevői elégedettség fokozódott, úgy nőtt a szervezői elégedetlenség. A növekedés hatására kezdett elveszni a szervezők által alapvetésként megfogalmazott cél, a „merjünk kicsik maradni” gondolat és a „nem akarunk fesztivállá válni” érzés. Ezek megélése 2018-ban újratervezésre és átgondolásra szólította a szervezői stábot.

Megerősödött az a gondolat, hogy növekedés helyett a nevelésre – és nem a produkciókra – kell helyezni a hangsúlyt. Az eredetileg megfogalmazott cél szerinti valódi találkozásokra, jó hangulatra, a népzene és néptánc szeretetére, az együttlét örömére.

Ennek érdekében a napjainkra egyeduralkodóvá vált szolgáltatási, fogyasztási, üzletcentrikus és tömegalapú formák helyett a személyesség és közösségre építő „együttlevés” irányába kellett nyitni. Ezzel feléleszthetővé vált a rendezvény eredendő közösségi ünnep tartalma, (közönség helyett közösséget!), amely által az önző ÉN helyett a többtellehetőséget hordozó MI irányába lehetett fejlődni.

Ennek érdekében számos módosítást kellett eszközölni, melynek egyik



Csaba
Nemzetiségi
Néptáncegyüttes

érdekes kulcselemét

a színpad kérdése jelentette. Kezdetben a produkciók számára nagyszínpad került felállításra, „mert az úgy szokás”. A zenészek, muzsikások ehhez szoktak, számukra ez jelentette a természetes rendezvényközeget. A színpad megépítése és „beüzemelése” azonban igen nagy kiadásokkal, váratlan technikai problémákkal járt, ezért nem szolgálta a fenntarthatósági célokat. Ez nem egyezett a szervezők újrafogalmazott céljaival, ezért teljesen megszüntették a színpadot, helyette egy szalmával felszórt színtér került kialakításra. Ennek fogadtatása a közönség és a fellépők részéről egyaránt nagy kérdőjelet jelentett.

A változtatás azonban meglepően kedvező hatással járt. Közelebb hozta a nézőket a zenészekhez, életszerű helyzeteket, valódi találkozási lehetőségeket generált. Megszüntette azt a távolságot, amely a kettős szemszög miatt – a közönség felnéz a zenészre, a zenész lenéz a közönségre – korábban érezhetően passzívabb hallgatóságot eredményezett.



Gombai Tamás, Patyi Zoltán,
Schaffer Szilveszter

A közösségépítésének további fontos eleme lett a helyi termelők, a kézművesek és akcióik támogatása. Ezzel egyidejűleg hangsúlyosabbá vált a fiatal tehetsé-

Azonban az örömök és a jó érzések mellett a szervezőkben minden évben felmerül a folytatás kérdése. Óriási feladat egy háromnapos, nagy földrajzi térséget felölelő néphagyomány-ápoló ta-

lálkozó szervezése, amelyben a mindenkori élethelyzetek váratlan változásokat hoznak. Ezért ha megkérdezi valaki, hogy lesz-e népzenei találkozó 2020-ban, a válasz most az rá: Ezt a cikket is nehéz befejezni, hiszen még annyi mondandóm van...

Milyó Pál, M3 Kreatív Group,
Csabagyöngye Kluturális Központ

FŐBB SZERVEZŐK:

Futó Zsolt – ötletgazda
Garay Éva – főszervező
Ilyés Lóránd Tibor – szervező
Varga Sándorné – Csaba Kulturális Egyesület a Táncművészetért elnök
Pintér Tibor – alapító tag
Farkas Gábor és Farkasné Szegfű Anikó – a fazekas találkozó házigazdája
Boldog Gusztáv – a filmes-fotós műhely szervezője
Molnár Anikó – műsorvezető

AKIK 5 ÉVE TÁMOGATJÁK A RENDEZVÉNYT:

- Csaba Kulturális Egyesület a Táncművészetért
 - Nemzetstratégiai Kutatóintézet
 - Békéscsaba Megyei Jogú Város Önkormányzata
 - Csabagyöngye Kulturális Központ
 - Arany János Művelődési Ház
 - Mezőmegyeri Idősek Klubja
 - Jaminai Polgárőr Egyesület
 - Békés Megyei Néptáncosok Szövetsége
- ...és önkéntesek, civilszervezetek, egyházak, iskolák

gek megjelenése is, hiszen az utódgeneráció patronálása, felkarolása a népzene jövőjének legfontosabb zálogát jelentette mindig is. A változtatásoknak köszönhetően az utóbbi két évben egyre több



civilszervezet, közösség csatlakozott a rendezvényhez, bővítve a közösségi és résztvevői aktivitást. Ez

mindenképpen megerősítette az újrakon-

dolt irányokat. Az elmúlt években Mezőmegyeren hagyomány teremtődött, és 2019-ben a Kárpát-medencei Magyar Népzenei Találkozó már jubileumot ünnepelt. Mindezt úgy, hogy a rendezvény továbbra is nonprofit kezdeményezés maradt, költségeit pályázatok, kisebb helyi támogatások és hozzájárulások finanszírozzák, a megvalósító stáb tagjai önkéntes munkával, szabadidejükben végzik a szervezési feladatokat.



Zenetanulás
a diófa alatt

Magyarpalatkai Banda





Nagyvárad Sasok szárnyalása a Rimanóczy-szállóért

Nagyvárad számos régi, patinás épülettel büszkélkedhet, több közülük felújítva, méltóságteljesen tekint a mai időkben is friss, erőteljes lendületet sugárzó nagyváros hétköznapi forgatagára. A Rimanóczy Szálló és Gőzfürdő azonban – a város életében betöltött kultúrtörténeti jelentősége ellenére – régóta elhanyagoltan, mindinkább leromló állapotban vár megmentőire, pusztuló műemléki voltában is impozánsan emelkedve a sebes-Körös-parti épületkomplexumok között.

Sokat lehetne mesélni az 1890-es évek elején létesülő épület múltjáról, hiszen az egyrészt a neves építészfamíliához, a Rimanóczyakhoz kötődik, másrészt 1900. januárjának első napjaiban az ott működő kávéházba toppant be Ady Endre, hogy Váradra érkezvén a többi kortárs gondolkodó törzshelyeként tisztelt objektumban hamarosan maga is hosszú évekre törzsvendéggé váljon.

És van még megannyi felfedett vagy titkos epizód a szálló múltjában, amelynek – az épülettel együtt történő – megmentését nemrég egy fura kis közösség tűzte ki céljául.



A Nagyvárad Sasok a szálló elhanyagoltan is impozáns épülete előtt

A Nagyváradi Művészeti Líceum 11. D osztályának tanulói az Erdélyben meghirdetett Örökségünk Őrei vetélkedőre jelentkezve örökbefogadói lettek a Rimanóczy-szállónak, de hogy mivel is jár ez pontosan, azt mesélik el ők maguk:

Nagy Gabriella, aligazgató: Miért csatlakozott iskolánk Bihar megyéből egyedüliként a programhoz?

– Iskolánk Bihar megye és a régió egyetlen magyar tannyelvű művészeti oktatást biztosító középiskolai intézménye, ahol 5. osztálytól egészen az érettségi megszerzéséig tanulhatnak a diákok. A Líceumban jelenleg zene- és képzőművészeti szakon folyik az oktatói-nevelői munka. Iskolának különlegessége, hogy a tanulók is



Az Örökségünk Őrei vetélkedőre készült, a szálló kávéházának egykori hétköznapiját megidéző színdarabot saját iskolájukban is bemutatták a Sasok

alkotó részesei a tanítás-tanulás folyamatának. Sikerélményhez kívánjuk juttatni őket, és biztosítjuk részükre a teret, ahol gyakorolhatják és fejleszthetik képességeiket, miközben felfedezhetik önmagukat. A zenei előadások és a kiállítások során a diákok átélnek, hogy mit jelent adni, önzetlenül adni! Napjainkban ez hatalmas érték! Ebben a tanévben sikerült az iskolában beindítani a magyar tannyelvű műépítészet szakot. Így kerülhetett látómezőnkbe id. Rimanóczy Kálmán, aki fiával együtt Nagyváradon tevékenykedett, és nem túlzás azt mondani, hogy a századforduló városképeinek arcátát nagyrészt ők alakították ki.

Ady és Léda találkozása



Petrus Tamás (11. D): Ki is volt id. Rimanóczy Kálmán?

– Idősebb Rimanóczy Kálmán kitanulta a kőművészség szakmáját, majd később letette az építőmesteri vizsgát, amely feljogosította az építészeti feladatok ellátására. 1867-ben Nogáll János kanonok, felszentelt püspök, meghívta a nagyváradi Szent Vince Intézet építéséhez. Munkájával elismerést váltott ki, és letelepedett a Körös-parti városban. Több mint egy tucat épület tervezése fémjelzi munkásságát Váradon (Rimanóczy Szálló és Gőzfürdő – 1892; Bazárépület – 1900; Rimanóczy-palota – 1905; stb.), illetve több épület kivitelezése is a nevéhez kötődik.



A Rimanóczy Szálló és Gőzfürdő mint tervezőnek, építetőnek és tulajdonosnak különösen a szívéhez nőhetett, mert végrendeletében megfogalmazott utolsó akarata szerint az a város kezére kellett szálljon. Kérése volt továbbá, hogy örökre fent maradjon az eklektikus épület alkotójának neve, és megőrizze az eredeti célt, miszerint minden bevétel a szegények és rászorulóknak megsegítésére fordítódjon.



A Rimanóczy Szálló és Gőzfürdő napjainkban

Miclo Alexandra (11. D): Miről is szól a program?

– Az Örökségünk Őrei program lényege, hogy egy választott épületet örökbe fogadjunk, népszerűsítsük, és minél jobban felhívjuk rá az emberek figyelmét. Választásunk – talán érthető módon – erre az itt-ott már igencsak romos, de annál inkább különleges, híres múltú épületre, a Rimanóczy Szálló és Gőzfürdőre esett. A figyelemfelkeltés érdekében számos programot szerveztünk: kiállítással egybekötött koncertet rendeztünk, ahol iskolánk zenészek diákjai teremtek jó hangulatot, miközben az érdeklődők az általunk alkotott festményeket tekint-



Idősebb Rimanóczy Kálmánról képregény is készült

szereplő papagájt utánzott, ami azt mondogatta, hogy: Sas vagyok! Ezt a kis szlogent ismételve jókat nevettünk, majd az egész csapat ezt mondogatta a hazafelé tartó úton. Mint tudjuk, egy bolond százat csinál. Így lett ez az osztály szállóigéje, az osztály kabalája pedig a sas, és annyira megszerettük, hogy osz-

hették meg az épület egyetlen látogatható, étteremként üzemelő részében, az szállóról készült egy bemutató videó, verset írtunk, képregényt is rajzoltunk, és a médiacsatornákat is felhasználtuk a propagandánkra.

*Szűcs Tamás (11. D):
– Miért lettünk Nagyvárad-
radi Sasok?*

– Ez egy kedves történet. Egy kiránduláson vettünk részt, ahol ment a bohóckodás. A csapat egyik tagja egy internetes videóban



lecsempészünk a jelenbe. Amikor az épület védelmével foglalkozunk, akkor az épület legszebb, legnehezebb, legboldogabb, legszomorúbb emlékeit filmként vetítjük le magunk előtt. Szomorúan tapasztaltuk, hogy a napjaink nemzedékeire hagyott gyönyörű épületek többsége milyen szörnyű állapotba került csupán az elhanyagolás, a nemtörődomség miatt. Kötelességként éljük át, hogy ezen változtassunk. Akcióinkkal felhívjuk a figyelmet arra is, hogy az örökségvédelemnek a mindennapok gyökere részévé kell válnia. Emellett szorosabb baráti kapcsolatok alakultak ki közöttünk, könnyebben alkalmazkodunk, és megtanultuk elfogadni egymást. A feladatokat mindig megosztjuk egymás között, és nem hagyunk senkit sem magára a legnehezebb feladattal. A tanáraink mindebben fáradhatatlanul segítenek, támogatnak bennünket.

Az épületkomplexum egyedülként látogatható egysége jelenleg étteremként funkcionál – az egykor itt üzemelő Royal kávéház a korabeli visszaemlékezések szerint az első olyan kényelmes, fényes és előkelő kávéház volt Nagyváradon, amely összehozta az újságírókat, színészeket, együtt gondolkodókat

**Csoportkép
a Nagyvárad Művészeti Líceum 11. D osztálytermében**

tálytermünk falára is felfestettük. A sas jelenti számunkra a szabadságot, a szárnyalni akarást, hisz mint a sasok, mi is szárnyalunk ötleteinkkel.

Mihut Eszter (11. D): Mit ad nekünk ez a feladat? Mit ad a közösség?

– Rengeteg új ismeretet és élményt. Megismertük az általunk örökbe fogadott épület minden zegzugát. Élményként éljük át azt, hogy felfedezhetünk, kutathatunk, szervezhetünk, tanulhatunk. Élvezzük azt, hogy a történelem rejtélyes, legeldugottabb mozzanatai ránk és a felfedezésünkre várnak. Olyan, mint egyfajta időutazás, egy kalandos kirándulás a múltban, melyet be-



NÉHÁNY ÉRDEKESSÉG A RIMANÓCZY SZÁLLÓ ÉS GŐZFÜRDŐ ÉPÜLETÉRŐL

1. A szálloda első közötti bérlője, Walter M. Antal kávéházába meghívta az első nagyváradi női zenekart, s az 1893 nyarán mindennap válogatott műsorral hangversenyt rendezett.

2. 1895-ben Bostonból négy fekete bőrű pincért hoztak, akik orrukat nemzetiszínűre festve szolgálták ki a vendégeket.

3. Az egykori Royal kávéház helyisége hosszú ideig üresen, használaton kívül állt, később bútorüzlet lett. Majd csak 2012-ben nyitották meg újra Oradea vendéglőként.

4.

Még az első világháború ideje alatt is ízletes magyar konyhát, friss villásreggelit, mindig frissen csapolt sört, tiszta fajborokat ígértek a szálloda és étterem bérlői, ám a háborús nehézségek miatt ebben az időben a vendéglő színvonala sajnos csökkent.

5.

Jókai Mór, Fadrusz János Mátyás-szobrának leleplezése után Kolozsvárról jövet, 1902. október 14-én ebben a szállóban szállt meg. Nagyváradon nagy szeretet övezte az író és Jókai ennek a szállodának az erkélyéről viszonzta a lelkes tömeg üdvözlését.



Szabó Henrietta (11. D): Milyen terveink vannak még az épület megmentésére?

– Rengeteg ötletünk van. Csapatunkból Csiki Ádám már kidolgozott egy kártyajátékot, ami a nagyváradi Rimanóczy-épületeket foglalja magába. A kártyajátékot népszerűsítjük a fiatalok körében, és több iskolába is el látogattunk, hogy játékosan információkat közöljünk az épületekről. Tervünk, hogy megkérdezzük a járóelőket, felmérve, hányan ismerik a Rimanóczy-szállót. Közben az általunk készített szórólapokat osztogatnánk. Egy másik

Az eklektikus stílusú épület klasszicista és neoreneszánsz elemei még impozáns díszei az épületnek

társunk, Csengeri Szilvia egy foglalkoztató füzetet dolgozik, melynek kabaláját, Sas Palit ő rajzolta meg. Tehát csapatunkkal reménykedve nézünk a jövő felé, hisz célunk az, hogy megóvjuk örökségünket, és ne hagyjuk a feledés homályába süllyedni!

Csengeri Szilvia (11. D): Mit üzenünk az embereknek?

– Csapatmunka! Odaadással és közös erőfeszítéssel mi, diákok is meg tudunk valósítani olyan dolgokat, amikre más esetleg nem is gondol. Kinek jutna eszébe örökbe fogadni egy épületet? Bevallom, nekünk sem jutott volna eszünkbe, de egy csapatként mindenki megosztja a másikkal a gondolatait, így szülehetnek buta kis elméletekből valós, már-már elképesztően merész dolgok. Azzal, hogy mi örökbe fogadtunk egy műemléket, egy célt fogalmaztunk meg. A világon rengeteg elhagyott, romos műemlék van, amit közös erőfeszítéssel meg lehetne menteni. Ha közös a szándék és az akarat, akár a lehetetlen is lehetségessé válhat.

A csapat 11. D osztályos diákjai: Catona Ábel, Csengeri Szilvia, Csiki Ádám, Galambos Ádám Benjámin, Miclo Alexandra, Mihut Eszter, Molnár Roland, Petrus Tamás, Porsztner Abigél, Sabău Diana, Szabó Henrietta, Szabó Viktória, Szűcs Tamás. **Pedagógusok:** Kémenes Mónika művészettörténet, Mados Andrea magyar nyelv és irodalom, Nagy Gabriella történelem.

Fotók: Facebook: Nagyváradi Sasok a Rimanóczy Szállóért – Örökségünk őrei; Serar Szabolcs/BlinkMedia; Töszögi György, Galambos Ádám Benjámin



Pillanatképek az Örökségünk Őrei vetélkedő kolozsvári döntőjéből

Emberöltő Alapítvány

*A természet rendjére
épülő öngondoskodás*

Tornác, baromfiudvar, kemence, régi kézmosótál, kamra és számtalan használati tárgy, amely nagyszüleink világát idézi. Mindez egy „tulipános” házban Szarvason, amelyet a városban 14 éve tevékenykedő Emberöltő Alapítvány tart fenn.

A házban fával fűtenek és a mindennapokban egyszerű eszközöket használnak. Mindenkit megérint a hely szellemisége, otthonossága, hangjai és üzenete, mert értékalapú és a természet rendje szerint működik. A piros tulipán pedig – mint a nőiség hagyományos népi motívuma – magában hordozza a napfényt, az élet születését, a megújulást.



A Tulipános Községi Házban visszarepülünk az időben. A 2008 óta elnökségi feladatot ellátó Tóth Tamásné Mara legszívesebben itt szeret beszélni a természet rendjére épülő öngondoskodást központba állító szervezetük tevékenységéről.



– Az első perctől kezdve jelen vagyok az alapítvány életében. Szinte magaménak érzem, és mondhatni: itt itthon vagyok. Évek alatt megtanultam azt, hogy nemcsak a vezető határozza meg egy szervezet működését, hanem a benne lévő és munkálkodó emberek is. Nélkülük a Tulipános Községi Ház nem működne, és elengedhetetlen egy támogató közösség a mindennapokhoz.

– *Miért éppen Emberöltő?*

– A kérdés megválaszolásához drága nagyapámat idézem meg. Gyermekekoromban sokat üldögéltem cipésműhelyében, és lestem mozdulatait, hogyan munkálkodik egy-egy cipő megjavításán. Egy alkalommal megosztott velem egy bölcsességet, mely szerint Isten az ember életét 100 évre tervezte, s bontotta fel 4 emberöltőre, a természet rendje szerinti működésben. Az első 25 év a tavasz időszaka. Ezen időben történik meg az ember és a természet életében a kikelet, ekkor indulunk el a felnőtté válás útján, fejlődünk, érünk, növekedünk, erősödünk, elvetjük a magokat és válunk életerős leánnyá, legénnyé. A második 25 év a



Alapítvány tevékenységeit, aminek közösségi tere a Tulipános Községi Ház.

– *Hogyan lehet megszólítani a ma emberét ezzel a természet szerinti életvitellel?*

– Az öngondoskodás ösztönös igénye révén, hiszen ez az életérzés a kollektív tudattalan része. Önkéntelenül előkerül, előbukkan a nők, asszonyok életterében is. Gondoljunk bele a lekvárfőzés folyamatába. Munkálkodunk vele, a gyümölcsöt megtermeljük, learatjuk, tisztítjuk majd befőzzük és az éléskamránkba helyezzük. S maga az „alkotási” folyamat és az eredmény is általában örömmérzéssel párosul.

nyár időszaka. Ezen időben érik a gyümölcs, megtörténik a párválasztás, fészket rakunk, családot alapítunk, megerősödvé, gyarapszunk, növekedünk és nevelünk. A harmadik 25 év az ős időszaka. Ebben az időszakban aratjuk le az elmúlt 50 évet, mindazt, amit elvetettünk, s neveltünk. Az ember számot vet életével, sorsával, és „ki mint vet, úgy arat” – mondja a közmondás. A negyedik 25 év a tél időszaka.



Ekkor megtörténik a lecsendesülés, pihenve, üldögélve, szemlélődve nézzük a körülöttnünk történeteket, a fák levetik leveleiket, visszahúzódnak, megpihennek. Az emberek is ezt teszik, s várják a kikeletet, ami már nem e világi élet reménységét adja, hanem az örökkévalóságét. Úgy tartják, hogy akkor élted jól az életedet, ha mind a 4 emberöltőt megélted a természet rendje szerint. Azonban az emberöltők időszakai nem felcserélhetők, mindent a maga sorjában és idejében kell megtenni. Amikor minden a maga idejében történik, akkor az élet sodrában elfér a többgenerációs családi együttélés és együttlét is. Alapvető fontosságú az élethez a család és a családi összetartás. Ez tartja össze és működteti az Emberöltő

A mai felgyorsult életünkben kevésbé vannak meg ezek az erőpróbák, melyek régebben természetesebbek voltak, és a család fennmaradását biztosították. A gyermekek a virtuális világot felhasználva egy gombnyomással elérik azt a tudást, melyet régebben a szülők és a nagyszülők „szájról szájra” adtak át részükre. Megszakadt a láncolat, eltűnt a folyamat, és ezzel együtt megváltoznak a szülői szerepek is. Már nincs idő arra, hogy a természetből eredő tudást megismerjük, használjuk és átadjuk gyermekeinknek. Világunk fogyasztásközpontúvá vált, s eltávolodott a termelési központúságtól.

Az Emberöltő Alapítvány a családsegítői és gyermekvédelmi tevékenységben próbálja megtanítani ezt az elfeledett tudást. A közösség tagjai azok a hátrányos helyzetű, kálódó gyermekek és családok, akiknél a természeti környezet általában adott, de nem tudják vagy nem képesek kiaknázni az abban rejlő és megbúvó lehetőséget. A Tulipános Községi



Házban ezt próbálják „visszatanítani” részükre. A közösségeket, a családokat próbálják kimozdítani a virtuális világból, s megtanítani őket az öngondoskodásra, a családi szerepek megerősítésével.

A megvalósulás egyik fontos eleme a „kamrakultúra” megtanítása. A kamra értékmérő helyiség, hiszen megmutatja azt, hogy egy-egy család milyen értékek mentén él, mit gyűjtenek fel az éléskamrában, milyen minőségű ételeket esznek, és azt is megmutatja, hogy egy család mennyit pocskékol. A közösségi ház kamrájában a háznál megtermelt, valamint adományokból kapott gyümölcsökből készítik közösségi akciók és tevékenységek során a lekvárokat, befőtteket.

A ház konyha- és gyógynövénykertjében, a gyermekekkel és családokkal együtt megtermelik a szükséges növényeket, zöldségeket. A megtermelt termékeket, pedig programok alatt közös főzés, sütés során együtt fogyasztják el.

Az alapítvány a hátrányos helyzetű gyermekek, családok fejlesztése érdekében működteti a tanodaprogramot is, melynek keretében ezen elvek és értékek mentén nevelik a gyermekeket.

A házban Tulipános asszonykör is tevékenykedik, mely önkéntes alapon szerveződő közösség. A tagsági belépő feltétele egy saját piros takaró, melybe mindenkinek bele kell hímeznie a saját nevét és jelképét. Ekkor válik az asszonykör valódi tagjává. Céljuk, hogy alkalmanként összeülve beszélgessenek és megtervezzék a karitatív tevékenységeket.

Az alapítvány számtalan nyári programot is kínál. A gyermekeknek táborokat, tematikus foglalkozásokat szerveznek, és az alapítvány számos külföldi, Kárpát-medencei kapcsolattal is rendelkezik. Jelentős együttműködésben állnak Böjte Csaba testvérrel és az általa működtetett Dévai Szent Ferenc Alapítvány gyermekotthonaival.

Akinek van valamiféle kötődése a hagyományos értékekhez, azt hamar átjárja a közösségi házban áramló melegség. A régmúlt miliője, a nagyszülőket felelevenítő emlékek szinte terápiaként hatnak. Az alapítvány működése és elvei azáltal válnak értékhordozóvá, hogy képesek megtanítani bennünket erre a természet rendje szerinti, öngondoskodó életre.

Fotók: Garay Éva



ÚTRAVALÓ AZ ŐSZINTESÉGRŐL ÉS ANNAK FONTOSSÁGÁRÓL

Vannak emberi tulajdonságok, melyek fontosak az egymás közötti kapcsolatban. Ilyen az őszinteség. Ez azonban sokak számára az egyik legnehezebben vállalható tulajdonság. Nagypám gondolatai szerint: „Ha az ősz inte, akkor leszek igazán őszinte.” Ez a bölcsesség arra utal, hogy az őszint szimbolizáló harmadik emberöltő jellegzetessége a számvetés korszaka, amikor el kell jutunk arra a szintre, hogy őszinték legyünk önmagunkhoz és a világhoz egyaránt. (Tóth Tamásné Mara)





Emil és Lenke De hová tűntek a fecskék? - 2. -



„Sajnos semmit sem tehetünk” – visszhangzott a fülükben, ahogy lefelé baktattak a polgármesteri hivatal kopott márványlépcsőjén. Vert seregként értek haza Klári mamához, aki gőzölő levessel várta a küldöttséget.

– Mi történt? Meséljete! Olyan képet vágtok, mint aki citromba harapott.

– Ugyan, ne is kérdezd! Nem jutottunk semmire.

– És ezért kell úgy lógatni az orrotokat? Emlékszem, lánykoromban, mikor ki akarták vágni a kiserdőt, röplapokat készítettünk, kiálltunk a főtérre, és osztogattuk az arra járóknak. És látjátok, a kiserdő még ma is él és virul. Talán most is ezt kellene tennünk. Hozom is apátok régi nyomdáját... csak tudnám, hol porosodik... meg jó sok papírt, és bele is vághatunk.

A gyerekek arca egy csapásra felderült, és nagypapa bajsza alatt is megjelent egy elégedett mosoly. Ami nem csak az ötletnek szólt... Bizony, eszébe jutott az a 60 évvel ezelőtti délután, amikor először látta meg a röplapokat osztoga-

tó Klári mamát a főtéren zabolátlan természetére valló zabolátlan copfjával piros kartonruhában, és azon nyomban beleszeretett.

Mikor nagymama megérkezett a kis nyomdagéppel, mind a négyen nekiláttak a munkának. Először Lenke fecskéket rajzolt a papírok felső sarkába, majd közösen megfogalmazták, milyen szöveg kerüljön a plakátokra.

**VESZÉLYBEN A FECSKÉK! MINDENKIT VÁRUNK
VASÁRNAP DÉLUTÁN 4 ÓRAKOR A FŐTÉREN!
TALÁLJUNK EGYÜTT MEGOLDÁST A FECSKÉK
ELTŰNÉSÉNEK MEGAKADÁLYOZÁSÁRA!**

– És most kezdjük neki süteményt sütni! Egon, te pedig keverjél be néhány kancsó limonádét! – adta ki a feladatokat Klári mama.





– Az mégsem járja, hogy odacsődítünk egy csomó embert, és meg sem vendégeljük őket.

Amint elkészültek a plakátokkal, a gyerekek biciklivel körbejárták a várost, és minden lehetséges helyre kiragasztottak egyet-egyét. Került az iskola falújságjára, a közértbe, a könyvtárba és a piaci hirdetőoszlopra is.



Emil és Lenke izgatottan várta, hogy eljöjjön a vásárnap, de az idő csak vánszorgott ráérősen, mint akinek éppen semmi dolga sincs. Aztán mégis érkezett a nagy nap.

A társaság már jó előre kitelepült a főtérrre, és várták, hogy érkezzenek az emberek. Két órára a városka apró főtere megtelt érdeklődővel. Ott volt Pista bácsi, a postás, Juli, a tanító néni, Pirike, a trafikos, a fazekas Sári néni, Konrád bácsi, az iskolaigazgató, és sok-sok ismerős meg jóbarát. Mikor mindenki elhelyezkedett, Lenke felállt a főtéri szobor talapzatára, és elmesélte a történetüket. A jelenlévők érdeklődve, fejcsóválva, ámuldozva hallgatták Lenke beszámolóját.

Valaki felvetette, hogy agyagból műfészkeket kellene készíteni. Sári néni, aki kis fazekasműhelyében rendszerint cseréptálat és kancsókat készített, felajánlotta, hogy nála mindenki elkészítheti saját fecskefészket.

– De ehhez tetemes mennyiségű agyagra lesz szükség. Azt honnan teremtyük elő? – kérdezte.

Ekkor kissé bátortalanul megszólalt Juli, az alsósok fiatal tanító nénije:

– A gyerekekkel csinálhatnánk egy színdarabot. Egy színdarabot a fecskékről. Mindenkit meghívunk, aki csak él és mozog a városban. Az adományokból pedig meg tudjuk venni az agyagot, és minden mást, amire szükségünk lesz.

Konrád bácsi, az igazgató, egyetértően bólogatott, már-már tapsolt örömeiben.

– Remek ötlet! – kiáltották egyként a jelenlévők. Juli arcát elöntötte a pír a nem várt lelkesedéstől.

Mindenki felbuzdult Juli sikerén, és egymásra licitálva álltak elő ötleteikkel:

– Csináljunk sárgyűjtő helyeket! – hangzott a hátsó sorokból.

– Fecskepelenkákra is szükségünk lesz – tette hozzá valaki.

– Össze kellene gyűjtenünk a megfigyeléseinket: ha mozgást látunk valamelyik fészek körül, vagy új fészkeket veszünk észre – jött az újabb felvetés.



Futótűzként terjedt
a gyűlés híre a városban.

– Hallottad, az öreg

Egon mit eszelt ki!?– kérdezték egymástól a közértben (nagyapapa így hívta a szupermarketet) az asszonyok. –

Most a fecskéket akarja megmenteni.

– Ezért van az a sok szeplős gyerek mostanában – nyilvánította ki mindentudó ábrázattal Pirike néni mindenkinek, aki csak betévedt kis trafikjába.

– Igazuk van Emil unokáinak, a gyűlés óta mindenhol fecskefészkeket keresek, de még egyet sem találtam – osztotta meg észrevételeit Pista bácsi, a postás.

Vagy így, vagy úgy, de mindenki a fecskékről kezdett el beszélni, mindenkinek fontosak lettek ezek az apró kis madárkák, amik egykor vidám csivitelésükkel jelezték a tavasz beköszöntét.

Juli és a gyerekek hatalmas lelkesedéssel álltak neki a színdarab előkészítésének. Voltak, akik szöveget írtak, voltak, akik jelmezeket és díszleteket készítettek, akadt köztük egy rendező, összeállt a zenekar, és kiosztották a szerepeket is. Két héten belül készen is állt minden a bemutatóra. A meghirdetett időpontban az iskola nagyterme zsúfolásig megtelt nézőkkel. A későn érkezőknek már csak

állóhely jutott, de emiatt senki nem panaszkodott. A gyerekek előadását óriási tapsvihar és hatalmas felfordulás kísérte, ugyanis a cipősdoboz, amit az adományok számára kihelyeztek a bejáratnál, kicsinek bizonyult.

Összegyűlt hát a pénz a fecskeszkekre, és jutott még sok minden másra is. Elkezdődtek a munkálatok. Sári néni műhelyében buzgón folyt a munka. A városban szinte egy

ház sem maradt fészek nélkül. Kikerültek a fecsképelenkák is, amiket Karcsi bácsi, az asztalos segítségével készítettek el. Felmérték, hogy hol lehetne sárgyújtőhelyeket kihelyezni, és minden gyűjtőhelyhez egy-egy felelőst jelöltek ki.

A városka lakóinak buzgó igyekezete a fecskék visszacsábítására a polgármester fülébe is eljutott. Felröppent a hír, hogy fontolóra vették a vegyszeres szúnyogirtás beszüntetését. Tudósok érkeztek a városba, akik azt vizsgálták, hogyan lehetne környezetbarát módon védekezni a vérszívók ellen.





Beköszöntött a tél, de ez fel sem tűnt a városka lakóinak. Mindenkit melegséggel töltött el a közös ügy. Ha a hideg idő és korai sötétedés ellenére az emberek összjöttek valahol, biztosan szóba kerültek a fecskék és a munkálatok, amiket együtt végeztek az ős folyamán.

Majd az idő észrevétlenül jobbra fordult, kitavasodott. Eljött a József-nap. A falvakban régen ehhez a naphoz kötötték az első fecskék érkezését. Mindenki egész álló nap az eget kémlelte. „Hol vannak már? Itt kellene lenniük! Hát mégiscsak hiábavaló volt az igyekezet? Talán csak néhány napot késnek, idén hűvösebb tavaszunk van” – mondogatták egymásnak az emberek.

Azonban egypár nap múlva vidáman röppenve és feleselve megjelent egy fecske, majd a következő napon egy pár, a harmadik napon pedig már számatlanul érkeztek a madarak a négy égtáj felől.

Vidám csivitelés töltötte meg a kisváros utcáit.

„Ha rejtélyt szimatol az orrod,
Ne nézd tétlenül az égboltot,
Lépj Emil és Lenke nyomába,
És meglátod, nem lesz hiába!”

Kedves Barátaink!

EGY KIS KUTATÓMUNKÁRA SZERETNÉNK FELKÉRNI TITEKET.

Ha fecskéket vagy fecskefészket láttok lakóhelyetek vagy iskolátok környékén, készítsetek egy fecskenaaplót, és jegyezzétek fel, hogy mikor és pontosan mit láttatok, milyen volt az időjárás, hogyan viselkedtek a madarak. Ha tudjátok, fényképezzétek vagy rajzoljátok is le őket.

Megfigyeléseiteket küldjétek el nekünk az info@korosoknaturpark.hu e-mail címre vagy üzenetben a Facebook-oldalunkon.



Az endrődi kemencés lekváros kifli és káposztás lepény

Szerző: Garay Éva

Megrakják a tüzet...

A ház az ember teste, a kemence a lelke, az ablak a szeme – tartja a néphagyomány. Ebből kettő ma is jellemzi otthonainkat, de a kemence, amely régen oly hétköznapi épületelemnek számított, kiszorult életterünkől. Gyomaendrődön azonban van egy piciny parasztház, ahol minden pénteken begyújtják a kemencét, és a hely megtelik lélekkel...



A Szent Antal-sütőház 1903-ban Kiszely Márton endrődi parasztgazda felajánlásából épült azzal a céllal, hogy a település rászoruló családjainak itt süszenek nagyobb ünnepeken kenyeret és kalácsot. A létesítmény 2015 júniusa óta

megújulva hirdeti „Szent Antal kenyerének” jócselekedeti eszméjét: sütésbemutatókat szerveznek, megtanítják a mai kor háziasszonyainak, hogyan kell saját kezűleg

kenyeret és tésztaféléket sütni, rostos ivóleveket készíteni, lekvárt főzni. Barna Zsuzsanna, az Endrődi Tájház és Helytörténeti Gyűjtemény múzeum-pedagógusa és Blaskó János „kemecemester” örömmel adja át minden érdeklődőnek ezt a régi, ám sokak által újra felfedezni kívánt tudást.



Barna Zsuzsanna és Blaskó János a tradicionális kemencés ételkészítés újratanításának hívei

Ahogy Zsuzsanna fogalmaz, a kemence melege a régmúlt időket idézi, azt a kort, amikor még az asszonyok az ételeket – különösen a kelt tésztaféléket – hagyományos módon kemencében készítették. Ebben a folyamatban mindennek rendben és időben kellett történnie.

A kelt tészták elkészítésének lelke a megfelelően felfűtött kemence és a megfelelő tüzelőanyag megléte – vallja János, aki általában hajnali 3 órakor kezd neki a kemence előkészítésének, hogy mire a tészta megkél, addigra felmelegedjen a kemence. A begyújtás egy szertartás. A megfelelő hőmérséklet előállítása nagy tapasztalatot igényel, mert a kemence nem olyan, mint a gáztűzhely, hogy egy csavarással vagy gombnyomással állítunk a hőfokon. Míg a hús sütéséhez körülbelül 250 fok, addig a kelt tésztához 180–190 fok szükséges, ezt pedig csak kellő hozzáértéssel lehet szabályozni.



Ha „szikrát vet” a parázs, a kemence készen áll

János elmondása szerint először „aprólékkal” kell megtölteni a kemencét, majd fokozatosan kell a hőmérsékletet növelni. Amikor kialakul a gallyakból, rőzséből, kenderszár elégetéséből a megfelelő parázs, azt úgynevezett színvonóval kell meghúzni, megmozgatni, és amikor szikrát vet, akkor már készen áll a kemence a tészták sütésére. Ekkor a szikrázó parazsat a kemence falára fel kell tolni, így a kemence közepe üres és tiszta lesz, a tésztával telített tepsik ide kerülnek.

A káposztás lepény és a lekváros kifli hozzávalói:



- 1 liter tej
- 25 dkg margarin
- 4 evőkanál kristálycukor
- 5 dkg élesztő
- 1 evőkanál só
- 1,80 kg liszt

A tészta elkészítésének módja: 1 liter tejet tűzön meglangyosítunk, majd beletesszünk 25 dkg margarint és 4 evőkanál

cukrot. Ezután megfuttatjuk benne az apróra morzsolt 5 dkg élesztőt. Az élesztő felfutása után beletesszük az

1 evőkanál sót. A lisztet a tejjel összedagasztjuk, majd kelni hagyjuk (ennél a mennyiségnél mintegy 30 percig).

Ahhoz, hogy a tészta jó minőségű legyen, ügyelni kell a szobahőmérsékletű melegre, és fontos a tésztát letakarni, hogy ne száradjon ki. A kelt tésztát összegyúrjuk és kisebb buciát, cipókat formázunk belőle. A lekváros kiflinek nagyobb, míg a káposztás tésztának kisebbet. A jó tészta másik titka, hogy az elkészítés folyamatában többször kelesztődik: először a hozzávalók összegyúrása után hagyjuk kelni; miután kiporciózuk az adagokat utána is kelni hagyjuk letakarva; végül a sütés előtt, amikor a tepsire tesszük és tojással lekenjük.



A lekváros kifli elkészítéséhez:

1 nagyobb cipót formázunk, amiből 8 kifli készül. A cipót kinyújtjuk, majd a tésztát 8 cikkre szeleteljük. A cikkek vastagabb részét lekvárral töltjük ki, és kifliszerűen felcsavarjuk. Zsírral kikent tepsibe tesszük, és a tészták tetejét felkevert tojással megkenjük. A kifli alaptölteléke a házi szilvalekvár, de meg lehet tölteni mákkal, dióval, túróval, fahéjjal és kakaóval is.



A sütés folyamata:

A tepsiket a kemencébe helyezzük, és 180 fokon 15–30 perc alatt aranybarnára sütjük. Mivel a kemencén nincs hőfokszabályozó, ezért amikor belekerül egy-két tepsi tészta, akkor folyamatosan nézni, igazítani kell azokat, hogy minden oldaluk szépen süljön. Egy sütési fortély: ha túl magas a hőfok, akkor papírral betakarjuk a tepsi tetejét, így a tésztát megvédjük attól, hogy megégjen.



A gyönyörű aranybarna szín a kemencében sült tészták jellegzetessége

Lapatinszki Lajosné Polányi Mária (Mariska néni), akinek köszönhetően az endrődi tészta készítése ma is élő hagyomány

A káposztás lepény elkészítéséhez:

1 kisebb cipót formázunk. Kerekre nyújtjuk, majd az egyik felét megtöltjük a káposztatöltelékkel, és a másik felét ráhajtjuk, szélét összenyomkodjuk és tepsibe tesszük. A káposztás lepény tetejét zsírral kenjük meg. A töltelékhez sajt-reszelőn lereszeljük a káposztát és lesózzuk. 2-3 órára állni hagyjuk, hogy levet eressen. Majd kicsavarjuk a káposztát, és zsiradékon megpároljuk, megpirítjuk. Borssal ízesítjük.

(Endrődön tradicionális étel a kemencés lepény, azonban egyes elemekben hasonlít a szlovák kapusnyikához. A fő különbséget a töltelék adja. A szlovák kapusnyika borsosabb, és pirospaprika is van benne, illetve kisebb és vékonyabb a tésztája.)



Az endrődi tészta különlegessége:

Endrőd jórészt katolikus város, és régebben a nagycsaládosság 8–10 gyermeket jelentett. A tészta hagyományaihoz a szegénység nagyban hozzájárult, hiszen az egyszerű hozzávalók általában megtalálhatók voltak minden háztartásban.

A tészta elkészítését Lapatinszki Lajosné Polányi Mária (Mariska néni) hagyta örökölni a Szent Antal-sütőházra, aki 95 évet élt, és mindvégig a közösség aktív tagjaként tevékenykedett. Mariska néni édesanyja az 1935-ös endrődi csendőrsortüzben veszítette életét, így ő 13 éves félárvaként a receptet nagyszüleitől tanulta és adta tovább a mai kor nemzedékének.

Egyedi szokásának számított, hogy a lekváros kiflit is zsírral kente meg, mert azt vallotta, hogy a tészta attól marad puha. A tojástól szép fényes lesz ugyan, de hamarabb kiszárad.

Fotók: Garay Éva



